

Het politiek vertrouwen van de zelfstandig professional langs de meetlat

Een mixed methods onderzoek naar de vertrouwensrelatie tussen de landelijke politiek en de zelfstandig professional

Naam student: **Sem Overduin**

Studentnummer: **584066**

Universiteit: **Erasmus Universiteit Rotterdam**

Opleiding: **Bestuurskunde, Publiek Management**

Begeleider: **Robin Bouwman**

Tweede beoordelaar: **Philip Karré**

Studiejaar: **2020/2021**

Datum: **8 Augustus 2021**

Voorwoord

Op een zonnige zondagmiddag luister ik tijdens een wandeling naar een podcast van het Landelijk Overlegorgaan Bestuurskundeverenigingen. De sprekers discussiëren met elkaar over het thema vertrouwen in overheid en politiek. De aanwezige hoogleraar worstelt al jaren met het vraagstuk en stelt zichzelf keer op keer dezelfde vragen; wat is het eigenlijk? Wat hebben wij als burgers aan vertrouwen? En kunnen gedeputeerde ouders van de toeslagenaffaire of slachtoffers van de aardbevingen in Groningen het ooit nog krijgen?

Het gespreksonderwerp wekt mijn interesse en na afloop hak ik de knoop door; ik besluit mijzelf vast te bijten in de wetenschappelijke literatuur omtrent politiek vertrouwen en vertrouwen in de overheid. Een leuke, soms vermoeiende, maar bovenal leerzame en uitdagende rit volgt.

Het resultaat van die rit heeft u voor u liggen. Een afstudeeronderzoek naar het vertrouwen in de landelijke politiek onder zelfstandig professionals c.q. hoogopgeleide zzp'ers. Een relatief onbekende doelgroep in Nederland, maar de afgelopen jaren hard gegroeid en vanwege hun kennis en vaardigheden onmisbaar voor de Nederlandse arbeidsmarkt. Hoogtijd om mij dus verder te verdiepen in de doelgroep!

Met dit onderzoek hoop ik succesvol af te studeren aan de Erasmus Universiteit. Alhoewel ik in verband met de COVID-19 maatregelen slechts een aantal keer fysiek aanwezig ben geweest op de campus, heb ik de opleiding als leerzaam en uitdagend ervaren. Daarvoor wil ik de universiteit, en in het bijzonder de docenten en het personeel dat betrokken is bij de opleiding, bedanken.

Alhoewel mijn naam pronkt op het titelblad van deze scriptie, moet ik eerlijk toegeven dat ik dit onderzoek niet alleen had uit kunnen voeren. Allereerst wil ik daarom Robin Bouwman, mijn scriptiebegeleider, bedanken voor de feedback en tips tijdens de digitale Zoomsessies. Best lastig om dit allemaal online te doen, maar het is gelukt! Ook wil ik mijn medestudenten bedanken voor de waardevolle bijdragen tijdens de Zoomsessies. Zo sleep je elkaar door het proces en ga je samen naar de eindstreep!

Verder bedank ik graag de respondenten die ik heb mogen interviewen. Hugo-Jan, Cristel, Roos, Tom, Josien en John; hartelijk dank voor de leuke en leerzame gesprekken. In een paar maanden tijden heb ik veel mogen leren over de drijfveren van zzp'ers en het arbeidsmarktbeleid in Nederland. Een zeer waardevolle toevoeging aan dit onderzoek.

Tot slot mijn collega's van HeadFirst Group, het bedrijf waar ik stage heb mogen lopen tijdens het schrijven van mijn scriptie. Benk en Luca wil ik bedanken voor het controleren van de vragenlijst en de uitleg van SPSS. Bart en Natasja waren direct betrokken bij mijn stagewerkzaamheden en hebben geholpen bij het benaderen van de respondenten voor de interviews. Tot slot heeft Catrina gezorgd voor het prachtige design. Allen hartelijk dank, en voor nu; veel leesplezier!

Samenvatting

Vertrouwen speelt in de relatie tussen burger en politiek een belangrijke rol. Burgers worden steeds kritischer en rekenen erop dat politici verstand van zaken hebben en oog houden voor het algemeen belang. Meermaals is bewezen dat het vertrouwen in de politiek sterk schommelt en fluctueert met de tijd en reeds is aangetoond dat bepaalde doelgroepen in de samenleving over het algemeen minder vertrouwen hebben in de politiek. Een doelgroep die vaker ontevreden is met het overheidsbeleid en een lagere mate van vertrouwen heeft in de politiek zijn zelfstandig ondernemers. Tot op heden is niet goed onderzocht welke oorzaken hieraan ten grondslag liggen en dit heeft geresulteerd in de volgende onderzoeksvraag: *‘Waarom hebben zelfstandig professionals minder dan gemiddeld vertrouwen in de landelijke politiek?’* Zelfstandig professionals zijn hoogopgeleide zzp’ers die bewust hebben gekozen voor het zelfstandig ondernemerschap. In dit onderzoek ligt de focus op desbetreffende doelgroep.

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden is er gebruik gemaakt van een *exploratory mixed methods design*. Een uitgebreid literatuuronderzoek heeft geresulteerd in zeven hypothesen met factoren die mogelijk een verklaring bieden voor het lage vertrouwen in de politiek onder zelfstandig professionals. Vervolgens zijn er zes semigestructureerde interviews gehouden met professionals om het concept politiek vertrouwen te verduidelijken en items op te stellen voor de vragenlijst. Daarna is er door middel van een vragenlijst kwantitatieve data verzameld. De data is geanalyseerd en uiteindelijk zijn er vier hypothesen getoetst die betrekking hadden op de variabelen deskundigheid, institutioneel vertrouwen, waardering en vertegenwoordiging.

Bovenstaande variabelen vormen tezamen een verklaring voor het lage vertrouwen van zelfstandig professionals in de landelijke politiek. Over het algemeen hebben zij weinig vertrouwen in de competenties van politici en hebben zij het gevoel nauwelijks vertegenwoordigd te worden in het besluitvormingsproces. Er wordt onvoldoende rekening gehouden met de belangen van de zelfstandig professionals en ook voelen zij zich door politici niet gewaardeerd. Tot slot heeft de doelgroep over het algemeen ook weinig vertrouwen in politiek en maatschappelijke instituties. Tezamen vormt dit een antwoord op de vraag waarom zelfstandig professionals minder vertrouwen hebben in de landelijke politiek.

Om de vertrouwensrelatie te verbeteren doe ik een drietal aanbevelingen. Allereerst moet de vertegenwoordiging van zzp’ers in het besluitvormingsproces beter georganiseerd worden. Dit kan gerealiseerd worden door de doelgroep een zetel te geven binnen de Sociaal Economische Raad. Ook moeten belangenbehartigers de handen ineenslaan om de versnippering van het zzp-landschap tegen te gaan en zo de belangen van de zzp’er beter over het voetlicht te brengen in Den Haag. Tot slot is het verstandig als politici en zzp’ers vaker met elkaar in gesprek gaan om inzichten en praktische knelpunten met elkaar te delen en beide werelden dichter bij elkaar te brengen.

Inhoudsopgave

---

1. Inleiding.....	7
1.1 Aanleiding.....	7
1.2 Probleemstelling.....	8
1.3 Wetenschappelijke relevantie.....	10
1.4 Maatschappelijke relevantie	11
1.5 Type onderzoek.....	12
1.6 Leeswijzer.....	12
2. Contextueel kader	14
2.1 Wat is een zzp'er?	14
2.2 Ontwikkelingen op de Nederlandse arbeidsmarkt.....	15
2.3. De positie van de zelfstandig professional binnen de zzp-populatie	17
3. Theoretisch kader.....	18
3.1 Het concept 'vertrouwen'	18
3.2 Relationele niveaus van vertrouwen.....	19
3.3 Politiek vertrouwen.....	20
3.4 Dimensies van politiek vertrouwen.....	21
3.5 Theorieën over het ontstaan van politiek vertrouwen	22
3.6 Endogene en exogene factoren	23
3.7 Betrouwbaarheidsmodellen (politiek) vertrouwen	24
Deskundigheid.....	25
Responsiviteit.....	25
Rechtvaardigheid.....	26
Integriteit.....	26
3.8 Institutioneel vertrouwen	27
3.9 Policy distance & policy alienation.....	28
3.10 Waardering.....	29
3.11 Politieke vertegenwoordiging	30
3.12 Gevolgen afname politiek vertrouwen.....	31
3.13 Conceptueel model	32
4. Methode.....	34
4.1 Exploratory mixed methods research	34
4.2 Kwalitatieve gedeelte.....	35

4.3 Analyse van de kwalitatieve data	36
4.4 Betrouwbaarheid kwalitatieve gedeelte	36
4.5 Validiteit kwalitatieve gedeelte.....	37
4.6 Kwantitatieve gedeelte	37
4.7 Analyse van de kwantitatieve data	38
4.8 Betrouwbaarheid kwantitatieve gedeelte	39
4.9 Validiteit kwantitatieve gedeelte	39
4.10 Operationaliseren.....	40
4.11 Operationalisering afhankelijke variabele.....	40
4.12 Operationalisering van de onafhankelijke variabelen.....	40
4.13 Meetinstrument	42
4.14 Selectie van de respondenten	42
5. Resultaten	44
5.1 Kwalitatieve resultaten	44
Wat verstaan zelfstandig professionals onder politiek vertrouwen?	44
Politiek vertrouwen in relatie tot deskundigheid.....	44
Politiek vertrouwen in relatie tot waardering en responsiviteit.....	45
Politiek vertrouwen in relatie tot rechtvaardigheid.....	45
Korte samenvatting van de kwalitatieve resultaten	46
5.2 Kwantitatieve resultaten	46
5.3 Factoranalyse	46
5.4 Schaalconstructie	47
5.5 Beschrijvende statistiek.....	47
Gemiddeld rapportcijfer vertrouwen in de landelijke politiek.....	48
Scores institutioneel vertrouwen	48
5.6 Toetsing van de hypothesen	49
Hypothese 1: deskundigheid.....	49
Hypothese 4: institutioneel vertrouwen	50
Hypothese 6: waardering	51
Hypothese 7: vertegenwoordiging.....	52
5.8 Korte samenvatting resultaten hypothesetoetsing.....	53
5.9 Integratie van de kwalitatieve en kwantitatieve data.....	54
Gebrek aan waardering voor de zelfstandig professional.....	55

Gebrek aan vertegenwoordiging.....	56
Geen vertrouwen in de deskundigheid van politici.....	57
5.10 Samenvatting geïntegreerde analyse en beantwoording deelvraag	57
6. Conclusie en discussie	58
6.1 Beantwoording van de centrale onderzoeksvraag.....	58
6.2 Discussie	60
6.3 Maatschappelijke context	60
6.4 Methodologische reflectie en implicaties	60
6.5 Theoretische reflectie en implicaties	61
6.6 Aanbevelingen.....	62
6.7 Aanbevelingen voor de praktijk	62
1. Representatie binnen de Sociaal-Economische Raad	62
2. Sterke en onafhankelijke belangenorganisatie voor zelfstandig professionals	63
3. Ronde tafelgesprek tussen politici en zelfstandig professionals.....	64
6.8 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek.....	64
Literatuurlijst.....	66
Bijlagen.....	73
Bijlage 1. Figuren en tabellenlijst.....	73
Bijlage 2. Overzicht van de geïnterviewden.....	74
Bijlage 3. Topiclijst interviews.....	75
Bijlage 4. Codeboom 1: oorzaken minder vertrouwen in de landelijke politiek	76
Bijlage 5. Codeboom 2: Wat verstaan zelfstandig professionals onder politiek vertrouwen?.....	77
Bijlage 6. Taxonomie coderingen.....	78
Bijlage 7. Complete vragenlijst	79
Bijlage 8. Beschrijvende statistiek.....	88
Bijlage 9. Resultaten factoranalyse.....	89
Bijlage 10. Rotated Component Matrix	92
Bijlage 11. Analyse open vraag uit de vragenlijst	93
Bijlage 12. Vertrouwensmodellen	94
Bijlage 13. Definitief conceptueel model.....	96
Bijlage 14. Operationaliseringstabel van de afhankelijke en onafhankelijke variabele(n).....	97

1. Inleiding

'The essence of good government is trust.' – Kathleen Sebelius

Aan het eind van de vorige eeuw bereikte het vertrouwen in de Nederlandse politiek ongekeerde hoogten (Bovens & Wille, 2008). Ruim 80% van de bevolking was tevreden met het functioneren van de regering en ruim 65% vond dat de overheid goed functioneerde. Best opvallend, aangezien in vergelijkbare landen het politiek vertrouwen in die tijd juist sterk afnam (Bovens & Wille, 2011). Decennialang vormt Nederland in internationaal vergelijkend onderzoek dan ook een uitzondering. Omringende landen zijn jaloers op onze stabiliteit en Nederland wordt gezien als een solide *High Trust Country* (Korsten & De Goede, 2007).

Kort na de eeuwwisseling zien we hier en daar de nodige veranderingen (Bovens & Wille, 2008). Het politieke vertrouwen daalt hard en in het publieke debat vallen termen als 'burgerrevolte' en 'vertrouwenscrisis' (Dekker & Van der Meer, 2011). In 2004 gaat opnieuw de peilstok in de Nederlandse bevolking. De cijfers spreken voor zich; ongeveer één derde vindt dat de overheid goed functioneert en slechts 49% is tevreden met het functioneren van de regering (Bovens & Wille, 2011). Volgens het Sociaal en Cultureel Planbureau is Nederland in slechts vier jaar tijd een *Low Trust Country* geworden (SCP, 2008).

De destijds pijlsnelle daling roept vragen op bij wetenschappers, politici en bestuurders en sindsdien is het zowel in de wetenschappelijke literatuur als het publieke debat een belangrijk onderwerp van discussie (De Heer, 2014). Hoe valt zo'n dip eigenlijk te verklaren? En is het slechts tijdelijk, of moeten we ons zorgen maken over een structurele daling? En geldt deze vertrouwenscrisis voor de hele samenleving, of is het een ontwikkeling die slechts geldt voor bepaalde groepen? Een berg aan vragen en inzichten die tot op de dag van vandaag nog zeer relevant en interessant zijn.

1.1 Aanleiding

Geregeld verschijnen er berichten in de media dat burgers in toenemende mate minder vertrouwen hebben in de politiek. Vanuit wetenschappelijk perspectief is meermaals bewezen dat het vertrouwen in de overheid en politiek sterk fluctueert (Van der Meer, 2017; Kołczyńska & Bürkner, 2021). Ook de afgelopen jaren zien we constante schommelingen in politiek vertrouwen (SCP, 2021). Vaak heeft dit te maken met politiek-bestuurlijke incidenten en opvallende uitspraken van politici (Bovens & Wille, 2011). Los van deze tijdelijke politieke vertrouwenscrises wordt er in wetenschappelijk onderzoek veel aandacht besteed aan de relatie tussen politiek vertrouwen en demografische, exogene factoren zoals leeftijd, geslacht en opleidingsniveau (Schoon & Cheng, 2011). Vaak zijn de onderzoeksresultaten tegenstrijdig en de verbanden zwak (Blokstra, 2019).

Daarentegen wordt er ook veel onderzoek verricht naar de eventuele van endogene factoren op het vertrouwen in overheid en politiek (Turper & Aarts, 2015). Enkele voorbeelden zijn de relatie tussen vertrouwen en beleidsprestaties van de overheid (Bouckaert & Van de Walle, 2001), de mate van transparantie in het besluitvormingsproces (Grimmelikhuijsen, Herkes, Leistikow, Verkroost, De Vries & Zijlstra, 2021) of het gevoel vertegenwoordigd te worden in de politieke arena (Gabriel & Marsch, 2018). In hoeverre hebben dit soort ontwikkelingen, los van de persoonsgebonden factoren, invloed op het vertrouwen in de politiek?

Nederland scoort in vergelijking met andere landen nog altijd hoog op de vertrouwensindex als er gevraagd wordt naar het vertrouwen in politici, parlement en regering (CBS, 2021). Desalniettemin kopt Trouw eind januari 2021 dat er iets *'broeit in Nederland'* (Boersema, 2021). Ook de Ondernemer, een populair mediaplatform voor ondernemers, kopt in maart 2021 dat *'Zzp'ers massaal het vertrouwen in de politiek verliezen'* (Mirck, 2021). Naar aanleiding van de mediaberichten doet de Werkvereniging, een belangenvereniging voor modern werkenden en zzp'ers, een kleinschalig onderzoek. Ruim 500 respondenten doen mee en de onderzoeksresultaten laten een verontrustend beeld zien; een ruime meerderheid voelt zich nauwelijks vertegenwoordigd door de politiek, heeft twijfels bij de competenties van politici en twijfelde überhaupt te gaan stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen (Werkvereniging, 2021).

Recentelijk heeft de Kenniswerkplaats Leefbare Wijken, een samenwerkingsverband tussen de gemeente Rotterdam en de Erasmus Universiteit, onderzoek gedaan naar de maatschappelijke impact van de COVID-19 maatregelen (Engbersen, Krouwel, Snel, Burgers, De Boom & Wentink, 2020). Uit dit onderzoek kwam naar voren dat zelfstandig ondernemers significant minder vertrouwen hebben in overheidsinstanties en vaker ontevreden zijn met het overheidsbeleid. Dekker (2006) kwam eerder tot eenzelfde soort conclusie: zelfstandig ondernemers zijn vaker cynisch jegens politici en hebben over het algemeen minder vertrouwen in de politiek. Ook Wauters (2013) omschrijft de relatie tussen zelfstandig ondernemers en de politiek als een *'moeilijk, maar noodzakelijk huwelijk'* (Wauters, 2013, p. 1). 83% is in zijn onderzoek ontevreden met het overheidsbeleid en in vergelijking met werknemers is het vertrouwen in de politiek aanzienlijk lager (Wauters & Lambrechts, 2007). Van de Walle, Kampen & Bouckaert (2006) komen in eerder onderzoek tot eenzelfde conclusie.

1.2 Probleemstelling

Alhoewel het onderwerp 'vertrouwen in overheid en politiek' al decennialang hoog op de publieke agenda staat, is er relatief weinig bekend over het onderwerp (Citrin & Stoker, 2018). Daarentegen krijgt politiek vertrouwen als onderzoeksonderwerp wel steeds meer aandacht in de wetenschap (Van der Meer, 2017). Daarbij wordt er door verschillende bestuurskundigen en politicologen al langer gepleit om meer onderzoek te verrichten naar de vraag hoe politiek vertrouwen zich ontwikkeld binnen bepaalde groepen in de samenleving (Dekker, 2006; Citrin & Stoker, 2018).

Ook de OECD kwam recentelijk met de aanbeveling om meer onderzoek te doen naar de vraag hoe politiek vertrouwen zich ontwikkeld onder bepaalde groepen in de samenleving die vatbaar zijn voor een hogere mate van onvrede, scepticisme en wantrouwen (OECD, 2018). Onderzoeken omtrent politiek vertrouwen zijn hedendaags nog te vaak gebaseerd op de gehele bevolking, zonder rekening te houden met kwetsbare doelgroepen zoals immigranten en mensen van kleur (Nunnally, 2012; Hwang, 2017). Dekker (2006), Wauters (2013) en Engbersen et al. (2020) kwamen eerder tot de conclusie dat zelfstandig ondernemers over het algemeen ook minder vertrouwen hebben in de landelijke politiek en vaker ontevreden zijn met overheidsbeleid.

De doelstelling van dit onderzoek is daarom als volgt: het significant lage niveau van vertrouwen in de politiek onder zelfstandig ondernemers verklaren aan de hand van bestaande theorieën en modellen die het vertrouwen in de overheid en politiek verklaren. In dit onderzoek wordt onderzocht welke factoren en determinanten daadwerkelijk van invloed zijn op het politiek vertrouwen bij deze specifieke doelgroep. Deze factoren en determinanten vloeien voort uit de bestuurskundige en politicologische literatuur. Het aanvullende doel is het formuleren van aanbevelingen en adviezen om de vertrouwensrelatie tussen zelfstandig ondernemer en de landelijke politiek te verbeteren.

In dit onderzoek wordt de focus gelegd op zelfstandig professionals, een specifieke doelgroep binnen de categorie zelfstandig ondernemers. In het volgend hoofdstuk volgt meer informatie over de zelfstandig professional. Ook wordt in dit onderzoek de vertrouwensrelatie op landelijk niveau onderzocht. Door middel van een literatuuronderzoek, semigestructureerde interviews en een online vragenlijst wordt er data verzameld. Het onderzoek is een mixed methods onderzoek met een sterke focus op het kwantitatieve gedeelte. In de literatuur wordt dit omschreven als een *exploratory mixed methods research*, omdat er voorafgaand aan de kwantitatieve dataverzameling op een kwalitatieve manier data is verzameld en geanalyseerd (Creswell, 2015). Dit heeft een positief effect op de validiteit en betrouwbaarheid van de resultaten, waar meer over in het methodologie hoofdstuk.

Voortvloeiend uit de probleemstelling is de centrale onderzoeksvraag van deze scriptie als volgt:

‘Waarom hebben zelfstandig professionals minder dan gemiddeld vertrouwen in de landelijke politiek?’

Om de onderzoeksvraag succesvol te beantwoorden zijn er vijf deelvragen opgesteld, onderverdeeld in vier theoretische en één empirische deelvraag. Deze zijn als volgt:

Theoretische deelvragen

1. Wat wordt er in de wetenschappelijke literatuur verstaan onder *vertrouwen* en *vertrouwen in de politiek*?
2. Welke theorieën verklaren een afnemend of significant laag niveau van *politiek vertrouwen*?
3. Welke factoren en determinanten zijn van invloed op het *vertrouwen in de politiek*?
4. Wat zijn de eventuele gevolgen van een afname in het *vertrouwen in de politiek*?

Empirische deelvraag

5. Wat is volgens zelfstandig professionals de oorzaak voor het lagere vertrouwen in de landelijke politiek?

1.3 Wetenschappelijke relevantie

In de bestuurskundige en politicologische literatuur komt er steeds meer aandacht voor politiek vertrouwen en vertrouwen in de overheid (Van de Walle & Six, 2013; Van der Meer, 2017). Inmiddels is dan ook breed erkend dat vertrouwen in de publieke context cruciaal is (Bouckaert & Van de Walle, 2003). Politiek vertrouwen is nodig om een bepaalde mate van stabiliteit te waarborgen om het functioneren van democratische instellingen mogelijk te maken (Putnam, 2000; Van der Meer, 2017). Vertrouwen in de overheid is volgt Grimmelikhuijsen et al. (2021) cruciaal om de effectiviteit van overheidsinstanties te garanderen, verhoogt het gevoel van burgers om te voldoen aan collectieve verplichtingen (Marien & Hooghe, 2011) en brengt het burgers naar de stembus (Citrin & Stoker, 2018).

Er bestaat nog weinig empirische kennis over welke factoren en determinanten daadwerkelijk van invloed zijn op het politieke vertrouwen binnen specifieke groepen in de samenleving (Van der Meer, 2017). Reeds is aangetoond dat sommige groepen in de samenleving gevoeliger zijn voor een afname of significant laag niveau van vertrouwen (Nunnally, 2012; Hwang, 2017). Het is wetenschappelijk zeer relevant om het politiek vertrouwen binnen een bepaalde doelgroep te onderzoeken en te achterhalen welke determinanten en verklaringen daadwerkelijk van invloed zijn op de mate van politiek vertrouwen (Van der Meer, 2017). Eerder is aangegeven dat zelfstandig professionals gevoelig zijn voor een lage mate van politiek vertrouwen (Dekker, 2006; Wauters, 2013, Engbersen et al., 2020).

Dit kan gedaan worden aan de hand van theorieën en vertrouwensmodellen die vertrouwen in overheid en politiek proberen te verklaren (Blokstra, 2019). Een overzicht is te vinden in bijlage 12. De concepten en factoren in desbetreffende modellen kunnen toegepast worden op een specifieke doelgroep om te achterhalen welke factoren daadwerkelijk een verklaring bieden voor de mate van vertrouwen in de landelijke politiek (Norris, 2011). De onderzoeksresultaten bieden aanknopingspunten om de vertrouwensrelatie in de toekomst te versterken.

Tot slot wordt er met een *exploratory mixed methods design* antwoord gegeven op de kritiek van Korsten & De Goede (2007), Hooghe (2011) en Schneider (2017) dat er in wetenschappelijk onderzoek naar politiek vertrouwen enkel de focus ligt op kwantitatieve dataverzameling. Hooghe & Marien (2014) bekritisieren onderzoekers die bij het meten van vertrouwen in overheid en politiek enkel aandacht besteden aan een kwantitatieve vragenlijst, zonder enige mate van kwalitatieve diepgang. De interviews en kwalitatieve analyse heeft mij als onderzoeker geholpen het concept politiek vertrouwen beter te begrijpen en bij het opstellen van de items in de vragenlijst.

Kort samengevat is dit onderzoek relevant omdat er onderzoek wordt verricht naar een zeer specifieke doelgroep in Nederland, namelijk zelfstandig professionals. Aan de hand van bestaande vertrouwensmodellen en wetenschappelijke theorieën worden hypothesen geformuleerd. Door het toetsen van deze hypothesen kan achterhaald worden welke factoren en determinanten daadwerkelijk van invloed zijn op het lage vertrouwen in de landelijke politiek onder zelfstandig professionals.

1.4 Maatschappelijke relevantie

Het onderzoek is maatschappelijk relevant om verschillende redenen. Allereerst is het interessant om onderzoek te verrichten naar zzp'ers, omdat dit een groeiende groep is op de Nederlandse arbeidsmarkt (figuur 2.2) (CBS, 2021). Cijfers van de Kamer van Koophandel laten zien dat er ondanks de coronacrisis een toename is in het aantal zzp'ers in 2020 (Kamer van Koophandel, 2021). De afgelopen twintig jaar is het aantal verdubbeld, en het aandeel zelfstandig professionals binnen de gehele zzp-populatie neemt alleen maar toe. Vooral deze specifieke groep hoogopgeleide zzp'ers zorgen voor een toename in het aantal zzp'ers. Naar verwachting zal deze specifieke groep, voornamelijk werkzaam in de ICT, alleen maar toenemen door de stuwende digitalisering en automatisering van bedrijfsprocessen.

Tot op heden is de Nederlandse overheid er niet in geslaagd om grip te krijgen op deze groei. Er bestaat nog steeds geen juridische afbakening van het begrip 'zzp', wetsvoorstellen om duidelijkheid te creëren over de juridische en fiscale positie van een zzp'er zijn vroegtijdig gefaald vanwege de complexiteit en handhaving omtrent schijnzelfstandig is al meerde malen opgeschort (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2020). Deze ontwikkelingen en gebeurtenissen zorgen voor onrust en onduidelijkheid bij zelfstandig professionals en opdrachtgevers die zzp'ers in willen huren. In volgend hoofdstuk volgt meer achtergrondinformatie over relevante ontwikkeling binnen dit dossier.

Tot slot is het onderzoek maatschappelijk relevant, omdat het Sociaal en Cultureel Planbureau recentelijk met de aanbeveling kwam dat de politieke vertrouwenscijfers geen aanleiding zijn tot zorgen, maar dat het verstandig is om meer empirisch onderzoek te doen naar hoe politiek vertrouwen zich ontwikkeld binnen bepaalde groepen in de samenleving (SCP, 2020). Dit ligt op één lijn met de aanbevelingen van Dekker (2006) en Van der Meer (2017). Het meest recente rapport van het SCP laat zien

dat het politiek vertrouwen sinds oktober 2020 sterk is afgenomen (SCP, 2021). Slechts 46% geeft een voldoende aan de Nederlandse regering en 52% is tevreden met het functioneren van de Tweede Kamer. In oktober 2020 lagen deze cijfers nog op 66% en 75% (SCP, 2021). Het is maatschappelijk relevant om te onderzoeken of deze vertrouwensdaling zich ook voordoet binnen deze specifieke groep, en zo ja, welke verklaringen hier aan ten grondslag liggen (Van der Meer & Zmerli, 2017). De onderzoeksresultaten worden gebruikt om praktische aanbevelingen te formuleren en de vertrouwensrelatie met de politiek te verbeteren.

1.5 Type onderzoek

Dit onderzoek is een *exploratory mixed methods* onderzoek (Creswell, 2015). Dit betekent dat er op een kwalitatieve en kwantitatieve wijze data is verzameld. De eerste fase van dit onderzoek was kwalitatief van aard. Een literatuuronderzoek heeft geresulteerd in zeven hypothesen en een conceptueel model. Vervolgens zijn er zes semigestructureerde interviews gehouden met zelfstandig professionals. Door middel van deze interviews kreeg ik als onderzoeker meer kennis en inzicht in de complexiteit van het concept politiek vertrouwen en wat dit betekent voor de onderzoeksdoelgroep. De kwalitatieve data is vervolgens geanalyseerd en gebruikt bij het opstellen van de vragenlijst. Het kwantitatieve meetinstrument was een online vragenlijst. In totaal hebben 239 zelfstandig professionals gereageerd op de vragenlijst. De data afkomstig uit de vragenlijst is middels SPSS geanalyseerd. De hypothesen zijn getoetst door middel van regressieanalyses. Tot slot is de kwantitatieve en kwalitatieve data met elkaar geïntegreerd om antwoord te geven op de centrale onderzoeksvraag en aanbevelingen te doen voor de praktijk en vervolgonderzoek.

1.6 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk volgt een contextueel kader om de lezer meer informatie te geven over relevante ontwikkelingen omtrent zzp'ers en de Nederlandse arbeidsmarkt. Ook wordt in dit hoofdstuk de positie van de zelfstandig professional binnen de zzp-populatie toegelicht. In het derde hoofdstuk volgt het theoretisch kader. De belangrijkste concepten en theorieën omtrent politiek vertrouwen en vertrouwen in de overheid komen aan bod. Ook wordt er in dit hoofdstuk aandacht besteed aan mogelijke factoren en determinanten die van invloed zouden kunnen zijn op de mate van politiek vertrouwen. Voortvloeiend uit de literatuur worden er zeven hypothesen geformuleerd en er wordt afgesloten met een conceptueel model.

In hoofdstuk 4 wordt er aandacht besteed aan de methodologische verantwoording. Dit gebeurt voor zowel het kwalitatieve als kwantitatieve gedeelte. De variabelen worden geoperationaliseerd en er wordt aandacht besteed aan het kwantitatieve meetinstrument. Ook wordt in dit hoofdstuk uitgelegd hoe de respondenten voor dit onderzoek zijn geselecteerd en hoe de kwaliteitsindicatoren (validiteit en betrouwbaarheid) gewaarborgd worden.

In hoofdstuk 5 worden de onderzoeksresultaten gepresenteerd. Evenals de methodologische verantwoording wordt dit gedaan voor het kwalitatieve en kwantitatieve gedeelte van het onderzoek. De hypothesen worden getoetst, de kwalitatieve en kwantitatieve data wordt met elkaar vergeleken en het conceptuele model wordt naar aanleiding van de analyse aangescherpt.

In het laatste hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de centrale onderzoeksvraag van deze scriptie. Verder bespreek ik enkele theoretische en methodologische beperkingen en wordt er afgesloten met aanbevelingen voor de praktijk en vervolgonderzoek.

2. Contextueel kader

'Ondernemerschap: je zet de éne domme voet voor de ander, terwijl de wereld stenen naar je hoofd gooit.'

– Peter Thiel

Om de lezer een overzichtelijk beeld te geven van de omvang van de zzp-populatie in Nederland wordt in onderstaand hoofdstuk een contextueel kader geschetst. Relevante ontwikkelingen worden toegelicht en de positie van de zelfstandig professional binnen de zzp-populatie wordt uiteengezet. Op deze manier krijgt de lezer de juiste informatie om de context van dit onderzoek beter te begrijpen.

2.1 Wat is een zzp'er?

Zowel in het publieke debat als in de wetenschappelijke literatuur heerst er al langere tijd een discussie over de vraag wanneer iemand nou een werknemer is en wanneer iemand nou een zelfstandig ondernemer is (Evers, 2020). Politici en wetenschappers kijken naar de discussie via een verschillende lens en gebruiken dan ook uiteenlopende omschrijvingen en definities (Zandvliet et al., 2013). Het Centraal Bureau voor de Statistiek definieert een zzp'er als volgt:

'Een persoon die arbeid verricht voor eigen rekening of risico – in een eigen bedrijf of praktijk (zelfstandig ondernemer), of als directeur-grootaandeelhouder (DGA) of als overige zelfstandige (bijvoorbeeld in een zelfstandig uitgeoefend beroep) – én die daarbij geen personeel in dienst heeft' (CBS, 2018).

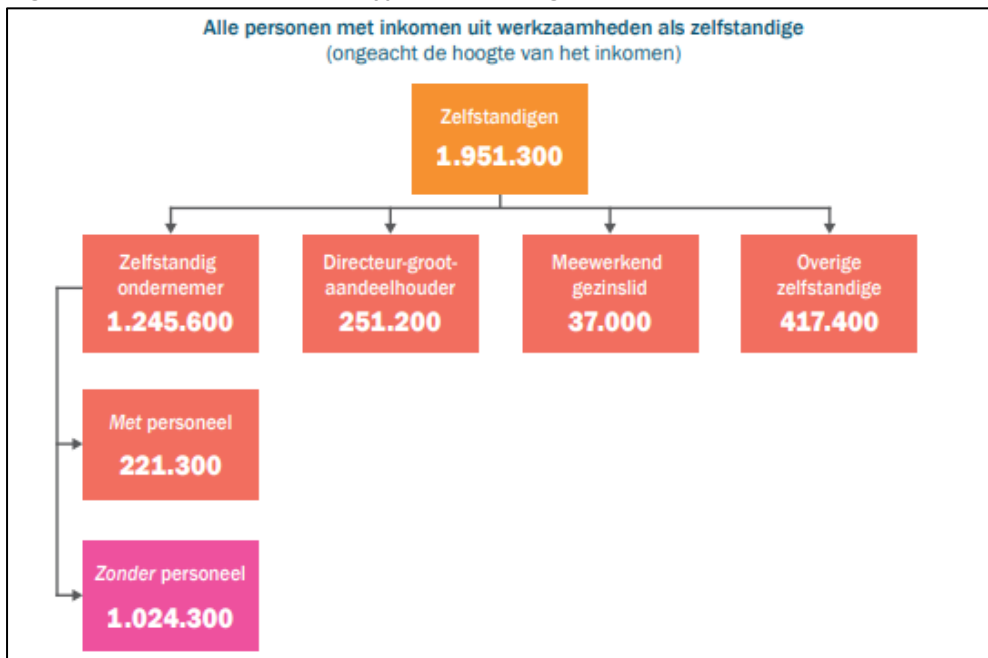
Het Economisch Instituut voor Midden en Kleinbedrijf (EIM) en de Belastingdienst hanteren min of meer dezelfde criteria om te beoordelen of er sprake is van een zelfstandig ondernemer. Daarbij ligt de focus op de volgende criteria:

- zelfstandig ondernemende activiteiten uitvoert;
- bepaalde goederen of diensten levert;
- geen personeel in dienst heeft;
- geen medeondernemer heeft (VOF, CV, etc.);
- minimaal 15 uur per week aan de onderneming besteedt;
- er meer dan een symbolische vergoeding wordt gevraagd;
- de vrijheid bestaat om de werkzaamheden naar eigen inzicht te verrichten.

Bovenstaande opsomming maakt duidelijk dat er zowel fiscale, als economische en juridische criteria gebruikt worden om een zzp'er te definiëren (Klosse, 2017). Zzp'ers zijn er dan ook in alle soorten en maten (Zandvliet et al., 2013). Enkele voorbeelden zijn journalisten, interim-managers, ICT-specialisten en kunstenaars. De populatie is zeer heterogeen en de geleverde diensten en producten gevarieerd (Conen & Schippers, 2017).

Hedendaags is de zzp'er niet meer weg te denken van de arbeidsmarkt. Op basis van een opdrachtovereenkomst tussen opdrachtgever en zzp'er werken zij aan verschillende opdrachten en projecten. De hoogopgeleide zzp'er, beter bekend als de zelfstandig professional, wordt daarbij vaak ingehuurd vanwege de specialistische kennis en vaardigheden (Klosse, 2017). Deze doelgroep is de afgelopen jaren hard gegroeid (CBS, 2020).

Figuur 2.1 Verschillende typen zelfstandigen in Nederland

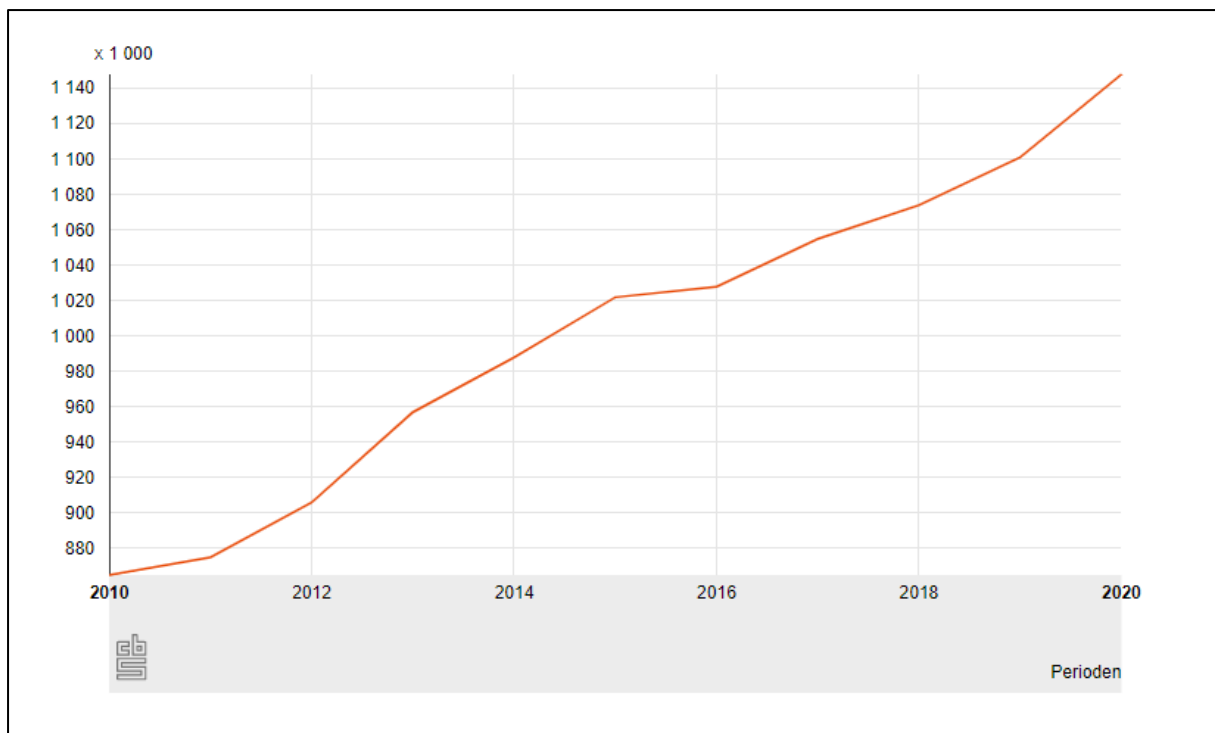
Bron: CBS, Zelfstandigen Enquête Arbeid, 2021

2.2 Ontwikkelingen op de Nederlandse arbeidsmarkt

Het aantal zzp'ers dat actief is op de Nederlandse arbeidsmarkt is de afgelopen jaren hard toegenomen (CBS, 2020). De groei is, in vergelijking met andere Europese landen, ongeveer twee keer zo hard (OECD, 2019). Cijfers van het CBS bevestigen deze toename. In 2020 waren er ruim 1 miljoen zelfstandigen zonder personeel die van hun hoofdkomen afhankelijk waren van hun opdrachten en werkzaamheden als zelfstandige (CBS, 2020). In 2010 lag dit aantal tussen de 750.000 en 800.000 (CBS, 2010). Onderstaand figuur laat deze constante groei goed zien.

Er is vooral een groei te zien in het aantal hoogopgeleide zzp'ers dat bewust kiest voor het zelfstandig ondernemerschap. Deze categorie noem ik zelfstandig professionals en in volgend paragraaf wordt hun positie duidelijker toegelicht. In 2018 nam 89% van de zzp'ers bewust de keuze om aan de slag te gaan als ondernemer. Dit zijn voornamelijk hoogopgeleide zzp'ers die behoefte hebben aan autonomie, flexibiliteit en de vrijheid om zelf werktijden te bepalen (Conen & Schippers, 2017).

Figuur 2.2 Groei van het aantal zzp'ers in Nederland (2010 – 2020)

Bron: CBS, 2021

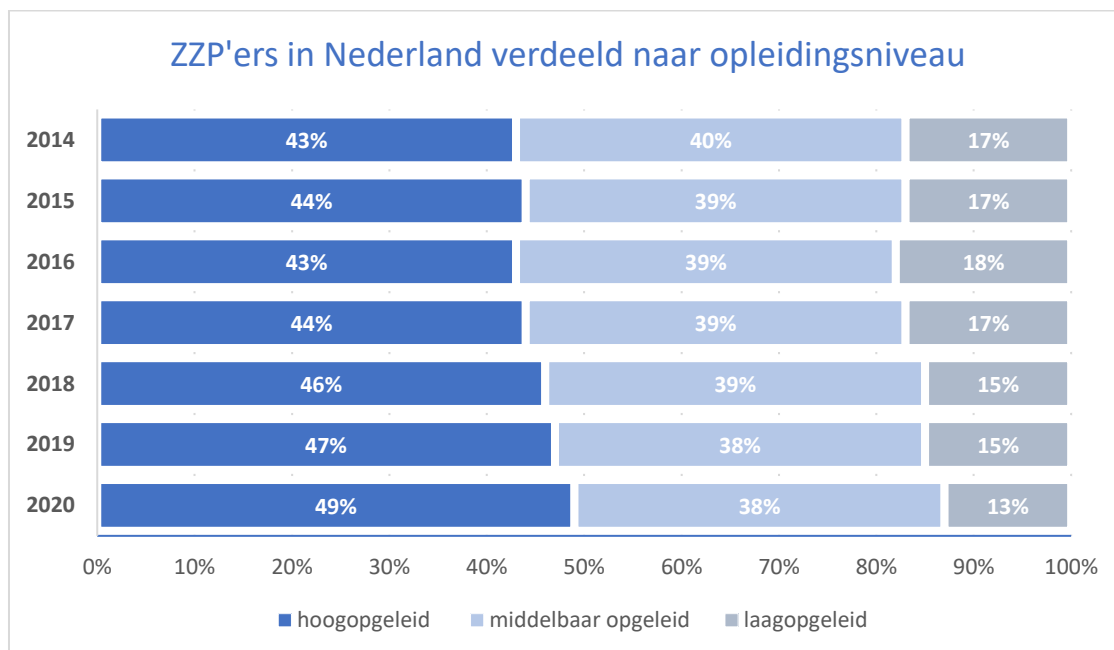
2.3. De positie van de zelfstandig professional binnen de zzp-populatie

Zzp'ers bestaan er in alle soorten en maten en de populatie wordt gekenmerkt door een hoge mate van diversiteit (Zandvliet, et al., 2013). In de definitie van het CBS wordt al onderscheid gemaakt tussen directeur-grootaandeelhouders (DGA) met een eigen BV, traditionele zzp'ers, zzp'ers met meewerkende gezinsleden en nieuwe moderne zzp'ers die eigen arbeid en kennis aanbieden en veel raakvlak hebben met een reguliere werknemers (CBS, 2020).

Deze laatste categorie, voornamelijk hoogopgeleide zzp'ers die eigen arbeid en kennis aanbieden, worden ook wel 'zelfstandig professionals' genoemd. Deze professionals hebben minimaal een hbo-opleiding afgerond en kiezen bewust voor het zelfstandig ondernemerschap (Conen & Schippers, 2017). Het is een relatief nieuwe manier van ondernemen die vraagt om weinig startkapitaal, omdat er voornamelijk gebruik wordt gemaakt van eigen kennis en vaardigheden. Recente schattingen van het CBS en ABN AMRO tonen aan dat deze groep bestaat uit ongeveer 450.000 tot 500.000 mensen (CBS, 2020; ABN AMRO, 2021).

Zelfstandig professionals zijn gemiddeld 42 jaar oud en het uurtarief dat zij vragen ligt doorgaans boven de €70 per uur. Gemiddeld zijn zij tussen de 10 en 14 maanden bezig met het afronden van een opdracht of project. Binnen deze categorie vinden we veel interim-managers, ICT-professionals, projectmanagers en data-analisten terug. Verdeeld naar opleidingsniveau is ongeveer 49% van het totaal aantal zzp'ers in Nederland hoogopgeleid. In 2014 was dit ongeveer 43%. Het aandeel zelfstandig professionals binnen de totale zzp-populatie neemt al jaren toe (CBS, 2021).

Figuur 2.3 Zzp'ers in Nederland verdeeld naar opleidingsniveau

Bron: CBS, 2021

3. Theoretisch kader

'We talk about trust, because it's broken' – Annette C. Baier

In onderstaand hoofdstuk wordt het theoretisch kader uiteengezet. Er wordt aandacht besteed aan het wetenschappelijke concept vertrouwen en factoren die mogelijk van invloed zijn op het politieke vertrouwen worden toegelicht. Tot slot worden er wetenschappelijke theorieën besproken, hypothesen geformuleerd en er wordt afgesloten met een conceptueel model. Dit tezamen zorgt uiteindelijk voor de beantwoording van de vier theoretische deelvragen.

3.1 Het concept 'vertrouwen'

In verschillende wetenschapsgebieden wordt al tientallen jaren onderzoek gedaan naar het concept 'vertrouwen' (Blokstra, 2019). Omdat meerdere wetenschapsdisciplines zich bezighouden met het concept zijn er tal van definities in de omloop en het wordt dan ook onderzocht in verschillende contexten, aan de hand van verschillende metingen en gericht op verschillende vertrouwensobjecten (McEveliy & Tortoriello, 2011).

Edelenbos (2002) zorgde voor een kort overzicht van de belangrijkste definities in de wetenschappelijke literatuur. Pytlikzillig & Kimbrough (2016) borduurden voort op dit onderzoek en kwamen tot de conclusie dat de verschillen tussen de definities uiteindelijk kleiner zijn dan de overeenkomsten. Alhoewel er verschillende woorden worden gebruikt, zijn in de kern de definities min of meer hetzelfde. Rousseau, Sitkin, Burt & Camerer (1998) kwamen in uitgebreid onderzoek tot de conclusie dat een viertal elementen keer op keer terugkeren in de definities omtrent vertrouwen. Het gaat dan om (1) kwetsbaarheid, (2) risico's, (3) onzekerheid en (4) verwachtingen.

*Iemand die vertrouwt stelt zich **kwetsbaar** op, want er ontstaat een kans op (ernstige) teleurstelling als het vertrouwen wordt beschaamd. De vertrouwende loopt dus een **risico** door te vertrouwen. Hij of zij heeft **verwachtingen** over de uitkomst. Het is **onzeker** of die verwachtingen realiteit worden. (Rousseau et al., 1998, p. 395)*

Het eerste element betreft kwetsbaarheid. Een partij die een andere partij vertrouwt stelt zich namelijk kwetsbaar op, in de verwachting dat de andere partij het vertrouwen niet beschaamt of misbruikt voor het realiseren van eigen doeleinden (Edelenbos, 2002). Het tweede element is risico. In risicovolle situaties is vertrouwen cruciaal (Edelenbos, 2002). Indien vertrouwen afwezig is, zullen personen eerder besluiten om juist niet tot actie over te gaan. Als je namelijk afziet van een bepaalde actie, dan is er blijkbaar geen risico (Rousseau et al., 1998).

Een derde element betreft verwachtingen. Bij vertrouwen gaat het om een positieve verwachting met betrekking tot de intenties en motieven van de andere partij (Edelenbos, 2002). Een bepaalde verwachting kan gebaseerd worden op de competenties, eerdere ervaringen of de reputatie van de andere partij. Het element verwachtingen sluit aan bij het laatste element van onzekerheid. Vertrouwen heeft namelijk ook te maken met het verminderen van complexiteit en onzekerheid. Abts (2005) omschrijft het als *'de smeerolie van het alledaagse handelen in een sterk gedifferentieerde samenleving'* (p. 5). Zo zorgt vertrouwen voor houvast en een stukje zekerheid, omdat de toekomst vaak onzeker en oncontroleerbaar is (Edelenbos, 2002).

3.2 Relationale niveaus van vertrouwen

Vertrouwen is een relationeel concept, en het wordt in de wetenschappelijke literatuur opgedeeld in verschillende niveaus (Six & Verhoest, 2017). Het eerste niveau betreft interpersoonlijk vertrouwen. Luhmann (1979) definieert interpersoonlijk vertrouwen als volgt: *'The generalized expectation that the other will handle his freedom, his disturbing potential for diverse action, in keeping with his personality – or, rather, in keeping with the personality which he has presented and made socially visible'* (p. 39).

Interpersoonlijk vertrouwen is een concept afkomstig uit de psychologie en het draait om de vertrouwensrelatie tussen twee individuen (Borum, 2010). Newton (2007) omschrijft deze specifieke vorm van vertrouwen als 'horizontaal vertrouwen'. De vertrouwensrelatie speelt zich af op microniveau tussen bijvoorbeeld collega's of familieleden waar men regelmatig interactie mee heeft.

Eén stap hoger betreft het vertrouwen in groepen en gemeenschappen. Volgens Fukuyama (1995) gaat het om de verwachtingen van een individu ten aanzien van het handelen van een bepaalde groep of gemeenschap. Het vertrouwen richt zich hierbij op meerdere actoren. Logischerwijs hebben aspecten zoals taal, religie en cultuur invloed op de verwachtingen ten aanzien van het handelen van een bepaalde groep of gemeenschap (Lievaart, 2009). Lane noemt deze vorm van vertrouwen *societal trust* (Lane, 1998).

De derde variant betreft institutioneel vertrouwen (Blokstra, 2019). Deze vorm van vertrouwen richt zich tot instituties waar men normaliter geen persoonlijke relaties mee heeft (Dekker, 2006). Op institutioneel niveau worden dan ook niet de belangen van individuen behartigd. Het draait niet om een persoonlijke band of gemeenschappelijke taal, maar om de formele en legitieme structuren en processen die garant staan voor een bepaalde mate van vertrouwen (Smith, 2010).

Bovenstaand is kort toegelicht dat er drie verschillende niveaus van vertrouwen zijn. Samenvattend kan vertrouwen zich richten op individuen, groepen en gemeenschappen op instituties (Blokstra, 2019). Hardin (2013) omschrijft het op een simplistische manier: *'I trust U to do X'*. Bij de 'U' zou men dus individuen (relationeel vertrouwen), groepen of gemeenschappen (societal trust) of instituties (institutioneel vertrouwen) kunnen plaatsen. In dit onderzoek is de dimensie relationeel vertrouwen minder van belang, omdat ik veronderstel dat er tussen de doelgroep en landelijke politici niet of nauwelijks persoonlijke relaties bestaan.

3.3 Politiek vertrouwen

In dit onderzoek staat een specifieke vorm van vertrouwen centraal, namelijk politiek vertrouwen. Evenals het concept vertrouwen is ook politiek vertrouwen rijk aan verschillende definities (Bovens & Wille, 2008). Het concept wordt gebruikt in verschillende contexten, met verschillende vertrouwensobjecten en verschillende bestuurslagen (Hooghe, 2011). Desalniettemin is er in de wetenschappelijke literatuur brede erkenning dat politiek vertrouwen in de publieke context cruciaal is (Bouckaert & Van de Walle, 2003).

Easton (1965) was één van de eerste onderzoekers die wetenschappelijk onderzoek verrichte naar het concept politiek vertrouwen. Hij ontwikkelde daarbij een twee-dimensioneel framework met een onderscheid tussen *specific support* en *diffuse support* (Van der Meer, 2017). Op deze manier wilde Easton een bijdrage leveren aan de empirische theorievorming. Easton zag de politiek namelijk als een gesloten systeem, waarbij verschillende elementen met elkaar interacteren en gezamenlijk een zekere structuur vertonen (Easton, 1965).

Specifieke steun richt zich op specifieke objecten. Binnen de context van politiek vertrouwen zijn dit politici, politieke partijen of een parlement (Easton, 1965). Dit zijn zittende objecten waar men wel of niet vertrouwen in kan hebben. Specifieke steun is erg context- en prestatieafhankelijk (Van der Meer, 2017). Het is vaak gericht op de korte termijn en vatbaar voor incidenten en uitspraken van politici (Bovens & Wille, 2011). Diffuse steun daarentegen richt zich niet op specifieke objecten, maar meer op het bredere plaatje zoals een democratisch systeem of de politieke besluitvorming (Easton, 1965). Volgens Easton functioneren dit soort systemen ook zonder de objecten functionerend binnen zo'n systeem.

Suijkerbuijk (1983) is één van de eerste onderzoekers die uitgebreid onderzoek deed naar de begripsvorming en validering van het concept politiek vertrouwen. Hij definieert politiek vertrouwen als volgt:

'De verwachting van de burger dat de politiek in overeenstemming met normen als deskundigheid, integriteit, responsiviteit en rechtvaardigheid zal (blijven) handelen' (p. 24).

In bovenstaande definitie van Suijkerbuijk ligt de focus op de verwachting van een individu (burger) richting het gedrag van de ander (de politiek) in de toekomst. Eerder is vermeld dat de verwachtingscomponent een belangrijke rol speelt binnen vertrouwen (Edelenbos, 2002). Hardin (2013) richt zich bij politiek vertrouwen minder op de toekomst, maar meer op het evaluatieve karakter van vertrouwen. Politiek vertrouwen wordt dan meer gezien als een evaluatie tussen subject (diegene die vertrouwt) en object (diegene die vertrouwd wordt) (Van der Meer & Hakhverdian, 2016). Om politiek en overheid te vertrouwen, is er namelijk een beoordeling nodig van eerdere acties en prestaties (Hetherington & Rudolph, 2015). Alleen dan kunnen burgers de politiek gaan vertrouwen, zodat zij echt het gevoel hebben dat politici hun beloften nakomen in de toekomst.

Citrin & Stoker (2018) bouwen voort op het onderzoek van Hetherington & Rudolph (2015) door het evaluatieve element van vertrouwen te combineren met het verwachtingselement. Volgens Citrin & Stoker (2018) is politiek vertrouwen gebaseerd op de tevredenheid van acties en prestaties van de politiek in het verleden, om op deze manier de burgers de hoop te geven dat er in de toekomst op de juiste manier gehandeld zal worden. Dit leidt uiteindelijk tot de volgende definitie:

‘Political trust is based on citizens’ satisfaction with the past actions of governments and politicians, and on a ‘willingness to believe government promises’. It is thus ‘the belief that government will do rightly in the future’ – that is, people’s ‘faith in’ or ‘feeling towards’ government and politicians’ (Hetherington & Rudolph, 2015, p. 36).

In bovenstaande definitie wordt het evaluatieve element gecombineerd met de verwachtingscomponent. De definitie van Suijkerbuijk (1983) voegt hier de normpercepties deskundigheid, integriteit, responsiviteit en rechtvaardigheid aan toe. Mayer et al. (1995), McKnight & Chervany (2001) en Abts (2006) doen dit ook.

3.4 Dimensies van politiek vertrouwen

Reeds is toegelicht dat vertrouwen een relationeel concept is (Six & Verhoest, 2017). Dit geldt ook voor politiek vertrouwen. Het politieke systeem bestaat uit verschillende actoren en dimensies waar men in kan vertrouwen (Van der Meer, 2017). Op lokaal niveau is dit bijvoorbeeld de gemeenteraad en op Europees niveau het Europees Parlement (Norris, 2011).

Volgens Van der Meer (2017) is het van belang dat politiek vertrouwen zich richt op specifieke objecten. Dit biedt burgers houvast en geeft hen de mogelijkheid om bepaalde politieke objecten verantwoordelijk te houden voor beleidskeuzes en beslissingen. Norris (2011) maakt onderscheid in drie verschillende dimensies van politiek vertrouwen. Deze zijn als volgt:

1. Individuele politici
2. De organisaties en partijen actief binnen het politieke systeem. Dit zijn bijvoorbeeld politieke partijen.
3. Het politieke systeem als geheel. De focus ligt dan op de manier waarop beslissingen genomen worden en besluitvorming tot stand komt. Deze dimensie heeft raakvlak met institutioneel vertrouwen.

Abts (2005) maakt onderscheid in micro-, meso- en macroniveau. Opvallen daarbij is dat politiek vertrouwen per dimensie kan toenemen of afnemen. Zo concludeerden Bovens & Wille (2008) dat het vertrouwen in politieke partijen na de eeuwwisseling juist hard afnam, terwijl het politiek vertrouwen in het systeem als geheel, met al haar democratische kenmerken en processen, juist niet werd gekenmerkt door een afname in politiek vertrouwen.

3.5 Theorieën over het ontstaan van politiek vertrouwen

Theorieën over politiek vertrouwen zijn te onderscheiden in grofweg twee theoretische stromingen. Dit zijn de culturele theorieën en institutionele theorieën (Blokstra, 2019). In dit onderzoek ligt de focus op institutionele theorieën. Later wordt dit toegelicht.

Volgens de culturele theorieën begint vertrouwen bij de geboorte en is het opbouwen van vertrouwen een socialisatieproces waarbij mensen leren hoe en wanneer ze moeten vertrouwen (Mishler & Rose, 2001). Door contact met anderen leert men te vertrouwen en te wantrouwen. Mensen die vervolgens meer vertrouwen leren te hebben in andere mensen, zullen logischerwijs ook meer vertrouwen hebben in overheidsdiensten en politieke partijen (Blokstra, 2019). Interpersoonlijk vertrouwen dat wordt aangeleerd op jonge leeftijd zal volgens deze theorie overgedragen worden naar vertrouwen in bijvoorbeeld politici en instituties. Arancibia (2008) toont in haar onderzoek aan dat cultuur en socialisatie van invloed kunnen zijn op de mate van politiek vertrouwen. In haar onderzoek tussen vijftig democratieën ziet ze significante verschillen in de mate van politiek vertrouwen. Ook collectivistische culturen scoren over het algemeen hoger op de vertrouwensladder dan individualistische culturen (D.J. Kim, 2005).

Institutionele theorieën hebben daarentegen het uitgangspunt dat vertrouwen endogeen van aard is (Blokstra, 2019). De mate van vertrouwen is een rationele respons afhankelijk van de prestaties van individuen en instituties: *'Institutions that perform well generate trust; untrustworthy institutions generate scepticism and distrust'* (Mishler & Rose, 2001, p.1). Institutionele theoretici benadrukken het belang van een goed presterende overheid en goede beleidskeuzes van de politiek om zo het vertrouwen van haar burgers te behouden of juist terug te winnen (Schoon & Cheng, 2011). Uiteraard is dit contextafhankelijk en verschillend per land (Blokstra, 2019).

Samenvattend is de kern van het verschil als volgt: culturele theorieën benadrukken het belang van wat er in het verleden en in de jeugd van het individu geleerd is, waarna er weinig verandering meer optreedt. Institutionele theorieën benadrukken dus de rol van huidige interacties met instituties en zien vertrouwen meer als een veranderd proces wat gedurende het hele leven kan toenemen en afnemen (Shaleva, 2015). In dit onderzoek ligt de focus op institutionele theorieën, omdat ik veronderstel dat het object van vertrouwen (landelijke politieke partijen en politici) invloed uitoefenen op het politiek vertrouwen van zelfstandig professionals.

3.6 Endogene en exogene factoren

Er is veel wetenschappelijk onderzoek verricht naar de mogelijke determinanten van politiek vertrouwen (Van der Meer, 2017). Omdat vertrouwen een contextafhankelijk concept is hoeven bepaalde determinanten in een eerder onderzoek niet één op één relevant te zijn in een andere context (Blokstra, 2019). Een eerste onderscheid wordt gemaakt in endogene en exogene factoren (Bouckaert et al., 2002). Dit onderscheid ligt op één lijn met het onderscheid in culturele en institutionele theorieën.

Exogene factoren staan los van het object van vertrouwen (Van der Meer, 2017). Het gaat om factoren, ook wel identiteitsfactoren, die niet of nauwelijks te beïnvloeden zijn door het object van vertrouwen (Bouckaert et al., 2002; Bovens & Wille, 2008). Belangrijke exogene factoren in de context van politiek vertrouwen zijn factoren als geslacht, leeftijd, religie, opleidingsniveau en politieke oriëntatie (Van der Meer, 2017). Demografische, exogene factoren liggen daarmee op één lijn met culturele theorieën omtrent politiek vertrouwen, omdat zij veronderstellen dat heb persoonlijke kenmerken en grote mate van invloed hebben op politiek vertrouwen (Schoon & Cheng, 2011).

In eerdere onderzoeken omtrent politiek vertrouwen en de relatie met demografische, exogene factoren zijn de resultaten vaak tegenstrijdig en de verbanden zwak (Blokstra, 2019). De Heer (2014) en Job (2015) vinden geen relatie tussen geslacht en politiek vertrouwen, terwijl Yao (2014) aantoont dat mannen meer vertrouwen hebben in de politiek. Christen & Lagreid (2005) laten in onderzoek zien dat vrouwen juist meer vertrouwen hebben in de politiek.

Ook opleiding zorgt als determinant van politiek vertrouwen voor tegenstrijdige onderzoeksresultaten. Christen & Lagreid (2005) vinden in opleidingsniveau geen verklaring voor de mate van politiek vertrouwen. Alarcón Garcia & Ayala Gaytán (2013) zien daarentegen een sterk verband tussen hoogopgeleiden die vaak minder vertrouwen hebben in de overheid en de politiek. Hetzelfde geldt voor leeftijd: Christensen & Lagreid (2005) vinden een significant verband tussen hogere leeftijd en politiek vertrouwen, terwijl Meyer et al. (2013) geen significant verband vinden.

Anderzijds zijn er endogene factoren, door Bouckaert et al. (2002) ook wel prestatiefactoren genoemd. Vertrouwen is daarbij afhankelijk van de prestaties, keuzes en het functioneren van overheid en politiek (Bovens & Wille, 2008). Daarmee hebben endogene factoren raakvlak met institutionele theorieën. In dit onderzoek ligt de focus op endogene theorieën, omdat de hypothesen veronderstellen dat het handelen van politici en politieke partijen, de beleidskeuzes, dat deze factoren, gebeurtenissen en ontwikkelingen invloed hebben op het vertrouwen van zelfstandig professionals in de landelijke politiek. Ook onderzoek ik een zeer specifieke en relatief homogene doelgroep. Om die reden zijn de identiteitsfactoren in dit onderzoek ook minder van belang.

Samenvattend kan de conclusie getrokken worden dat de relatie tussen demografische factoren en politiek vertrouwen vaak tegenstrijdig en niet eenduidig zijn (Blokstra, 2019). In dit onderzoek ligt de focus op een specifieke doelgroep, namelijk zelfstandig professionals. Aangezien desbetreffende doelgroep relatief homogeen is met betrekking tot demografische factoren zullen deze minder aandacht krijgen in dit onderzoek.

3.7 Betrouwbaarheidsmodellen (politiek) vertrouwen

Vanaf de jaren '80 zijn er in de bestuurskunde en politicologie vertrouwensmodellen ontwikkeld om de mate van vertrouwen in overheid en politiek te verklaren (Blokstra, 2019). Een overzicht van de modellen die zijn gebruikt voor dit onderzoek zijn toegevoegd als bijlage (bijlage 12). De modellen zijn in de loop der jaren verder ontwikkeld, maar de basis is min of meer hetzelfde gebleven. De inzichten van Suijkerbuijk (1983) en Mayer, Davis & Schoorman (1995) vormen daarbij een belangrijke basis. In de vertrouwensrelatie tussen burger en overheid en politiek gaat om vier belangrijke betrouwbaarheidscriteria. Dit zijn deskundigheid, integriteit, responsiviteit en rechtvaardigheid (Suijkerbuijk, 1983; Mayer et al., 1995).

In de loop der jaren zijn er verschillende aanvullingen geweest op de modellen. McKnight & Chervany (2001) voegen de factoren institutioneel vertrouwen en voorspelbaarheid toe aan hun model om vertrouwen te verklaren. In de meest recente betrouwbaarheidsmodellen binnen de bestuurskunde en politicologie vinden we bovenstaande criteria ook terug (Blokstra, 2019). Grimmelikhuijsen & Knies (2017) hebben het over *benevolence*, *competence* en *integrity* om het vertrouwen van de burger in overheidsorganisaties te verklaren. Abts (2006) voegt hier nog prestaties en beleidskeuzes aan toe om het vertrouwen van burgers in overheid en politiek te verklaren. Ook Tomankova (2019) gebruikt in haar model de betrouwbaarheidscriteria om het vertrouwen van burgers in de overheid te verklaren.

Kort samengevat is er in de wetenschappelijke literatuur omtrent vertrouwen in overheid en politiek veel overlap tussen de verschillende betrouwbaarheidsmodellen. De mogelijke factoren verschillen uiteraard per context, maar in grote lijnen zijn de modellen min of meer hetzelfde. Het analyseren van de verschillende betrouwbaarheidsmodellen uit de literatuur heeft mij geholpen bij het opstellen van de hypothesen en het vinden van verklarende factoren.

Deskundigheid

Het eerste betrouwbaarheids criterium uit de modellen heeft betrekking op deskundigheid en competentie. In de wetenschappelijke literatuur is meermaals een relatie gevonden tussen het vertrouwen in deskundigheid en het vertrouwen in de politiek (Denters, 2012). Er wordt dan gesproken over *'competence-based trust'* (Connelly et al., 2015). Ook Van der Meer (2017) ziet deskundigheid als een belangrijk element in de relatie met politiek vertrouwen. Het gaat hierbij om het geloof van een individu in de expertise en deskundigheid van het object van vertrouwen. Men moet namelijk overtuigd zijn van die deskundigheid en competentie, zodat het object in staat is om de juiste beslissingen en keuzes te maken (Blokstra, 2019).

In een onderzoek naar raadsleden in Nederlandse gemeenten kwam naar voren dat burgers veel waarde hechten aan de deskundigheid van politici (Denters, 2012). Om het vertrouwen te behouden moeten politici over dossierkennis beschikken en de juiste vaardigheden hebben (Korsten & De Goede, 2007). Ook Arancibia (2008) toont in onderzoek aan dat het op individueel niveau een belangrijke factor is om politiek vertrouwen te verklaren.

In de vertrouwensrelatie met overheidsorganisaties is de perceptie van deskundigheid ook een belangrijke dimensie (Grimmelikhuisen & Knies, 2017). Als burger het vertrouwen hebben in de effectiviteit en professionaliteit van overheidsorganisaties, dan heeft dit een positief effect op de mate van vertrouwen. Als zelfstandig professionals vertrouwen hebben in de deskundigheid van politici zal dit een positief effect hebben op het vertrouwen in de politiek. Dit leidt uiteindelijk tot de volgende hypothese:

H1: hoe hoger het vertrouwen van zelfstandig professionals in de deskundigheid van politici, hoe hoger het vertrouwen in de landelijke politiek.

Responsiviteit

Een tweede component in het vertrouwensmodel betreft responsiviteit (Suijkerbuijk, 1983., Mayer et al., 1995, McKnight & Chervany, 2001; Abts, 2006). Politiek en overheid moeten immers bereid zijn om te luisteren naar het volk en openstaan voor geluiden uit de samenleving om het vertrouwen te behouden (Blokstra, 2019). Voor politici is het van belang om gemarginaliseerde groepen in de samenleving niet buiten

te sluiten in het besluitvormingsproces en zo goed mogelijk te luisteren naar de wensen en zorgen van alle burgers. Responsiviteit wordt gedefinieerd als *'het luisteren naar de burgers, dit vervolgens ook terugkoppelen naar de burgers en overeenstemming tussen het handelen van overheid en politiek met de wensen en belangen van burgers'* (Schalk, 2011, p. 14). De Heer (2014) vindt in haar onderzoek een sterk verband tussen responsiviteit en vertrouwen in de gemeente. Als zelfstandig professionals het gevoel hebben dat de politiek responsief is en bereid is om te luisteren naar de wensen van de zelfstandig professionals zal dit een positief effect hebben op het vertrouwen in de politiek. Dit leidt uiteindelijk tot de tweede hypothese van dit onderzoek:

H2: hoe hoger het vertrouwen van zelfstandig professionals in de responsiviteit van politici, hoe hoger het vertrouwen in de landelijke politiek.

Rechtvaardigheid

Een derde component betreft rechtvaardigheid. Mayer et al. (1995) verstaan onder rechtvaardigheid *'de wijze waarop besluitvorming tot stand komt'*. Abts (2006) definieert het als *'een eerlijke belangenafweging bij het maken van keuzes'*. Om het vertrouwen te behouden moeten de verschillende belangen in een samenleving voldoende worden afgewogen voordat politici een bepaalde beslissing nemen (Blokstra, 2019). PytlikZillig et al. (2016) noemen dit procedurele rechtvaardigheid: overheid en politiek moeten verschillende en conflicterende belangen eerlijk en goed afwegen bij het opstellen van beleid. Grimmelikhuijsen & Knies (2017) noemen dit *benevolence*. Een burger verwacht namelijk onbevooroordeeld en neutraal overheidsoptreden. Rechtvaardig optreden door de politiek heeft daarmee invloed op de mate van vertrouwen. De derde hypothese is daarbij als volgt:

H3: hoe hoger het vertrouwen van zelfstandig professionals in de rechtvaardigheid van het politieke systeem, hoe hoger het vertrouwen in de landelijke politiek.

Integriteit

Integriteit is een beoordelingscriterium wat veel terugkomt in de vertrouwensmodellen (Mayer et al., 1995; Abts, 2006; Grimmelikhuijsen & Knies, 2017). Integriteit speelt een belangrijke rol in de vertrouwensrelatie tussen burger en politiek (Bouckaert & Van de Walle, 2001). Connelly et al. (2015) noemen dit *integrity-based trust*: de perceptie van een persoon over de eerlijkheid, motieven en intenties van het vertrouwensobject. Diverse wetenschappelijke onderzoeken laten een sterk verband zien tussen de mate van integriteit en het vertrouwen in overheid en politiek (Grimmelikhuijsen & Knies, 2017; Citrin & Stoker, 2018).

Om twee redenen is integriteit als onafhankelijke variabele niet meegenomen in dit onderzoek. Allereerst is voorafgaand aan het opstellen van de vragenlijst gesproken met zelfstandig professionals over politiek vertrouwen. In deze interviews is niet gesproken over integriteit. Integriteit als betrouwbaarheids criterium lijkt hiermee – in vergelijking met andere landen – in de Nederlandse context en onderzoek naar zelfstandig professionals minder relevant. Verder toonde onderzoek van Blokstra (2019) aan dat er een verwaarloosbare relatie was tussen integriteit en vertrouwen in de lokale overheid. Ook De Heer (2014) vond een zwak verband tussen vertrouwen in de lokale overheid en integriteit. Uiteindelijk is de keuze gemaakt om integriteit dus niet mee te nemen in het conceptueel model.

3.8 Institutioneel vertrouwen

Evenals het concept vertrouwen kent institutioneel vertrouwen in de wetenschappelijke literatuur tal van definities (Smith, 2010). Smith definieert institutioneel vertrouwen als volgt: *‘de gene die vertrouwt (het subject) heeft vertrouwen in de regels, normen, waarden en procedures van een institutie, los van de mensen die de werkzaamheden uitvoeren binnen zo’n institutie’* (p. 226). Het draait dus niet om de mensen die betrokken zijn bij deze structuren, regels en procedures (Hakhverdian & Mayne, 2012).

Desbetreffende institutie is dan het object van vertrouwen. Op lokaal niveau is dit bijvoorbeeld de gemeenteraad of het college van B&W. Op landelijk niveau is dit bijvoorbeeld het parlement, een ministerie of vakbond (Blokstra, 2019).

Institutioneel kan ook een determinant zijn van politiek vertrouwen (Blokstra, 2019). Het is dan niet het object van vertrouwen, maar juist een variabele die van invloed kan zijn op de mate van politiek vertrouwen (Norris, 2011). Institutioneel vertrouwen als determinant van politiek vertrouwen zien we terug in het vertrouwensmodel van McKnight & Chervany (2001).

Institutioneel vertrouwen kan een positief effect hebben op politiek vertrouwen (De Heer, 2014; Zmerli & Van der Meer, 2017). Ook kan het een positief effect hebben op burgerparticipatie binnen maatschappelijke verenigingen. Tegelijkertijd heeft burgerparticipatie weer een positief effect op het vertrouwen in anderen en politieke partijen (Kloosterman & Schmeets, 2010). Aan de hand van de gelezen literatuur en het vertrouwensmodel van McKnight & Chervany (2001) kan verondersteld worden dat institutioneel vertrouwen van invloed kan zijn op politiek vertrouwen. Als zelfstandig professionals meer vertrouwen hebben in maatschappelijke en politieke instituties, dan heeft dit een positief effect op het vertrouwen in de landelijke politiek. Vanuit de theorie wordt de volgende hypothese geformuleerd:

H4: hoe hoger het algemene vertrouwen van zelfstandig professionals in instituties, hoe hoger het vertrouwen in de landelijke politiek.

3.9 Policy distance & policy alienation

Een andere verklaring voor het dalende vertrouwen vindt Dekker in de *policy distance theory* (Dekker, 2006). Volgens deze theorie zorgt ontevredenheid en kritiek op de beleidsinhoud van kabinetten voor een afname in politiek vertrouwen (Korsten & De Goede, 2007). Rose & Pettersen (2000) zien in hun onderzoek dat besluiten met minimale parlementaire meerderheid en weinig steun van de bevolking inderdaad een verklarende factor kunnen zijn voor een afname in politiek vertrouwen. Ook Chanley (2002) ziet *citizen satisfaction with policy* als de belangrijke determinant van politiek vertrouwen.

In Nederland zien we na 2002 een dalend vertrouwen in de politiek en het openbaar bestuur (Korsten & De Goede, 2007). Destijds nam het kabinet Balkende besluiten met minimale steun van het parlement en de bevolking. De forse bezuinigingen in het onderwijs en militaire steun in Uruzgan zijn hier voorbeelden van. Volgens Dekker (2006) heeft dit destijds gezorgd voor een afname in het politiek vertrouwen. Ook Abts (2006) ziet een belangrijke rol weggelegd voor 'tevredenheid met beleid' in de vertrouwensrelatie tussen burger en politiek. Politieke (on)tevredenheid is evaluatief van aard en is een oordeel van de burger over de inhoud en uitkomsten van beleid. Het is daarmee een belangrijke beïnvloedingsfactor van politiek vertrouwen (Abts, 2006).

De *policy distance theory* van Dekker heeft raakvlak met het concept *policy alienation* van Tummers (2012). Tummers, Bekkers & Steijn (2009) waren de eerste wetenschappers die het begrip conceptualiseerden. Volgens bovenstaande auteurs hebben steeds meer (publieke) professionals moeite om zich te identificeren met de inhoud van nieuwe beleidsmaatregelen. Logischerwijs kan dit gevolgen hebben voor de implementatie en effectiviteit van nieuw beleid (Tummers, 2012). Als professionals moeite hebben om de regels na te leven, kan dit vervolgens een negatief effect hebben op de effectiviteit van beleid en de prestaties van professionals en organisaties (Tummers, 2012).

Eén van de dimensies binnen het concept *policy alienation* is *policy meaninglessness* (Tummers, 2012, p. 8). Als professionals dit ervaren hebben zij vraagtekens bij de inhoud van het beleid en of het daadwerkelijk bijdraagt aan het verwezenlijken van maatschappelijke doelen. Professionals beschuldigen politici er dikwijls van dat zij niet goed begrijpen wat er speelt in de praktijk en dat beleidsmaatregelen, in combinatie met een gebrek aan geld en middelen, enkel zorgen voor een *initiative overload* (Tummers, 2012).

Als de politiek gedurende een langere periode beleidskeuzes maakt met weinig steun en draagvlak van professionals vergroot dit de kans op beleidskritiek en *policy alienation*. Dit kan negatieve gevolgen hebben voor het vertrouwen in de politiek. Voortvloeiend uit bovenstaande theorieën wordt de volgende hypothese geformuleerd:

H5: hoe hoger de ontevredenheid van zelfstandig professionals met beleidskeuzes, hoe lager het vertrouwen in de landelijke politiek.

3.10 Waardering

In de bestuurskundige en politicologische literatuur is weinig bekend over de relatie tussen vertrouwen en waardering. Daarentegen is er in de interviews meermaals gesproken over het gevoel van waardering en erkenning. Om die reden is het besluit genomen om een korte paragraaf toe te voegen over het concept waardering. Zo krijgt de lezer meer achtergrondinformatie over het concept waardering en is toegelicht waarom deze variabele is toegevoegd aan het conceptueel model. Daarvoor is wel een uitstapje gemaakt naar de psychologische en bedrijfskundige wetenschappelijke literatuur. In deze wetenschapsgebieden is meer literatuur te vinden over het onderlinge vertrouwen op de werkvloer en welke rol waardering, respect en erkenning spelen in de vertrouwensrelatie (Okello & Gilson, 2015).

Fagley & Adler (2012) laten in psychologisch onderzoek zien dat het uitstralen van waardering richting werknemers een positief verband heeft met het in stand houden van sociale contacten en het versterken van de vertrouwensrelatie. Waardering heeft daarmee betrekking op interpersoonlijk vertrouwen, omdat waardering enkel getoond kan worden door personen en niet door instituties of systemen (Wood, Joseph, Lloyd & Atkins, 2009). Het uiten van waardering richting anderen – binnen een organisatie bijvoorbeeld collega's – heeft daarmee een positief effect op de effectiviteit van teams, het ervaren van sociale steun en het versterken van de onderlinge vertrouwensrelatie (Dunn & Schweitzer, 2005). Het versterkt de vertrouwensband en kan zelfs een positief effect hebben op het gedrag van de gewaardeerde als mensen daadwerkelijk het gevoel hebben gewaardeerd en erkend te worden.

Alhoewel er in de bestuurskundige en politicologische literatuur weinig bekend en geschreven is over de relatie tussen waardering en politiek vertrouwen, heeft de analyse van de kwalitatieve data mij doen besluiten om deze variabele toe te voegen aan het onderzoek. Als zelfstandig professionals het gevoel hebben gewaardeerd te worden door de politiek, kan dit naar aanleiding van de gelezen literatuur een positief effect hebben op het vertrouwen in de politiek. De zevende hypothese vloeit voort uit deze veronderstelling en is als volgt:

H6: Hoe meer de zelfstandig professional zich gewaardeerd voelt door de landelijke politiek, hoe hoger het vertrouwen in de landelijke politiek.

3.11 Politieke vertegenwoordiging

Tot slot de relatie tussen politieke vertegenwoordiging en politiek vertrouwen. Pitkin (1967) definieert politieke vertegenwoordiging als volgt: *'Political representation is the activity of making citizens' voices, opinions, and perspectives "present" in public policy making processes. Political representation occurs when political actors speak, advocate, symbolize, and act on the behalf of others in the political arena. In short, political representation is a kind of political assistance.'* (p. 50).

Het gevoel niet vertegenwoordigd te worden kan negatieve gevoelens oproepen jegens politiek en overheid (Hinojosa, Fridkin & Kittilson, 2017). Gabriel & Marsch (2018) laten in hun onderzoek zien dat het gevoel vertegenwoordigd te worden in de politieke arena een sterke relatie heeft met het vertrouwen in politiek en democratie. Gemarginaliseerde groepen binnen de Franse samenleving voelen zich nauwelijks vertegenwoordigd en hebben om die reden weinig vertrouwen in het handelen van politici en overheidsinstituties.

Volgens Pitkin (1967) zijn er twee soorten vertegenwoordiging: descriptief en substantieel. Descriptieve vertegenwoordiging betekent dat de samenstelling van het parlement een afspiegeling moet zijn van de diversiteit en verschillen in een samenleving. Een parlamentslid zou dus een overeenkomst moeten hebben met een relevant kenmerk – geslacht, religie of etniciteit – om iemand anders in de samenleving succesvol te kunnen vertegenwoordigen. Substantiële vertegenwoordiging definieert Pitkin als *'An acting for others, an activity in behalf of, in the interest of, as the agent of, someone else.'* (Pitkin, 1967). Hierbij draait het dus om de vraag waar leden van een parlement inhoudelijk voor staan in plaats van demografische en identiteitskenmerken.

Descriptieve vertegenwoordiging kan een positief effect hebben op politiek vertrouwen (Pantoja & Segura, 2003; Cowley, 2014; Hinojosa et al., 2017). Wanneer men iemand ziet die hetzelfde oogt, dezelfde waarden deelt en dezelfde achtergrond heeft, dan versterkt dit het gevoel van vertrouwen en tevredenheid. De aanwezigheid van bepaalde volksvertegenwoordigers in een parlement kan een groep in de samenleving het gevoel geven meer betrokken te worden bij beleid. De recent tot de Tweede Kamer toegetreden partijen Bij1 en BoerBurgerBeweging zijn hier mooie voorbeelden van. Ook bestaat er een verband tussen de achtergrond van de politicus en de thema's die hij of zij bespreekt in het publieke debat (Celis, 2006). Vrouwelijke parlamentsleden geven vaker aandacht aan huiselijk geweld en zwarte volksvertegenwoordigers maken zich vaker hard voor de belangen van donkere mensen in de samenleving (Owens, 2005).

In Nederland zijn er weinig Kamerleden met een ondernemersachtergrond. Het merendeel heeft een verleden als jurist, ambtenaar of wetenschapper (Mirck, 2021). Quote maakte afgelopen maart de balans op. De conclusie was helder: op de kieslijsten van de meest recente verkiezingen stonden tien

ondernemers (Zeven, 2021). Er kan dus geconcludeerd worden dat er sprake is van een ondervertegenwoordiging van mensen met een ondernemersachtergrond in de Tweede Kamer.

De theorie omtrent het ontbreken van politieke vertegenwoordiging en wat voor een effect dit kan hebben op politiek vertrouwen leidt uiteindelijk tot de laatste hypothese van dit onderzoek. Deze is als volgt:

H7: hoe meer de zelfstandig professional het gevoel heeft vertegenwoordigd te worden, hoe hoger het vertrouwen in de landelijke politiek.

3.12 Gevolgen afname politiek vertrouwen

Een beetje wantrouwen kan volgens velen geen kwaad. Geen enkele regering geniet het volste vertrouwen van haar burgers en politici moeten niet altijd volledig vertrouwd worden (Bovens & Wille, 2011). Onderzoek naar de gevolgen van een afname in politiek vertrouwen zijn schaars (Marien & Hooghe, 2011). Een verklaring is simpel: systematische empirische kennis ontbreekt en in wetenschappelijk onderzoek ligt de focus meer op het vinden van verklaringen en factoren van politiek vertrouwen in plaats van de gevolgen voor bijvoorbeeld de stabiliteit van de democratie (Van der Meer, 2017).

Marien & Hooghe (2011) maken onderscheid in drie niveaus om de gevolgen van een afname in politiek vertrouwen in kaart te brengen. Op macroniveau heeft een afname van politiek vertrouwen gevolgen voor de stabiliteit van het democratische systeem (Van der Meer, 2017). Op mesoniveau kan het als gevolg hebben dat bepaalde politieke partijen verdwijnen en juist andere politiek partijen – voornamelijk populistisch van aard – juist ontstaan. Op microniveau kan dit als gevolg hebben dat individuen zich minder snel aan wet- en regelgeving houden en de overheid niet willen ondersteunen bij het implementeren en behalen van beleidsdoelen (Hetherington & Husser, 2012).

Easton (1965) gaf in de jaren '70 al aan dat politiek vertrouwen moeilijk terug te winnen is. Het kan directe gevolgen hebben voor de opkomst bij verkiezingen en kan een negatief effect hebben op de burgerparticipatie binnen maatschappelijke organisaties en verenigingen (Putnam, 2000; Marien & Hooghe, 2011; Citrin & Stoker, 2018). Chanley et al. (2000) kwamen tot de conclusie dat burgers met een hoge mate van politiek vertrouwen sneller geneigd zijn om politieke besluitvorming op te volgen en hun steentje bij te dragen op beleidsdoelen te realiseren.

Daarentegen wordt een afname in het politiek vertrouwen ook gezien als een kans, omdat het politieke systeem zich moeten blijven ontwikkelen. Een generatie kritische en wantrouwende burgers zal beter van zich laten horen en dat dwingt de politiek tot een meer responsieve houding (Inglehart, 2008). Burgers zijn namelijk ook controleurs van de macht en een afname in het politiek vertrouwen kan juist resulteren in een kritischere houding en zo de kwaliteit van de besluitvorming verbeteren (Rosanvallon, 2008). Een overschot aan vertrouwen maakt burgers blind en zorgt juist voor minimale controle. Geißel (2007) laat dan ook in onderzoek zien dat er een positieve relatie bestaat tussen kritische burgers met minder vertrouwen en goed functionerende democratische systemen.

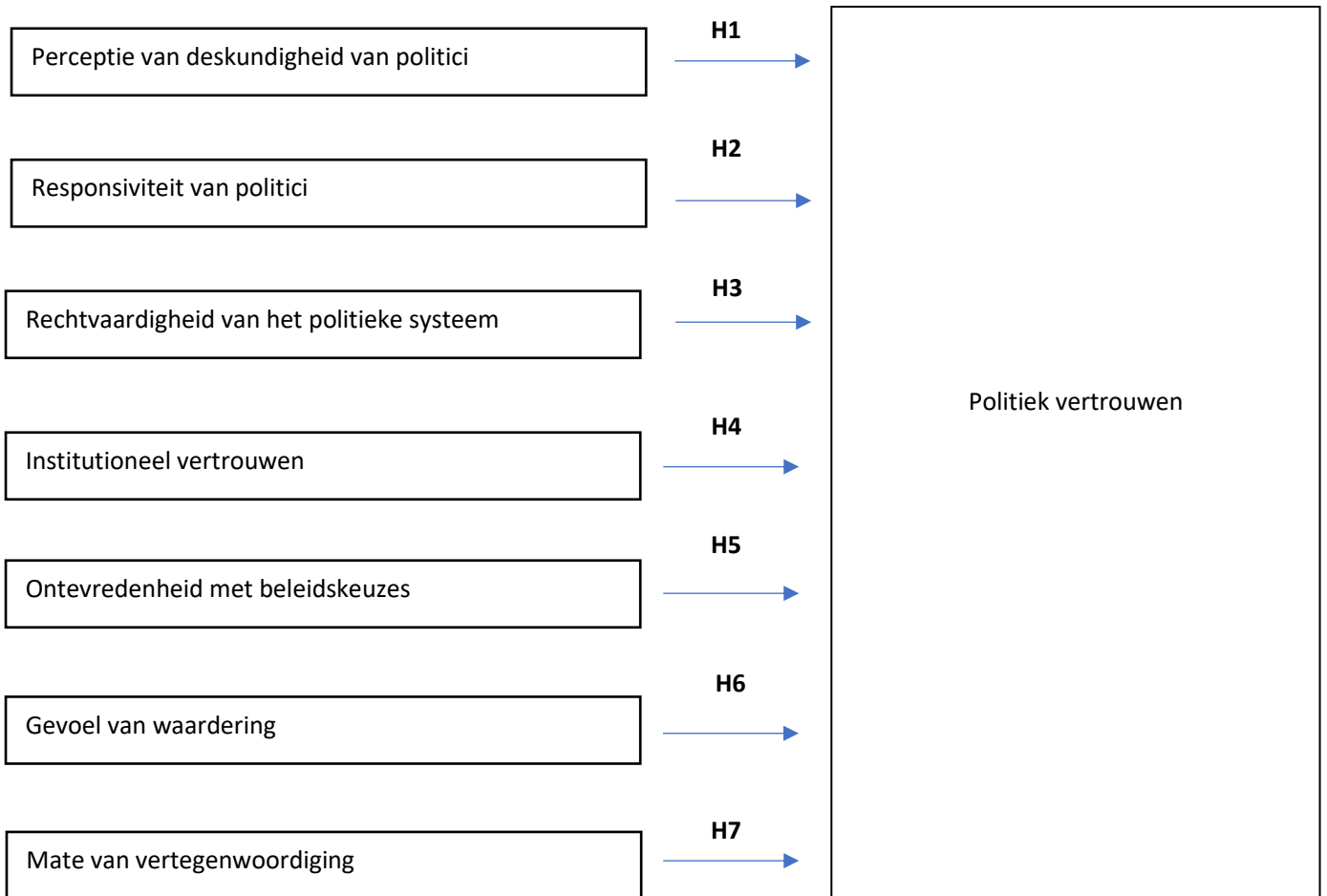
Al met al zijn wetenschappers verdeeld over de vraag of een afname in politiek vertrouwen als iets positiefs of iets negatiefs bestempeld kan worden. Een bepaalde mate van politiek vertrouwen lijkt cruciaal om het democratische systeem stabiel te houden en burgers naar de stembus te brengen. Meer diepgaand wetenschappelijk onderzoek naar de gevolgen van een afname in politiek vertrouwen is daarbij gewenst (Van der Meer, 2017).

3.13 Conceptueel model

In bovenstaand theoretisch kader zijn diverse theorieën en determinanten met betrekking tot politiek vertrouwen toegelicht. Dit leidt uiteindelijk tot onderstaand conceptueel model van afhankelijke en onafhankelijke variabele(n).

Figuur 3.1 Conceptueel model

4. Methode

'I think you can have a ridiculously enormous and complex data set, but if you have the right tools and methodology then it's not a problem.' – A. Koblin

In onderstaand hoofdstuk wordt het onderzoek methodologisch verantwoord. Eerst wordt kort uitgelegd wat een *exploratory mixed methods design* is en waarom ik als onderzoek heb gekozen voor deze onderzoeksmethode. Vervolgens volgt een uitleg over het kwalitatieve en kwantitatieve gedeelte van dit onderzoek. Verder worden de wetenschappelijke concepten geoperationaliseerd, wordt er aandacht besteed aan het meetinstrument, de kwaliteitsindicatoren (betrouwbaarheid en validiteit) en op welke wijze de respondenten zijn geselecteerd.

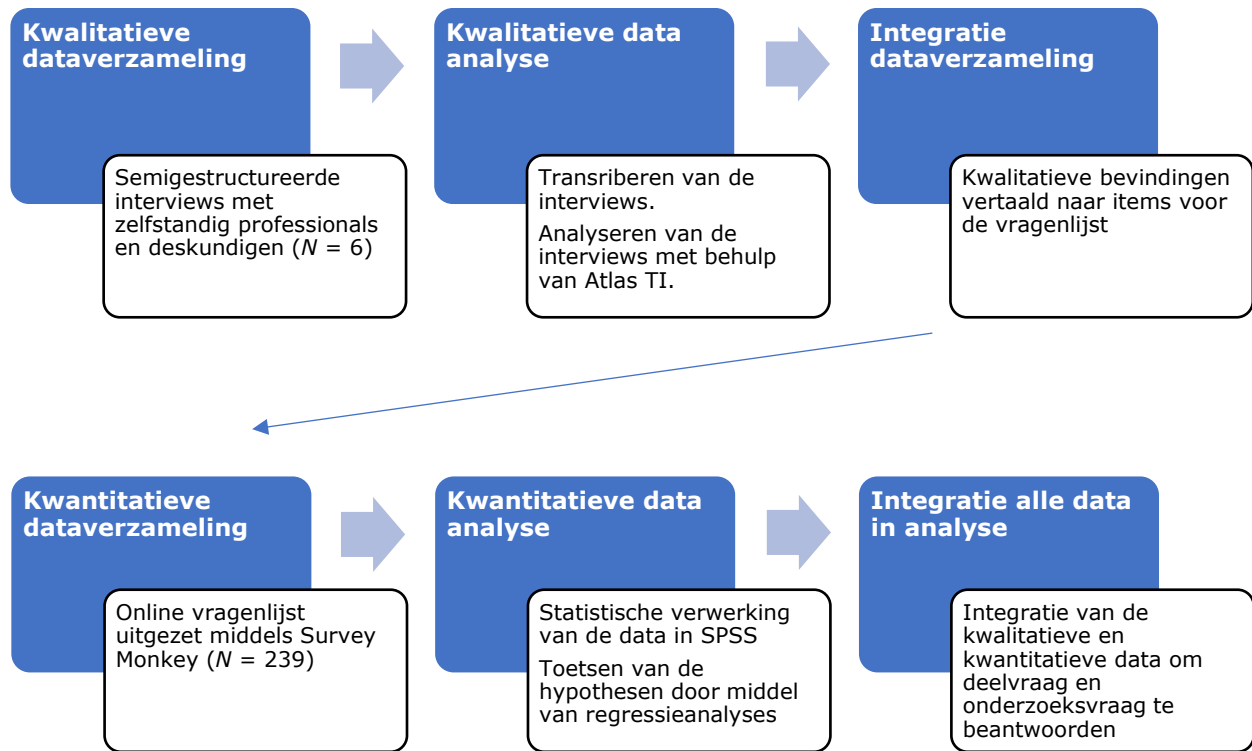
4.1 Exploratory mixed methods research

Om de centrale onderzoeksvraag succesvol te beantwoorden is er een exploratory mixed methods onderzoek uitgevoerd. Door eerst een kleinschalig verdiepend kwalitatief onderzoek te verrichten kreeg ik als onderzoeker meer kennis over complexe wetenschappelijke concepten (Creswell, 2015). In het theoretisch kader is reeds toegelicht dat vertrouwen en politiek vertrouwen contextafhankelijke en complexe concepten zijn (Bovens & Wille, 2008; Van der Meer, 2017).

Dit onderzoek is begonnen met een literatuuronderzoek naar de theorieën, factoren en determinanten omtrent politiek vertrouwen. Vervolgens zijn er zes semigestructureerde interviews gehouden met zelfstandig professionals. In deze interviews stonden twee vragen centraal: wat verstaan zelfstandig professionals onder politiek vertrouwen? En wat zijn volgens hen de oorzaken voor dat lagere niveau van vertrouwen? De resultaten en inzichten zijn vervolgens gebruikt bij het opstellen van de items voor de vragenlijst.

In een exploratory mixed methods onderzoek heeft de kwantitatieve data de overhand (Creswell, 2015). De kwalitatieve data is aanvullend en ondersteunend. Door eerst kwalitatief onderzoek te verrichten wordt het kwantitatieve meetinstrument versterkt, omdat de items zijn samengesteld op basis van de wetenschappelijke literatuur en de kwalitatieve analyse van de interviews (Creswell, 2015). Dit resulteert in een specifiekere, contextgerichte en gedetailleerde vragenlijst toegespitst op de doelgroep van dit onderzoek. Na het verzamelen en analyseren van de kwantitatieve data is de kwalitatieve data ook gebruikt om een vergelijking te maken tussen alle verzamelde data. Deze integratie heeft geresulteerd in de beantwoording van de vijfde empirische deelvraag. In onderstaand figuur is stapsgewijs weergegeven hoe de verzameling en analyse is verlopen.

Figuur 4.1 Het exploratory mixed methods model van dit onderzoek

4.2 Kwalitatieve gedeelte

De kwalitatieve data is verzameld door middel van semigestructureerde interviews. Dit betekent dat de interviews zijn gehouden aan de hand van een aantal vooraf bedachte vragen en topics die voortvloeien uit de theorie en literatuur (Van Thiel, 2015). Daarnaast was er wel de mogelijkheid om aanvullende en verdiepende vragen te stellen. De volgorde waarin de topics werden besproken verschilden logischerwijs per respondent. De topiclijst is terug te vinden in bijlage 3.

Tussen 7 en 24 mei zijn er zes (voormalig) zelfstandig professionals geïnterviewd. Eén van hen is momenteel hoofdredacteur van een kennisplatform dat schrijft over flexibele arbeid en externe inhuur. Voorheen was desbetreffende werkzaam als zelfstandig professional. Drie van de zes respondenten zijn naast hun werkzaamheden als zelfstandig professional werkzaam als voorzitter van een zzp-organisatie. Zij staan regelmatig in contact met Kamerleden en beleidsambtenaren. De interviews duurden gemiddeld tussen de 40 en 60 minuten. Een geanonimiseerde lijst van de respondenten is te vinden in de bijlagen.

Voorafgaand aan de interviews is aan de respondenten informatie verstrekt over het doel van dit onderzoek. Middels een informed consent formulier hebben de respondenten toestemming gegeven om het interview op te nemen. De interviews hebben fysiek en online, via Microsoft Teams, plaatsgevonden.

Voor de interviews is gebruik gemaakt van een doelgerichte selectie van de zelfstandig professionals in de vorm van convenience sampling. Dit betekent dat de respondenten die gemakkelijk te bereiken zijn, zijn benaderd en gevraagd om deel te nemen aan dit onderzoek (Boeije, 2012). Vier zelfstandig professionals uit het eigen netwerk zijn via de mail benaderd. Na de interviews is aan de respondenten gevraagd of zij mijn onderzoeksonderwerp wilden delen met andere zelfstandig professionals in hun netwerk. Op die manier is er gebruik gemaakt van snowball sampling, en kon ik als onderzoeker in contact komen met twee andere zelfstandig professionals (Van Thiel, 2015).

4.3 Analyse van de kwalitatieve data

De interviews zijn met toestemming van de respondenten opgenomen. Direct na afloop zijn de opnames getranscribeerd en opgeslagen in het computerprogramma Atlas TI. Als onderzoeker ben ik zo systematisch mogelijk te werk gegaan door de transcripten op te slaan op één centrale plek. Dit zorgde voor een helder overzicht. Door de opnames te transcriberen was het mogelijk om codes te koppelen aan bepaalde uitspraken en citaten van de respondenten (Saldaña, 2015). De respondenten hebben middels een member check de mogelijkheid gehad om de transcripten te controleren (Van Thiel, 2015). Hier zijn geen reacties op gekomen.

Het analyseren van de kwalitatieve data bevond zich in de verkennende fase van dit onderzoek. Daarom is er gekozen voor een open manier van coderen. Dit betekent dat de data is geanalyseerd en gecategoriseerd zonder vooraf codes te bedenken (Saldaña, 2015). Als onderzoeker ben ik zo dicht mogelijk bij de empirie gebleven (*coding-up*). Ook is er gekozen voor een latente manier van coderen, zodat er enige ruimte bleef voor interpretatie en synoniemen die op hetzelfde neer komen (Saldaña, 2015). Na de eerste open fase van coderen kwamen er ruim 30 codes en labels tot stand (bijlage 6). Vervolgens is er axiaal gecodeerd. In deze fase zijn er verbanden gelegd tussen eerdere codes en zo is de data gereduceerd (Van Thiel, 2015). Dit heeft geresulteerd in drie hoofdcodes en de resultaten van deze analyse zijn weergegeven in een codeboom (bijlage 5).

4.4 Betrouwbaarheid kwalitatieve gedeelte

Betrouwbaarheid heeft betrekking op de nauwkeurigheid en herhaalbaarheid van het onderzoek (Van Thiel, 2015). Bij het afnemen van de interviews ben ik zelf het belangrijkste meetinstrument, en daarom heb ik mij tijdens de interviews neutraal en object opgesteld. Om de betrouwbaarheid te vergroten zijn de interviews opgenomen en direct na afloop getranscribeerd en opgeslagen in Atlas TI. Dit vergroot de betrouwbaarheid, omdat de opnames meerdere malen beluisterd konden worden en de kwalitatieve data middels de transcripten systematische geanalyseerd kon worden (Van Zwieten & Willems, 2004). Verder vloeiden de topics en vragen voort uit de theorie en literatuur.

Dit bood mij tijdens de interviews houvast en zorgde ervoor dat ik systematisch te werk kon gaan. Verder bleef er wel de ruimte om aanvullende en verdiepende vragen te stellen.

4.5 Validiteit kwalitatieve gedeelte

De data moet niet alleen betrouwbaar, maar ook valide zijn. Bij validiteit wordt onderscheid gemaakt in externe en interne validiteit. Externe validiteit heeft betrekking op de generaliseerbaarheid van de onderzoeksresultaten (Bell et al., 2019). Aangezien er slechts zes respondenten zijn geïnterviewd en er sprake is van een gerichte steekproef is de generaliseerbaarheid van de kwalitatieve onderzoeksresultaten aan de magere kant. Desalniettemin wordt bij verkennend kwalitatief onderzoek in een *exploratory mixed methods* onderzoek generaliseerbaarheid niet nagestreefd (Creswell, 2015). De generaliseerbaarheid van de onderzoeksresultaten wordt gecompenseerd door de grote steekproef van de online vragenlijst. Deze methoden-triangulatie vergroot de externe validiteit (Creswell, 2015).

Interne validiteit betreft de geldigheid van het onderzoek; meet de onderzoeker daadwerkelijk wat hij of zij wilde meten (Van Thiel, 2015)? Door gebruik te maken van een topiclijst met duidelijke onderwerpen en vragen wordt de interne validiteit gewaarborgd. Ook is er een membercheck gedaan om de respondenten de mogelijkheid te geven om te reageren op de transcripten en eventueel commentaar te leveren op voorlopige onderzoeksresultaten om vertekening tegen te gaan (Van Zwieten & Willems, 2004).

4.6 Kwantitatieve gedeelte

Het leeuwendeel van dit onderzoek bestaat uit een kwantitatief gedeelte. Door middel van een online vragenlijst is er kwantitatieve data verzameld. Op deze manier kon er in relatief korte tijd veel data verzameld worden (Creswell, 2015).

De online vragenlijst is opgebouwd in Qualtrics en verzonden via Survey Monkey. Een pilot van de vragenlijst is eerst gecontroleerd door drie medewerkers van HeadFirst Group. Dit heeft geresulteerd in kleine aanpassingen van de items en heeft dus een positief effect op de validiteit van het onderzoek (Van Thiel, 2015). Voor de steekproef is gebruik gemaakt van de database van HeadFirst Group. Dit is een database met zelfstandig professionals die zich aanmelden bij HeadFirst Group en via de organisatie opdrachten en projecten vinden bij opdrachtgevers. Op vrijdag 4 juni is de vragenlijst via Survey Monkey verstuurd naar 4767 zelfstandig professionals. Zij hebben een link ontvangen in de mailbox. De respondenten hebben twee weken de tijd gehad om de vragenlijst in te vullen. Tussendoor is nog een herinneringsmail verzonden. Daarbij moet vermeld worden dat er zich 'inactieve accounts' bevinden tussen de 4767 zelfstandig professionals.

In totaal hebben 239 respondenten de vragenlijst ingevuld. Vijf respondenten hebben de vragenlijst niet volledig ingevuld. Voor de verdere analyse is het van belang om alleen complete en betrouwbare data mee te nemen en daarom zijn deze vijf respondenten uit de dataset verwijderd. In totaal hebben dus 234 de vragenlijst volledig ingevuld.

4.7 Analyse van de kwantitatieve data

De antwoorden zijn vervolgens geïmporteerd naar SPSS. De eerste stap na het verzamelen van de data was het cleanen van de data (Singh & Dwivedi, 2020). Het proces is begonnen met 234 respondenten. Allereerst is er geprepareerd op de tijd die respondenten hebben gedaan voor het invullen van de vragenlijst. In de pilotfase is de gemiddelde tijd gecontroleerd. Respondenten die dit in minder dan twee minuten hebben gedaan zijn uit de dataset verwijderd. Dit waren er in totaal twintig.

De volgende stap was het berekenen van de standaarddeviatie in Excel. Een zeer lage standaarddeviatie wordt gezien als *unengaged respondent*. Twee respondenten zijn vervolgens uit de dataset verwijderd. De laagste standaarddeviatie was .57.

Tot slot is de keuze gemaakt om respondenten uit de dataset te verwijderen met een ander opleidingsniveau dan hbo of universitair geschoold. De zelfstandig professional wordt namelijk gekenmerkt als 'hoogopgeleid'. In totaal waren dit twaalf respondenten. Ook deze respondenten zijn uit de dataset verwijderd. Door bovenstaand stappenplan is de data zo zuiver en betrouwbaar mogelijk gehouden en uiteindelijk is de analyse begonnen met 200 respondenten die voldeden aan de criteria.

Vervolgens is er een factoranalyse uitgevoerd. De vragenlijst bevat namelijk 33 items verdeeld over zeven onafhankelijke en één afhankelijke variabele. De items zijn opgenomen in de vragenlijst naar aanleiding van de gelezen literatuur en de kwalitatieve data-analyse. Met een factoranalyse kunnen de onderliggende verbanden tussen de variabelen gemeten worden en kon zo het aantal items met identieke antwoordschalen geclusterd worden tot een kleiner aantal factoren (Van Thiel, 2015). Vervolgens is de betrouwbaarheid gemeten van de nieuw geconstrueerde schalen. Per schaal is de Cronbach's Alpha gemeten. Een score hoger dan .7 wordt gezien als betrouwbare meting (Field, 2019). In het resultatenhoofdstuk volgt meer informatie.

Tot slot dient er antwoord gegeven te worden op de centrale onderzoeksvraag. Om dit te doen is er per variabele een enkelvoudige regressieanalyse uitgevoerd. Eerst het effect zonder aanvullende variabelen, en vervolgens zijn de controlevariabelen aan het model toegevoegd. Door het uitvoeren van een regressieanalyse kon de causale relatie tussen de getoetste variabelen onderzocht worden (De Vocht, 2013). In andere woorden: is er sprake van een significant effect van een onafhankelijke variabele op de afhankelijke variabele politiek vertrouwen. In het resultatenhoofdstuk worden de hypothesen stapsgewijs behandeld en de resultaten toegelicht.

4.8 Betrouwbaarheid kwantitatieve gedeelte

De betrouwbaarheid wordt bepaald door de nauwkeurigheid en consistentie van het meetinstrument (Van Thiel, 2015). De resultaten van het onderzoek moeten bij herhaling min of meer hetzelfde zijn (Bell et al., 2019). Op verschillende manieren wordt de betrouwbaarheid van dit onderzoek gewaarborgd. Allereerst is er per schaal een betrouwbaarheidsanalyse uitgevoerd door de Cronbach's Alpha te berekenen. Bij elke schaal lag de score hoger dan .7, zodat geconcludeerd kan worden dat er sprake is van een interne betrouwbare meting (Bell et al., 2019).

Verder hebben medewerkers van HeadFirst Group in de pilotfase de vragenlijst gecontroleerd. Dit heeft geresulteerd in wat kleine wijzigingen en aanpassingen en heeft zo een positief effect op de betrouwbaarheid van het meetinstrument (Van Thiel, 2015). Tot slot is een groot aantal items uit de vragenlijst afgeleid uit gevalideerde vragenlijsten van vergelijkbare onderzoeken (Suijkerbuijk, 1983; Bouckaert & Van de Walle, 2001; Dalton, 2004; De Heer, 2014; Seyd, 2016; Van der Meer, 2017; Grimmelikhuijsen & Knies, 2017). Ook dit heeft een positief effect op betrouwbaarheid. Ook is de operationalisering van de variabelen nauwkeurig beschreven en is de vragenlijst in de bijlagen opgenomen zodat het onderzoek herhaald kan worden.

4.9 Validiteit kwantitatieve gedeelte

Interne validiteit heeft betrekking op de causaliteit en of er daadwerkelijk een verband bestaat tussen de afhankelijke en onafhankelijke variabele(n) (Bell et al., 2019). Op verschillende manieren wordt de validiteit van dit onderzoek gewaarborgd. De interne validiteit wordt gewaarborgd omdat de items en hypothesen voortvloeien uit de theorie, literatuur en gestandaardiseerde vragenlijsten van vergelijkbare onderzoeken. Er kan dus verondersteld worden dat er sprake is van een causale relatie tussen de variabelen (Taherdoost, 2016). Verder is er ook gebruik gemaakt van methoden-triangulariteit, omdat sommige items voortvloeien uit de analyse van de kwalitatieve data. Dit verhoogt de interne validiteit, omdat de items specifiek gericht zijn op de onderzoeksdoelgroep (Creswell, 2015). De externe validiteit heeft betrekking op de generaliseerbaarheid van de resultaten (Bell et al., 2019). Omdat er sprake is van een doelgerichte steekproef van zelfstandig professionals kunnen de onderzoeksresultaten niet direct gegeneraliseerd worden naar een bredere populatie. Wel is er gestreefd naar een zo hoog mogelijk aantal respondenten. Uiteindelijk zijn er 200 respondenten die de vragenlijst hebben ingevuld.

4.10 Operationaliseren

De variabelen zijn geoperationaliseerd door middel van likertschalen. Een likertschaal wordt gebruikt om de houding van een respondent te meten in relatie tot een bepaald onderwerp (Van Thiel, 2015). Het merendeel van de variabelen is meetbaar gemaakt op basis van 5-punts likertschalen. De antwoordmogelijkheden variëren van ‘helemaal mee oneens’ tot ‘helemaal mee eens’. Bij de afhankelijke variabele politiek vertrouwen is gebruik gemaakt van een 4-punts likertschaal. Deze meting is overgenomen uit onderzoeken van Hooghe (2011), De Heer (2014), Curtice et al. (2018). De variabele institutioneel vertrouwen is gemeten aan de hand van een cijfer variërend van 1 tot 10.

4.11 Operationalisering afhankelijke variabele

De afhankelijke variabele politiek vertrouwen wordt gedefinieerd aan de hand van de gelezen literatuur (Hetherington & Rudolph, 2015). De definitie is als volgt:

“Political trust is based on citizens’ satisfaction with the past actions of governments and politicians, and on a ‘willingness to believe government promises’. It is thus ‘the belief that government will do rightly in the future’ – that is, people’s ‘faith in’ or ‘feeling towards’ government and politicians.” (p. 36 & 37).

In bovenstaande definitie vinden we de evaluatieve en toekomstgerichte component van vertrouwen terug. In de vertrouwensmodellen van Suijkerbuijk (1983), Mayer et al. (1995), McKnight & Chervany (2001), Abts (2006), Seyd (2016) en Grimmelikhuisen & Knies (2017) worden hier nog normpercepties aan toegevoegd zoals deskundigheid, responsiviteit en rechtvaardigheid.

Om het concept meetbaar te maken wordt het opgedeeld in drie verschillende dimensies (Dalton, 2004; Hooghe, 2011; De Heer, 2014; Hetherington & Rudolph, 2015; Curtice et al., 2018). Dit zijn de dimensies (1) politici, (2) politieke partijen en (3) het parlementaire stelsel. Deze drie dimensies vormen het hart van het de democratie en zijn goede indicatoren bij het meten van politiek vertrouwen (Turper & Aarts, 2015). Deze meting vinden we terug in diverse onderzoeken (Dalton, 2004; Hooghe, 2011; De Heer, 2014; Curtice et al., 2018). Tot slot wordt er ook gevraagd aan de respondenten om een rapportcijfer te geven voor de mate van politiek vertrouwen. Deze data wordt enkel gebruikt voor de beschrijvende statistiek. Een operationaliseringstabel van de afhankelijke variabele is te vinden in bijlage 14.

4.12 Operationalisering van de onafhankelijke variabelen

Voortvloeiend uit het literatuuronderzoek en het analyseren van de kwalitatieve data zijn zeven onafhankelijke variabelen geformuleerd die mogelijkwjs van invloed zijn op de mate van politiek vertrouwen. Hieronder volgt een korte toelicht op het operationaliseringsproces en de totstandkoming van de items. De operationaliseringstabel van de onafhankelijke variabelen is te vinden in bijlage 14.

Deskundigheid komt als betrouwbaarheids criterium veel terug in vertrouwensmodellen (Suijkerbuijk, 1983; Mayer et al., 1995; Abts, 2006; Seyd, 2016; Grimmelikhuijsen & Knies, 2017). In de basis gaat het om de perceptie dat politici beschikken over de juiste vaardigheden en competenties om de juiste beslissingen te nemen (Edelenbos, 2002). De items zijn afkomstig uit de onderzoeken van De Heer (2014), Seyd (2016) en Blokstra (2019).

Een tweede variabele betreft responsiviteit. Ook dit criterium vinden we terug in diverse betrouwbaarheidsmodellen (Suijkerbuijk, 1983; Mayer et al., 1995; McKnight & Chervany, 2001; Abts, 2006; Grimmelikhuijsen & Knies, 2017). De politiek is responsief als het openheid uitstraalt en luistert naar de zorgen en wensen van haar burgers (Blokstra, 2019). De items zijn afkomstig uit het onderzoek van Suijkerbuijk (1983), De Heer (2014) en Blokstra (2019).

De derde variabele rechtvaardigheid vinden we ook terug in diverse betrouwbaarheidsmodellen (Suijkerbuijk, 1983; Mayer et al., 1995; McKnight & Chervany, 2001; Abts, 2006). Daarbij draait het om een eerlijke belangenafweging bij het maken van beslissingen (Blokstra, 2019). De items zijn afkomstig uit de onderzoeken van Suijkerbuijk (1983), Abts (2006), De Heer (2014) en Blokstra (2019).

De vierde variabele waardering kwam niet terug in de bestuurskundige literatuur. Naar aanleiding van de analyse van de kwalitatieve data is het concept toegevoegd aan het conceptueel model. De items zijn geformuleerd op basis van de uitspraken van de respondenten en de daaruit vloeiende codeboom (bijlage 5).

De vijfde variabele betreft tevredenheid. In dit onderzoek lag de focus op beleidstevredenheid; zijn zelfstandig professionals tevreden met de beleidskeuzes en de gevolgen (Abts, 2006)? De items zijn afkomstig uit de vragenlijsten van Van de Walle et al. (2002) en Abts (2006).

De zesde variabele gaat over vertegenwoordiging. Hebben zelfstandig professionals het gevoel dat zij vertegenwoordigd worden in het besluitvormingsproces en de politieke arena (Gabriel & Marsch, 2018)? Politieke vertegenwoordiging heeft namelijk een sterke invloed op de mate van politiek vertrouwen (Bouckaert & Van de Walle, 2001). De items zijn afkomstig uit het onderzoek van De Heer (2014) en Gabriel & Marsch (2018).

Tot slot institutioneel vertrouwen. Smith (2010) definieert het als volgt: *'de vertrouwende (het subject) heeft vertrouwen in de regels, normen, waarden en procedures van een institutie, los van de mensen die de rollen binnen zo'n institutie vervullen.'* (p. 226). Institutioneel vertrouwen kan van invloed zijn op politiek vertrouwen (Blokstra, 2019). De items zijn afkomstig uit de onderzoeken van Van de Walle et al. (2008), De Heer (2014), Thomas et al. (2015) en Curtice et al. (2018).

4.13 Meetinstrument

De kwantitatieve data is verzameld via een online vragenlijst. De vragenlijst is opgebouwd in het programma Qualtrics en toegevoegd als bijlage (bijlage 7). De vragenlijst bestaat uit drie delen. Allereerst volgt een korte toelichting over de inhoud en het doel van het onderzoek, alvorens te vragen naar de leeftijd, het geslacht en opleidingsniveau van de respondent (controlevariabelen). Vervolgens worden de afhankelijke en onafhankelijke variabele(n) gemeten aan de hand van de opgestelde items.

Het laatste gedeelte van de vragenlijst wordt afgesloten met een tweetal open vragen. Aan de respondenten is gevraagd of het vertrouwen in de landelijke politiek de afgelopen jaren is toegenomen, afgenomen of gelijk gebleven. Vervolgens is gevraagd om dit te beargumenteren. Deze data wordt gebruikt om antwoord te geven op de empirische deelvraag van dit onderzoek: *‘Wat is volgens zelfstandig professionals de oorzaak voor het lagere vertrouwen in de landelijke politiek?’*

De laatste open vraag heeft een prescriptief karakter en luidt als volgt: *‘Heeft u zelf nog ideeën of suggesties om de relatie tussen de zelfstandig professional en de landelijke politiek in de toekomst te verbeteren?’* De beantwoording van deze vraag is vergeleken met de data afkomstig uit de interviews. Een geïntegreerde analyse zorgt uiteindelijk voor praktische aanbevelingen. Hieronder volgt een tabel hoe de verschillende variabelen meetbaar zijn gemaakt.

4.14 Selectie van de respondenten

De respondenten van dit onderzoek zijn zelfstandig professionals. Er is voor deze specifieke doelgroep gekozen om verschillende redenen. Allereerst omdat de dienstverlening van HeadFirst Group zich richt op hoogopgeleide zzp'ers en het via de database van HeadFirst Group relatief makkelijk was om een groot aantal zelfstandig professionals te bereiken. Ten tweede omdat het aantal zelfstandig professionals toeneemt en als percentage binnen de zzp-populatie groeit (CBS, 2021). Ook is het onmogelijk, gezien de tijd, middelen en diversiteit, om de gehele zzp-populatie goed te onderzoeken. In het publieke debat is er ook nog veel discussie over de vraag wanneer iemand een zzp'er is (Evers, 2020).

Er is gebruik gemaakt van een selecte steekproef. Er is bewust gekozen om een specifieke groep, zelfstandig professionals, te selecteren binnen het grotere geheel, de zzp-populatie. Op basis van theoretische gronden en criteria is de steekproef zo zuiver mogelijk gehouden. Hieronder worden de belangrijkste criteria nogmaals kort herhaald:

- Zelfstandig professionals hebben minimaal een hbo-opleiding afgerond en ze worden ingehuurd als kenniswerken vanwege hun vaardigheden en kennis.
- Het gemiddelde uurtarief ligt boven de €70. Het gemiddelde uurtarief van zelfstandig professionals in de database van HeadFirst Group ligt op €84.
- De zelfstandig professional is gemiddeld 42 jaar oud.
- In totaal zijn er tussen de 450.000 en 500.000 zelfstandig professionals actief op de Nederlandse arbeidsmarkt (ABN, 2021; CBS, 2019).

5. Resultaten

'In Nederland komt er nooit een revolutie omdat je er niet op het gras mag lopen.' – Karl Marx

Het resultatenhoofdstuk bestaat uit drie delen. Allereerst volgt er een korte analyse op de data afkomstig uit de interviews. Vervolgens wordt de data uit de vragenlijsten geanalyseerd en worden de hypothesen getoetst. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een integratie van de kwalitatieve en kwantitatieve data en beantwoording van de empirische deelvraag.

5.1 Kwalitatieve resultaten

Voorafgaand aan de kwantitatieve dataverzameling zijn er zes semigestructureerde interviews gehouden met zelfstandig professionals. De kwalitatieve data is vervolgens gebruikt bij het opstellen van de vragenlijst, als aanvulling op de kwantitatieve data en voor het doen van praktische aanbevelingen.

Wat verstaan zelfstandig professionals onder politiek vertrouwen?

Om meer inzicht te krijgen in de complexiteit van het concept politiek vertrouwen is aan de respondenten gevraagd wat zij verstaan onder politiek vertrouwen en of ze het concept willen definiëren. Evenals in de wetenschappelijke literatuur waren de omschrijvingen en definities zeer divers. Gelukkig bood de gelezen literatuur mij houvast en kon ik tijdens het coderen van de transcripten codes aanbrengen, patronen herkennen en een codeboom opstellen (bijlage 5).

Politiek vertrouwen in relatie tot deskundigheid

Het betrouwbaarheids criterium deskundigheid vinden we terug in veel vertrouwensmodellen in de bestuurskunde en politicologie (Mayer et al., 1995; Abts, 2006; McEvily & Toriello, 2011; Grimmelikhuijsen & Knies, 2017). Eén van de respondenten definieerde politiek vertrouwen als volgt: *'Vertrouwen, ja, dan denk ik eigenlijk aan het feit dat ze gewoon netjes omgaan met mijn centen. Want ja, die centen draag ik wel af hè. Ik vind dan wel dat ze daar keurig mee om moeten gaan.'* (Respondent 2).

Bovenstaande definitie heeft duidelijk raakvlak met het betrouwbaarheids criterium deskundigheid. Om te vertrouwen moet men het object van vertrouwen zien als bekwaam en competent (Connely et al., 2015). *'Netjes omgaan met belastinggeld'* kan gezien worden als een vorm van deskundig en competent bestuur. Politici moeten namelijk de kennis en vaardigheden hebben om te bepalen wat er met publiek geld gebeurt en aan welke beleidsdoelen er geld wordt uitgegeven. Desbetreffende respondent legt dus sterk de focus op het criterium deskundigheid om te vertrouwen.

Politiek vertrouwen in relatie tot waardering en responsiviteit

Twee respondenten omschreven politiek vertrouwen min of meer hetzelfde. Bij hen lag de focus meer op het criterium responsiviteit en het gevoel van waardering. In eerdere onderzoeken is een verband aangetoond tussen responsiviteit en politiek vertrouwen (Denters, 2012; De Heer, 2014). Eén van hen omschreef het als volgt: *'Bij vertrouwen moet je het gevoel hebben dat men geïnteresseerd is. Dat men naar je wilt luisteren, dat ze oprecht gewoon geïnteresseerd zijn. En het volgende is dan ook dat wat je zegt, dat ook begrepen wordt. Dat er vervolgens wat mee gedaan wordt. Dat is ook erg belangrijk. Dat ze goed naar je luisteren en met die input ook jouw belangen dienen.'* (Respondent 3).

In bovenstaande omschrijving is er duidelijk een relatie te zien met het criterium responsiviteit. Dat men *'geïnteresseerd in je is'* en *'luistert naar je input'* ligt op één lijn met de wetenschappelijke literatuur omtrent responsiviteit (Suijkerbuijk, 1983; Mayer et al., 1995; Abts, 2006; McEvily & Tororiello, 2011; Grimmelikhuijsen & Knies, 2017). Respondent 5 legt daarbij nog iets meer de focus op het gevoel van waardering en omschreef politiek vertrouwen als volgt: *'Ik denk persoonlijk dat het bij vertrouwen gaat om het feit dat je begrepen wordt. Dat ze begrijpen wie jij bent, dat ze je serieus nemen en weten wat je belangen en zorgen zijn. Het gevoel te hebben dat je gehoord wordt.'* Dat men *'je serieus neemt'* en *'weet wat je belangen en zorgen zijn'* zijn typische uitingen van waardering en erkenning (Wood, Joseph, Lloyd & Atkins, 2009).

Politiek vertrouwen in relatie tot rechtvaardigheid

Tot slot politiek vertrouwen in relatie tot het betrouwbaarheids criterium rechtvaardigheid. Ook dit criterium is uitgebreid behandeld in het theoretisch kader en komt terug in diverse vertrouwensmodellen (Suijkerbuijk, 1983; Abts, 2006) en in de relatie met politiek vertrouwen (Segovia Arancibia, 2008). Eén van de respondenten legt bij politiek vertrouwen sterk de nadruk om rechtvaardigheid: *'Als zelfstandig professional zeg ik: politiek vertrouwen draait om bescherming en draagvlak. Ik wil beschermd worden door de politiek in mijn belangen, maar de politiek moet dat wel met draagvlak doen. Dat is het kenmerk van de van de politiek. Je moet draagvlak creëren voor de keuzes die je maakt.'* (Respondent 4). Om draagvlak te creëren moet er sprake zijn van een eerlijke belangenafweging (Abts, 2006). De politiek moet namelijk rekening houden met verschillende belangen alvorens een besluit te nemen (Blokstra, 2019). *'Het creëren van draagvlak voor de keuzes die je maakt'* ligt sterk op één lijn met het betrouwbaarheids criterium rechtvaardigheid.

Korte samenvatting van de kwalitatieve resultaten

Samenvattend kan gesteld worden dat de definities en omschrijvingen van de respondenten uiteenlopend waren, maar zeker raakvlak vertoonden met de wetenschappelijke literatuur. De betrouwbaarheidscriteria uit de modellen van Suijkerbuijk (1983), Mayer et al. (1995), Abts (2006), McEvily & Tortoriello (2011) en Grimmelikhuisen & Knies (2017) zijn goed terug te zien in de definities en omschrijvingen. Elke respondent legt de nadruk op een ander criterium. De omschrijvingen en definities zijn geanalyseerd en gebruikt bij het opstellen van de items.

5.2 Kwantitatieve resultaten

In het methodologisch hoofdstuk is reeds toegelicht hoe de kwantitatieve data is verzameld en geanalyseerd. De online vragenlijst is door 239 respondenten ingevuld en voorafgaand aan de analyse geprepareerd op drie criteria: standaarddeviatie, opleidingsniveau en het aantal minuten dat een respondent heeft gedaan voor het invullen van de vragenlijst. 39 respondenten zijn verwijderd uit de dataset en de analyse is begonnen met de betrouwbare data van 200 respondenten.

5.3 Factoranalyse

De vragenlijst bevat een groot aantal items met 5-punts antwoordschalen. Middels een factoranalyse zijn er items geclusterd en is de data gereduceerd (Field, 2009). Er is een principale componentenanalyse uitgevoerd met 33 items. De KMO was met een score van .925 hoger dan de ondergrens van .50 (Taherdoost, 2016). Ook was de Bartlett's Test significant, wat betekent dat de factoranalyse geschikt en betrouwbaar is en dat er voldoende correlatie bestaat tussen de variabelen.

De resultaten van de factoranalyse zijn geanalyseerd en geïnterpreteerd en al snel werd duidelijk dat het aantal items geclusterd kon worden tot nieuwe schalen. 33 items zijn gereduceerd tot 20 items. Er zijn vier nieuwe schalen geconstrueerd, die betrekking hadden op de variabelen deskundigheid, waardering, vertegenwoordiging en institutioneel vertrouwen. De variabelen responsiviteit, rechtvaardigheid en tevredenheid zijn komen te vervallen. De resultaten van de factoranalyse en een tekstuele toelichting is te vinden in bijlage 9.

5.4 Schaalconstructie

Vervolgens is er per schaal een betrouwbaarheidsanalyse uitgevoerd om te controleren of geconstrueerde schalen samen een betrouwbare meting vormen. Per schaal is de Cronbach's Alpha berekend. Om een redelijk betrouwbare meting uit te voeren dient de score hoger te liggen dan .7 (Bell et al., 2019). De verschillende scores zijn weergegeven in tabel 5.1.

De afhankelijke variabele politiek vertrouwen bestond uit vier items. Het verwijderen van één item leverde een hogere score op van .851. Desbetreffend item (cijfer voor de mate van politiek vertrouwen) is verwijderd. Verder lagen alle scores hoger dan .7 en was er per schaal sprake van een betrouwbare meting (Bell et al., 2019).

Tabel 5.1 Betrouwbaarheidsanalyse geconstrueerde schalen

Schalen (aantal items)	N	Cronbach's Alpha	M	SD
Politiek vertrouwen (3)	200	.851	2,32	0,76
Deskundigheid (3)	200	.768	2,23	0,84
Vertegenwoordiging (3)	200	.899	1,94	0,79
Waardering (5)	200	.821	2,22	0,83
Institutioneel vertrouwen (5)	200	.805	4,42	1,60

5.5 Beschrijvende statistiek

Voordat de hypothesen getoetst worden, worden er eerst wat beschrijvende resultaten gepresenteerd. Hieronder volgt meer informatie met betrekking tot de steekproef van dit onderzoek.

Tabel 5.2 Opleidingsniveau en geslacht

	Man	Vrouw	Zeg ik liever niet	Totaal
Opleidingsniveau				
HBO	84 (54,2%)	19 (46,3%)	3 (75,0%)	106 (53,0%)
WO-bachelor	11 (7,1%)	4 (9,8%)	0 (0,0%)	15 (7,5%)
WO-master	57 (36,8%)	18 (43,9%)	1 (25,0%)	76 (38,0%)
Gepromoveerd	3 (1,9%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	3 (1,5%)
Totaal	155 (100,0%)	41 (100%)	4 (100,0%)	200 (100,0%)

77,5% van de respondenten was man, 20,5% was vrouw en 2% heeft 'zeg ik liever niet' ingevuld. De gemiddelde leeftijd van de respondenten was 53,02 (SD=8,72). In bijlage 8 is een kruistabel te vinden.

Gemiddeld rapportcijfer vertrouwen in de landelijke politiek

Ter aanvulling is aan de respondenten gevraagd of zij een rapportcijfer willen geven voor de mate van vertrouwen in de landelijke politiek. Het gemiddelde cijfer was een 4,64 (SD=2,13) en was dus niet zo hoog.

Scores institutioneel vertrouwen

De variabele institutioneel vertrouwen is meetbaar gemaakt door aan de respondenten te vragen of zij een cijfer willen geven voor de mate van vertrouwen in verschillende maatschappelijke en politieke instituties (De Heer, 2014; Thomas et al., 2015; Curtice et al., 2018). In onderstaande tabel zijn de scores weergegeven. Het gemiddelde was een 4,42 (SD=1,60).

Tabel 5.3 Gemiddelde scores institutioneel vertrouwen

Institutie (N=200)	M (SD)
Vakbonden	4,00 (2,22)
Werkgeversorganisaties	4,81 (2,04)
Gemeenten	4,42 (2,01)
De Sociaal Economische Raad	4,80 (2,25)
Het UWV	4,09 (2,14)

Geen van de instituties scoort een voldoende. De werkgeversorganisaties scoren het hoogst met een gemiddelde score van 4,81. In meerdere interviews is gesproken over het vertrouwen in instituties. Ook de respondenten hadden weinig vertrouwen in instituties. Twee respondenten zeiden hierover het volgende: *‘Zoiets als de Belastingdienst of Kamer van Koophandel. Het zijn noodzakelijke organisaties, dat begrijp ik ook wel. Maar het is eigenlijk noodzakelijk kwaad. Nee, ik heb daar gewoon niet veel mee.’* (Respondent 1) en *‘FNV (vakbond) wil ons echt aanvallen. Daar geloof ik wel in.’* (Respondent 6).

Tabel 5.4 Beschrijvende statistiek

	Cronbachs Alpha (#items)	M (SD)	1	2	3	4
Leeftijd		53.02 (8.72)				
Gender (1=man)		1.24 (.48)				
Opleidingsniveau (4=hbo)		4.88 (.98)				
Politiek vertrouwen	.851 (3)	2.32 (.76)				
1. Deskundigheid	.768 (3)	2.23 (.84)				
2. Vertegenwoordiging	.899 (3)	1.94 (.79)	.562**			
3. Waardering	.821 (5)	2.22 (.83)	.543**	.611**		
4. Institutioneel vertrouwen	.805 (5)	4.42 (1.60)	.509**	.431**	.482**	

Tabel 5.4. beschrijvende statistiek (* = significant bij waarde <0.05; ** = significant bij waarde <0.01)

5.6 Toetsing van de hypothesen

In onderstaande paragraaf worden de hypothesen getoetst. Om de hypothesen te toetsen is er gebruik gemaakt van een regressiemodel. In het eerste model is alleen de onafhankelijke variabele toegevoegd. In het tweede model zijn de ook de controlevariabelen toegevoegd. Hieronder worden de hypothesen stapsgewijs getoetst en de resultaten weergegeven in een compacte tabel.

Hypothese 1: deskundigheid

De eerste hypothese had betrekking op het vertrouwen van zelfstandig professionals in de deskundigheid van politici en luidde als volgt: *hoe hoger het vertrouwen van zelfstandig professionals in de deskundigheid van politici, hoe hoger het vertrouwen in de landelijke politiek*. De gedachte achter deze hypothese is dat de perceptie van deskundigheid het vertrouwen in de politiek positief beïnvloedt.

Uit de toets op het eerste model blijkt dat er een significant verband bestaat tussen de variabelen *deskundigheid* en *politiek vertrouwen* ($F(1, 198) = 221.80, p < .001, R^2 = .528$). Het model verklaart voor 52,8% de variantie in *politiek vertrouwen*. Ook is er sprake van een positief en significant effect van de variabele *deskundigheid* op de variabele *politiek vertrouwen* ($\beta = .66, p < .001$).

In het tweede model zijn de controlevariabelen toegevoegd. De regressieanalyse met de onafhankelijke variabele en controlevariabelen laat een significant verband zien ($F(4, 195) = 60.14, p < .001, R^2 = .552$). Het model verklaart voor 55,2% de variantie in *politiek vertrouwen* en volgens De Vocht (2019) is er dan sprake van een sterk verband. De richting van het verband is significant en positief ($\beta = .67, p < .001$). Een toename van 1 op de vertrouwensschaal betekent een toename van .67 op het vertrouwen in de deskundigheid. Opvallend is dat geslacht een significant en negatief verband laat zien in dit model ($\beta = -.23, p < .01$). Mannen hebben in dit model minder vertrouwen in de politiek dan vrouwen.

Kort samengevat is er sprake van een significant, positief en sterk verband tussen de variabelen *deskundigheid* en *politiek vertrouwen*. De nulhypothese wordt verworpen en H1 wordt aangenomen: hoe meer vertrouwen een zelfstandig professional heeft in de deskundigheid van politici, hoe hoger het vertrouwen in de landelijke politiek.

Tabel 5.5 Resultaten regressieanalyse hypothese 1

	Model 1	Model 2
Leeftijd	-	.003
Geslacht	-	-.230**
Opleidingsniveau	-	-.033
Deskundigheid	.657***	.673***
R ²	.528	.552
F	221.80***	60.14***

Tabel 5.5: toetsende statistiek (* = significant < 0.05; ** = significant $p < 0.01$; *** significant $p < 0.001$)

Hypothese 4: institutioneel vertrouwen

De vierde hypothese had betrekking op de relatie tussen institutioneel vertrouwen en politiek vertrouwen en luidde als volgt: *hoe hoger het institutioneel vertrouwen van zelfstandig professionals, hoe hoger het vertrouwen in de landelijke politiek*. De gedachte achter deze hypothese is dat het vertrouwen in instituties het vertrouwen in de politiek positief beïnvloedt.

Uit de regressieanalyse blijkt dat het eerste model met alleen de onafhankelijke variabele significant is ($F(1, 198) = 88.48, p < .001, R^2 = .309$). Het model verklaart voor 30,9% de variantie in *politiek vertrouwen* en er is sprake van een positief en significant verband tussen beide variabelen ($\beta = .26, p < .001$).

In het tweede model zijn de controlevariabelen toegevoegd. Het regressiemodel laat een significant verband zien ($F(4, 195) = 22.26, p < .001, R^2 = .313$). Het model verklaart voor 31,3% de variantie in *politiek vertrouwen* en volgens De Vocht (2019) is er sprake van een matig verband. De richting van het verband is positief en significant ($\beta = .26, p < .001$). Geen van de controlevariabelen laat in dit model een significant verband zien ($p > .05$).

Kort samengevat is er sprake van een significant, positief en matig verband tussen de variabelen *institutioneel vertrouwen* en *politiek vertrouwen*. De nulhypothese wordt verworpen en H1 wordt aangenomen: hoe hoger het institutioneel vertrouwen van een zelfstandig professional, hoe hoger het vertrouwen in de landelijke politiek.

Tabel 5.6 Resultaten regressieanalyse hypothese 4

	Model 1	Model 2
Leeftijd	-	.004
Geslacht	-	-.076
Opleidingsniveau	-	.005
Institutioneel vertrouwen	.264***	.262***
R ²	.309	.313
F	88.48***	22.26***

Tabel 5.6: toetsende statistiek (* = significant < 0.05; ** = significant $p < 0.01$; *** significant $p < 0.001$)

Hypothese 6: waardering

Hypothese 6 had betrekking op het gevoel van waardering en luidde als volgt: *hoe meer de zelfstandig professional zich gewaardeerd voelt, hoe hoger het vertrouwen in de landelijke politiek*. De gedachte achter deze hypothese is dat het gevoel van waardering het vertrouwen in de politiek positief beïnvloedt.

Uit de toets op het eerste model blijkt dat er een significant verband bestaat tussen de variabelen *waardering* en *politiek vertrouwen* ($F(1, 198) = 70.98, p < .001, R^2 = .264$). Ongeveer 26,4% van de variantie in *politiek vertrouwen* kon verklaard worden door de variabele *waardering*. Ook is er tussen beide variabelen sprake van een positief en significant effect ($\beta = .47, p < .001$).

In het tweede model zijn de controlevariabelen toegevoegd. Uit de regressieanalyse blijkt dat er sprake is van een significant verband ($F(4, 195) = 17.75, p < .001, R^2 = .267$). 26,7% van de variantie in *politiek vertrouwen* kon worden verklaard door dit model. Volgens De Vocht (2019) is er sprake van een zwak tot matig verband tussen beide variabelen.

De richting van het verband is significant en positief ($\beta = .47, p < .001$). Een toename van 1 op de vertrouwensschaal betekent een toename van .47 op het gevoel van vertrouwen. Geen van de controlevariabelen laat een significant verband zien ($p > .05$).

Kort samengevat is er sprake van een significant, positief en matig tot zwak verband tussen de variabelen *waardering* en *politiek vertrouwen*. De nulhypothese wordt verworpen en H1 wordt aangenomen: hoe hoger het gevoel van waardering, hoe hoger het vertrouwen in de landelijke politiek.

Tabel 5.7 Resultaten regressieanalyse hypothese 6

	Model 1	Model 2
Leeftijd	-	.003
Geslacht	-	-.065
Opleidingsniveau	-	.001
Waardering	.469***	.465***
R ²	.264	.267
F	70.98***	17.75***

Tabel 5.7: toetsende statistiek (* = significant < 0.05 ; ** = significant $p < 0.01$; *** significant $p < 0.001$)

Hypothese 7: vertegenwoordiging

De laatste hypothese had betrekking op de variabele vertegenwoordiging en luidde als volgt: *hoe meer de zelfstandig professional het gevoel heeft vertegenwoordigd te worden, hoe hoger het vertrouwen in de landelijke politiek*. De verwachting is dat het gevoel vertegenwoordigd te worden een positief effect heeft op politieke vertrouwen.

Uit de toets op het eerste model blijkt dat er een significant verband bestaat tussen de variabelen ($F(1, 198) = 53.44, p < .001, R^2 = .213$). Het model verklaart voor 21,3% de variantie in *politiek vertrouwen*. Ook is er sprake van een positief en significant effect van de variabele *vertegenwoordiging* op de variabele *politiek vertrouwen* ($\beta = .44, p < .001$).

In het tweede model zijn de controlevariabelen toegevoegd. Uit de regressieanalyse blijkt dat er sprake is van een significant verband ($F(4, 195) = 13.23, p < .001, R^2 = .213$). Het model verklaart voor 21,3% de variantie in *politiek vertrouwen*. Volgens De Vocht (2019) is er dan sprake van een zwak tot matig verband. De richting van het verband is positief en significant ($\beta = .44, p < .001$). Een toename van 1 op de vertrouwensschaal betekent een toename van .44 op het gevoel van vertegenwoordiging. Geen van de controlevariabelen is significant ($p > .05$).

Kort samengevat is er sprake van een significant, positief en matig tot zwak verband tussen de variabelen *vertegenwoordiging* en *politiek vertrouwen*. De nulhypothese wordt verworpen en de H1 wordt aangenomen: hoe meer de zelfstandig professional het gevoel heeft vertegenwoordigd te worden, hoe hoger het vertrouwen in de landelijke politiek.

Tabel 5.8 Resultaten regressieanalyse hypothese 7

	Model 1	Model 2
Leeftijd	-	.001
Geslacht	-	-.044
Opleidingsniveau	-	-.003
Vertegenwoordiging	.444***	.440***
R ²	.213	.213
F	53.44***	13.23***

Tabel 5.8: toetsende statistiek (* = significant < 0.05; ** = significant p < 0.01; *** significant p < 0.001)

5.8 Korte samenvatting resultaten hypothesesoetsing

In bovenstaande paragraaf zijn de vier hypothesen getoetst. Uit de regressieanalyses blijkt dat alle getoetste variabelen een positief en significant effect hebben op de onafhankelijke variabele politiek vertrouwen. Het lage vertrouwen in de deskundigheid van politici is de sterkste voorspeller. De andere regressiemodellen laten een zwakker verband zien.

Verder blijkt uit de regressieanalyses dat mannen in vergelijking met vrouwen minder vertrouwen hebben in de politiek. Alhoewel het verband alleen in het model met de variabele deskundigheid significant is, valt op dat de regressiecoëfficiënten in ieder model negatief zijn. In bijlage 13 is het definitieve conceptuele model weergegeven.

Tabel 5.9   **Overzicht resultaten op basis van de getoetste hypothesen**

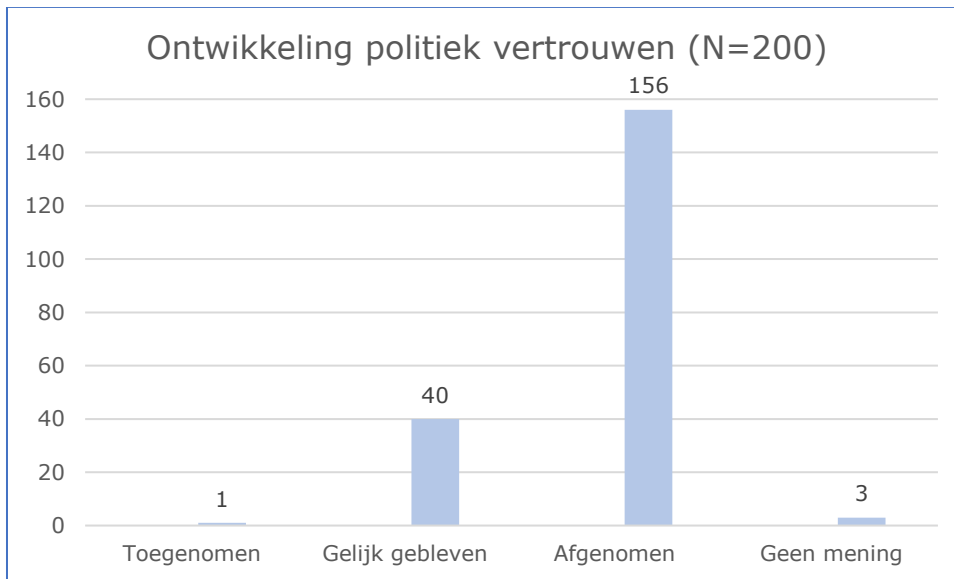
Hypothese	Conclusie
H1: Hoe hoger het vertrouwen van zelfstandig professionals in de deskundigheid van politici, hoe hoger het algemene vertrouwen in de politiek.	Bevestigd
H2: Hoe hoger het vertrouwen van zelfstandig professionals in de responsiviteit van politici, hoe hoger het algemene vertrouwen in de politiek.	Hypothesetoetsing niet mogelijk / weerlegd
H3: Hoe hoger het vertrouwen van zelfstandig professionals in de rechtvaardigheid van het politieke systeem, hoe hoger het algemene vertrouwen in de politiek.	Hypothesetoetsing niet mogelijk / weerlegd
H4: Hoe hoger het algemene vertrouwen van zelfstandig professionals in instituties, hoe hoger het algemene vertrouwen in de politiek.	Bevestigd
H5: Hoe hoger de ontevredenheid van zelfstandig professionals met beleidskeuzes, hoe lager het vertrouwen in de politiek	Hypothesetoetsing niet mogelijk / weerlegd
H6: Hoe meer de zelfstandig professional zich gewaardeerd voelt door de politiek, hoe hoger het vertrouwen in de politiek.	Bevestigd
H7: Hoe meer de zelfstandig professional het gevoel heeft vertegenwoordigd te worden, hoe hoger het algemene vertrouwen in de politiek.	Bevestigd

5.9 Integratie van de kwalitatieve en kwantitatieve data

Om de vijfde deelvraag van dit onderzoek te beantwoorden wordt de kwalitatieve en kwantitatieve data samengevoegd. De deelvraag luidde als volgt: *‘Wat is volgens zelfstandig professionals de oorzaak voor het lage vertrouwen in de landelijke politiek?’*

De vragenlijst is afgesloten met een tweetal open vragen. Eén van deze open vragen was als volgt: *‘Is uw vertrouwen in de landelijke politiek de afgelopen jaren toegenomen, gelijk gebleven of juist afgenomen?’* 200 respondenten hebben antwoord gegeven op deze vraag (figuur 5.2). Vervolgens is gevraagd aan de respondenten om hun keuze te beargumenteren. Hier hebben 44 respondenten op gereageerd. Hieronder volgt een korte analyse en er wordt een koppeling gemaakt met de data afkomstig uit de interviews.

Figuur 5.2: Beantwoording open vraag: Is uw vertrouwen in de landelijke politiek toegenomen, gelijk gebleven of juist afgenomen?

Slechts 1 respondent geeft aan dat het vertrouwen in de landelijke politiek de afgelopen jaren is toegenomen. Bij 156 respondenten (78%) is het vertrouwen afgenomen en bij 40 respondenten (20%) is het vertrouwen gelijk gebleven.

Gebrek aan waardering voor de zelfstandig professional

Gebrek aan waardering is volgens zelfstandig professionals een belangrijke oorzaak voor het lagere vertrouwen. Dit concept was niet terug te vinden in de bestuurskundige literatuur, maar na het analyseren van de transcripten heb ik besloten dit concept toe te voegen aan het conceptueel model. Tijdens de interviews is meermaals gesproken over waardering. Twee respondenten zeiden hierover het volgende: *'Ik heb echt het gevoel dat ze [politici] zzp'ers eng vinden. Een soort bedreiging, iets waar je dus ver vandaan moet blijven. En helaas trappen ze ook in dat frame dat we mensen zijn die te weinig belasting betalen en dat we freeriders zijn die niet mee willen doen aan het sociale stelsel.'* (Respondent 6) en *'In Den Haag wordt al snel verwezen naar de fiscale motieven. Alsof mensen zich heel goed bewust zijn van al die fiscale voordelen en rechtsmogelijkheden. Ja, misschien een account of belastingadviseur. De meeste ondernemers komen daar pas achter bij het invullen van de jaarrekening. Politici gaan veel te veel uit van de calculerende zzp'er, terwijl ik in mijn omgeving alleen maar gepassioneerde zzp'ers tegenkom.'* (Respondent 3).

Zelfstandig professionals storen zich aan het feit dat er vanuit de landelijke politiek een verkeerde visie bestaat jegens de doelgroep. Alle zzp'ers worden over één kam geschoren en zelfstandig professionals vinden dat politici geen waardering hebben voor de flexibiliteit van de doelgroep. Dit was een patroon wat ik ook terug zag komen in de beantwoording van de open vraag in de vragenlijst:

'In de hoofden van ambtenaren en politici zit dit: flexibel werken is slecht, vast werken is goed. Dat sijpelt vervolgens door naar hun beleid en de keuzes die ze maken. Het is echt een verkeerd uitgangspunt.'

'Alle zzp'ers worden over één kam geschoren. Ik kan mij voorstellen dat ze schijnconstructies tegen willen gaan, maar laat mij hier als ondernemer daar geen last van hebben.'

'Ik voel totaal geen waardering. Wij waren de eerste die tijdens de crisis weg mochten hè. Veel zzp'ers hadden geen werk. Maar wij zijn ook vaak de eersten die ons eruit vechten en nieuwe dingen bedenken. Wij zorgen ervoor dat de economie weer op gang komt. Een klein beetje waardering en respect voor die flexibiliteit is op zijn plek.'

Gebrek aan vertegenwoordiging

Een andere belangrijke oorzaak is het gebrek aan vertegenwoordiging. Desbetreffende variabele scoort gemiddeld genomen ook het laagst van allemaal op een 5-puntsschaal ($M=1.94$). De kwalitatieve en kwantitatieve tekstuele data bevestigen dit beeld.

Waar in Den Haag belangrijke besluiten worden genomen, daar hebben zelfstandig professionals het gevoel onvoldoende vertegenwoordigd te worden. Enkele voorbeelden zijn de Sociaal Economische Raad en de Stichting van de Arbeid. Ook hebben zij het gevoel niet goed vertegenwoordigd te worden in de Tweede Kamer. Al met al bestaat de angst dat hun belangen en zorgen onvoldoende mee worden genomen in het besluitvormingsproces. Hieronder volgen enkele quotes uit de interviews en antwoorden uit de vragenlijst:

'Op geen enkele manier voel ik mij vertegenwoordigd in de politiek. Nee, daar zitten alleen maar mensen die zijn zelf ambtenaar geweest of heel lang in loondienst. Nauwelijks mensen die als ondernemer zelf de centjes verdiend hebben, en dus ook onzekerheid gekend hebben. Wie is nu de koning van de zelfstandigen? In de Kamer zitten 150 man. Niemand onderscheid zich daar in het feit om écht wat te willen doen voor de zelfstandigen. Helemaal niemand. Weet jij het?' (Respondent 2).

'Waar Den Haag belangrijke keuzes maakt, daar worden wij als zelfstandigen gewoon veel te slecht vertegenwoordigd.'

'Waar de keuzes worden gemaakt, daar hebben zzp'ers sterk het gevoel niet vertegenwoordigd te worden. Denk aan de SER of de STAR. Daar worden plannen ontwikkeld die er vooral toe moeten leiden dat er minder zelfstandigen komen. Daar is echt heel weinig vertrouwen in hoor' (Respondent 3).

'Zelfstandigen zijn echt slecht vertegenwoordigd in polderafspraken. Zeer vreemd, omdat het percentage dat lid is van een vakbond zeer laag is en alleen maar afneemt.'

Geen vertrouwen in de deskundigheid van politici

Zelfstandig professionals hebben weinig vertrouwen in de deskundigheid, competenties en vaardigheden van landelijke politici. De regressieanalyse heeft dit sterke en significante verband reeds aangetoond (tabel 5.5). Geen vertrouwen in de deskundigheid van politici speelt een belangrijke rol als oorzaak voor het lage vertrouwen in de politiek. Dit kwam duidelijk naar voren in de beantwoording van de open vraag en de reacties waren af en toe best heftig en direct:

'Mijn vertrouwen is echt afgenomen, omdat de competenties van politici niet passen bij de taken en verantwoordelijkheden die zij hebben.'

'Incompetentie onder politici neem toe.'

'Keer op keer weer paniekmanagement in Den Haag. Dat zorgt weer voor belachelijke regels en wetgeving. Totaal onvermogen dus.'

'Deze coronacrisis heeft wederom aangetoond dat politici ook maar iets proberen zonder verstand van zaken.'

5.10 Samenvatting geïntegreerde analyse en beantwoording deelvraag

De tekstuele data en de resultaten van de regressieanalyses hebben duidelijke overlap. Door de verschillende inzichten met elkaar te vergelijken kon er een compleet antwoord gegeven worden op de vijfde empirische deelvraag van dit onderzoek: *'Wat is volgens zelfstandig professionals de oorzaak voor het lage vertrouwen in de landelijke politiek?'*

Voortvloeiend uit bovenstaande analyse kan gesteld worden dat het gebrek aan vertegenwoordiging een belangrijke rol speelt in de vertrouwensrelatie tussen zelfstandig professional en politiek. Zij hebben niet het gevoel voldoende vertegenwoordigd te worden in het besluitvormingsproces. Ook is er sprake van een gebrek aan waardering. Volgens de respondenten bestaat er onterecht een verkeerd beeld van de zelfstandig professional en worden alle zzp'ers over één kam geschoren. Tot slot hebben zelfstandig professionals twijfels bij de deskundigheid van politici. Tezamen zijn dit de belangrijkste oorzaken voor het lage vertrouwen.

6. Conclusie en discussie

‘Als bestuurders en politici zich steeds minder gaan zich als dienaars van het volk ontstaat er een sfeer van wantrouwen en onwelwillendheid. Dat soort vervreemding en afstand is riskant in een land van minderheden waar op de lange termijn alles afhangt van het vertrouwen in de voorlieden en de wil om compromissen te sluiten’ – Hans Daalder

In onderstaand hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de centrale onderzoeksvraag van deze scriptie: *Waarom hebben zelfstandig professionals minder dan gemiddeld vertrouwen in de landelijke politiek?*

Om een zo compleet mogelijk antwoord te geven op de onderzoeksvraag zijn er vier theoretische deelvragen en één empirische deelvraag geformuleerd. In het theoretisch kader en resultatenhoofd zijn de deelvragen reeds beantwoord. Tezamen kan hiermee antwoord gegeven worden op de onderzoeksvraag.

6.1 Beantwoording van de centrale onderzoeksvraag

In eerdere onderzoeken naar politiek vertrouwen is vaak een verband gevonden tussen de vertrouwen in de deskundigheid van politici en de mate van politiek vertrouwen (Denters, 2012). In veel vertrouwensmodellen is deskundigheid dan ook terug te vinden als betrouwbaarheids criterium (Mayer et al., 1995; Abts, 2006; McEvily & Tortoriello; Grimmelikhuijsen & Knies, 2017). Connelly et al. (2015) spreken dan ook van *competence based trust*: de mate waarin een burger een persoon of organisaties ziet als competent, capabel en bekwaam.

Naar aanleiding van de interviews en de resultaten van de regressieanalyse kan geconcludeerd worden dat het lage vertrouwen in de deskundigheid van politici een belangrijke rol speelt bij de vraag waarom zelfstandig professionals minder dan gemiddeld vertrouwen hebben in de landelijke politiek. De regressieanalyse laat een duidelijk en sterk verband zien tussen het lage vertrouwen in de deskundigheid en het lage vertrouwen in de politiek. Over het algemeen hebben zelfstandig professionals twijfels bij de dossierkennis van politici en zijn hebben zij geen vertrouwen in de vraag of de politiek in staat is om vraagstukken op de arbeidsmarkt op te lossen.

Ten tweede speelt het gebrek aan waardering een belangrijke rol in de vertrouwensrelatie tussen zelfstandig professional en de landelijke politiek. Dit concept was in de bestuurskundige en politicologische literatuur niet terug te vinden. De interviews met zelfstandig professionals boden mij dit inzicht en met de onderzoeksresultaten heb ik zo een aanvulling gedaan op de bestaande literatuur.

Volgens zelfstandig professionals hebben politici een verkeerde visie op de doelgroep en worden alle zzp'ers over één kam geschoren. Ook straalt de politiek geen waardering uit voor de flexibiliteit van de doelgroep en lijken zij niet geïnteresseerd in de mening van de zelfstandig professional. Logischerwijs heeft dit onderzoek aangetoond dat dit gevolgen heeft voor het politiek vertrouwen.

Verder worden zelfstandig professionals slecht vertegenwoordigd in de Haagse politiek en het besluitvormingsproces (tabel 5.4). Uit eerder onderzoek is gebleken dat representatieve vertegenwoordiging een sterke relatie heft met het vertrouwen in de democratie en het parlement (Miller & Listhaug, 1990; Gabriel & Marsch, 2018).

Zelfstandig professionals zijn van mening dat er te weinig échte ondernemers in de Tweede Kamer zitten. Dat ondernemers ondervertegenwoordigd zijn wordt bevestigd (Mirck, 2021). De doelgroep vindt dat zij op belangrijke plekken in het besluitvormingsproces onvoldoende vertegenwoordigd worden. De angst bestaat dat er vooral naar vakbonden en werkgevers wordt geluisterd en dat de belangen en zorgen van de zelfstandig professional onvoldoende over het voetlicht worden gebracht. Dit gevoel van ondervertegenwoordiging heeft effect op het lage vertrouwen in de politiek.

Voorts is ook de relatie tussen institutioneel vertrouwen en politiek vertrouwen onderzocht. Net als in het onderzoek van De Heer (2014) kan institutioneel vertrouwen effect hebben op het politiek vertrouwen. Opvallend was dat zelfstandig professionals erg weinig vertrouwen hebben in de politieke en maatschappelijke instituties (tabel 5.3). Geen van de instituties scoort een voldoende en een groot deel van de respondenten is van mening dat het organisaties zijn die *'niets af weten van zzp'ers'* en *'zzp'ers willen aanvallen'*. Uit de regressieanalyse is gebleken dat het lage vertrouwen in instituties inderdaad een effect heeft op het lage vertrouwen in de politiek.

Tot slot wil ik kort de relatie belichten tussen geslacht en politiek vertrouwen. Alhoewel er in de wetenschappelijke literatuur tegenstrijdige onderzoeksresultaten bestaan (Christen & Lagreid, 2005; Yao, 2014), liggen de resultaten van dit onderzoek op één lijn met het onderzoek van Schoon & Cheng (2011) waar vrouwen ook een hogere mate van politiek vertrouwen hebben. Daarbij moet wel de kanttekening geplaatst worden dat het merendeel (77,5%) van de steekproef in dit onderzoek man was.

Samenvattend kan geconcludeerd worden dat de variabelen deskundigheid, waardering, vertegenwoordiging en institutioneel vertrouwen een belangrijke rol spelen bij het verklaren van het lagere vertrouwen van zelfstandig professionals in de landelijke politiek. Om de vertrouwensrelatie in de toekomst te verbeteren doe ik graag een aantal aanbevelingen later in dit hoofdstuk.

6.2 Discussie

Dit onderzoek wordt afgesloten met een discussie. In deze paragraaf wordt er gereflecteerd op de theoretische en methodologische implicaties van het onderzoek en wat voor een effect dit mogelijk kan hebben op de onderzoeksresultaten. Vanuit de reflectie en de beantwoording van de onderzoeksvraag sluit ik af met aanbevelingen voor de praktijk en vervolgonderzoek.

6.3 Maatschappelijke context

Een eerste belangrijke reflectie heeft betrekking op de maatschappelijke context. Bij ieder onderzoek naar vertrouwen is de maatschappelijke context cruciaal en van invloed (Van de Walle, 2006; Van der Meer, 2017). Gedurende dit onderzoek hebben er relevante politieke gebeurtenissen plaatsgevonden. Enkele voorbeelden zijn de moeizame formatie, onrust binnen het CDA en de maatregelen rondom corona. Dit soort gebeurtenissen wordt breed uitgedragen in de media en hebben daarmee invloed op de beeldvorming en perceptie van mensen jegens politici en de politiek (Bovens & Wille, 2011). Gezien de lage cijfers voor het vertrouwen in de politiek en het feit dat bij 78% van de respondenten het vertrouwen is afgenomen veronderstel ik dat dit serieus effect heeft gehad op de onderzoeksresultaten. Omdat politiek vertrouwen sterk kan fluctueren op de korte termijn (Dekker & Van der Meer, 2011) heeft dit gevolgen voor de onderzoeksresultaten en daarom sluit ik aan bij de aanbeveling van Van der Meer (2017) om meer longitudinaal onderzoek te doen naar politiek vertrouwen om ontwikkelingen beter in kaart te brengen.

6.4 Methodologische reflectie en implicaties

Verder verdient de steekproef van dit onderzoek aandacht. Het merendeel van de steekproef was man (77,5%). Alhoewel er verschillende onderzoeksresultaten bestaan over de relatie tussen geslacht en politiek vertrouwen is mijn steekproef geen representatief beeld van de samenleving, waar ongeveer 50,3% vrouw is (CBS, 2021). Binnen de populatie zelfstandig professionals is de verdeling ongeveer 66% man en 34% vrouw (ABN, 2021). Ook dan bestaat er nog steeds een verschil van ruim 11%, en daarom moet ik als onderzoeker kritisch zijn bij het interpreteren en generaliseren van de onderzoeksresultaten.

Hetzelfde geldt voor de gemiddelde leeftijd van de steekproef. De respondenten waren gemiddeld 53 jaar oud en daarmee ongeveer 11 jaar ouder dan de gemiddelde Nederlander en zelfstandig professionals (CBS, 2021). Ook hierbij geldt dat de onderzoeksresultaten omtrent de relatie tussen politiek vertrouwen en leeftijd tegenstrijdig zijn, maar het dient in ogenschouw genomen te worden bij het interpreteren en generaliseren van de onderzoeksresultaten.

Ter afsluiting van de methodologische reflectie dient er kritisch gekeken te worden naar de operationalisering van de variabelen. In dit onderzoek moesten er complexe concepten geoperationaliseerd worden. Hiervoor heb ik veel literatuur gelezen, vertrouwensmodellen bestudeerd en gestandaardiseerde vragenlijsten van vergelijkbare onderzoeken doorgenomen. De resultaten van de factoranalyse lieten zien dat de items van verschillende variabelen hoog correleerden met elkaar (bijlage 10). Dit resulteerde in het construeren van nieuwe schalen en het verwijderen van items om onderlinge correlaties tussen de schalen te voorkomen. Vanwege het minimum aantal items per schaal was er weinig speelruimte om items te verwijderen en nieuwe schalen te construeren. Dit had als resultaat dat er drie variabelen niet mee konden worden genomen in de verdere analyse. In vervolgonderzoek moet men alert zijn bij het operationaliseren van dit soort complexe concepten om overlap te voorkomen. Zeker bij onderzoek naar politiek vertrouwen, omdat het concept contextafhankelijk is en door eenieder op zijn of haar manier wordt gedefinieerd en omschreven.

6.5 Theoretische reflectie en implicaties

De theorie omtrent politiek vertrouwen verdient mijns inziens de nodige aandacht en reflectie, omdat mijn zoektocht door de wetenschappelijke literatuur één ding glashelder heeft gemaakt: politiek vertrouwen wordt door tal van bestuurskundigen en politicologen op verschillende wijzen geconceptualiseerd en gedefinieerd (Van de Walle & Six, 2013; Citrin & Stoker, 2018). Helaas wordt het concept nog te vaak op één hoop gegooid met vertrouwen in overheidsinstanties, politieke steun of tevredenheid met het functioneren van de regering (Seyd, 2016). Gezien de uiteenlopende definities en complexiteit van het concept ontbreekt een stabiele en herhaalbare vertrouwensmeting (Schneider, 2017). Na het literatuuronderzoek heb ik besloten om het concept meetbaar te maken aan de hand van drie dimensies: politici, politieke partijen en het parlementaire stelsel (Dalton, 2004; De Heer, 2014; Hetherington & Rudolph, 2015). Daarentegen moet geconcludeerd worden dat er niet zoiets bestaat als ongedeeld en overeenkomstig vertrouwen in politici, politieke partijen en het parlementaire stelsel (Van de Walle, 2004). Men kan bijvoorbeeld geen vertrouwen hebben in politici vanwege een bijzondere uitspraak, maar wel vertrouwen hebben in de werking van het parlementaire stelsel (De Goede, 2006; Seyd, 2016). Een stabiele, betrouwbare en internationaal geaccepteerde meting van politiek vertrouwen blijft een punt van discussie en tekortkoming in de wetenschappelijke literatuur.

Ten tweede dient er meer kwalitatieve data verzameld te worden in wetenschappelijk onderzoek omtrent politiek vertrouwen (Dekker & Van der Meer, 2011; Citrin & Stoker, 2018). Door een kleinschalig, kwalitatief verdiepend onderzoek te verrichten heb ik antwoord gegeven op die kritiek. De interviews waren een waardevolle toevoeging op dit onderzoek en voortvloeiend uit de interviews met zelfstandig professionals en de analyse van de kwalitatieve data is het concept waardering aan het conceptueel model toegevoegd.

De regressieanalyse en interviews hebben aangetoond dat een gebrek aan waardering invloed heeft op het politiek vertrouwen (tabel 5.7). Hiermee hoop ik een bijdrage geleverd te hebben aan de wetenschappelijke literatuur, maar tegelijkertijd bracht het een moeilijkheid met zich mee, omdat dit concept niet terug te vinden was in de bestuurskundige en politicologische literatuur en ik op basis van de transcripten het concept moest operationaliseren. De factoranalyse toonde aan dat de items een relatief sterke correlatie lieten zien met de items voor de variabele responsiviteit. Uiteindelijk zijn de items opgegaan in een nieuwe schaal genaamd waardering, maar in de wetenschappelijke literatuur is er geen duidelijk onderscheid te vinden in de operationalisering van beide variabelen.

Tot slot komt in de getoetste modellen de verklaarde variantie niet hoger dan 55,2%. Dit percentage verdient allereerst de nodige relativering, omdat de items van deskundigheid in vergelijking met andere items hoger correleerden met de afhankelijke variabele. Naar aanleiding van de interviews is toch besloten om de variabele mee te nemen in de verdere analyse. De andere modellen verklaren de variantie in politiek vertrouwen rond de 25% tot 30%. Volgens De Vocht (2019) is er dan sprake van een matig verband. Logischerwijs betekent dit dat er in dit onderzoek nog variabelen en concepten missen die van invloed zijn op het politiek vertrouwen. Ondanks het uitgebreide literatuuronderzoek zijn er dus variabelen die missen in het theoretisch kader.

6.6 Aanbevelingen

Zoals dat hoort bij bestuurskundig onderzoek wordt de scriptie afgesloten met concrete aanbevelingen voor de praktijk en vervolgonderzoek. De aanbevelingen zijn gebaseerd op de literatuur, de onderzoeksresultaten en de data van ruim 100 zelfstandig professionals die in de vragenlijst en tijdens de interviews aanbevelingen hebben gedaan om de vertrouwensrelatie met de landelijke politiek in de toekomst te versterken (bijlage 11).

6.7 Aanbevelingen voor de praktijk

1. Representatie binnen de Sociaal-Economische Raad

De Sociaal-Economische Raad (SER) is het belangrijkste adviesorgaan voor de regering en het parlement met betrekking tot sociaaleconomische vraagstukken (SER, 2021). De SER komt regelmatig met adviezen en beleidsvoorstellen omtrent de arbeidsmarkt. Binnen de SER zijn de zetels over werkgevers, werknemers en kroonleden. Vorig jaar juli heeft de Tweede Kamer een motie aangenomen om de positie van de zzp'er in het besluitvormingsproces te versterken en zzp'ers een eigenstandige en aan werkgevers en werknemers gelijkwaardige positie te geven in de polder.¹

---

¹ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31311-231.html>

Tot op heden is er geen gehoor gegeven aan de motie. Daarom doe ik, naar aanleiding van mijn onderzoeksresultaten, de aanbeveling aan een nieuw te vormen kabinet en de huidige leden van de SER om zzp'ers een centrale en gelijkwaardige plek te geven aan tafel bij de SER en zo de mogelijkheid om mee te onderhandelen over adviezen en beleidsvoorstellen over de arbeidsmarkt. Uit de resultaten van dit onderzoek is gebleken dat zelfstandig professionals zich slecht vertegenwoordigd voelen (tabel 5.8). Een centrale plek in het besluitvormingsproces kan een positief effect hebben op het gevoel van vertegenwoordiging en de vertrouwensrelatie verbeteren (Gabriel & Marsch, 2018). Eén van de respondenten verwoordde het adequaat: *'Het zou zo veel eerlijker zijn als we een gelijkwaardig deel krijg binnen de SER. Dan vechten wij het onderling wel uit met de zzp-organisaties. Maar goed, dan hebben we tenminste wel serieuze inbreng. We worden nu slechts af en toe geconsulteerd, maar niet echt vertegenwoordigd. We missen echt een centrale plek in die polder.'* (Respondent 6).

De Tweede Kamer heeft reeds ingestemd met de motie en zzp-organisaties pleiten al langer voor een sterkere en eerlijkere vertegenwoordiging van zzp'ers in het besluitvormingsproces. Op dit moment is ongeveer 17% van de beroepsbevolking werkzaam als zzp'er en ons land telt ongeveer 500.000 zelfstandig professionals (CBS, 2021). Het is van groot belang om die vertegenwoordiging te organiseren en de vertrouwensrelatie te verbeteren.

2. Sterke en onafhankelijke belangenorganisatie voor zelfstandig professionals

De tweede aanbeveling heeft betrekking op het oprichten van een sterke en onafhankelijke belangenorganisatie voor de zelfstandig professional. Momenteel is het landschap van zzp-organisaties versnipperd en diffuus (Ruts, 2020). Demissionair minister Koolmees (SZW) heeft eerder in een Kamerdebat aangegeven dat het gesprek aangaan met zzp'ers complex is vanwege de versnippering en lage organisatiegraad. Recente cijfers van het CBS (2021) bevestigen dit; 64,2% van de zelfstandig professionals is geen lid van een belangenorganisatie omdat zij er niet vanaf weten of de meerwaarde er niet van in zien.

Veel respondenten hebben het gevoel dat de reeds bestaande zzp-organisaties elkaar eerder beconcurreren in plaats van samenwerken. Ook hadden zij commentaar op het feit dat veel zzp-organisaties gelieerd zijn aan vakbonden of werkgeversorganisaties. Logischerwijs twijfelt men over de onafhankelijkheid. Veel zelfstandig professionals zijn op zoek naar een sterke en onafhankelijke belangenorganisatie, en om die reden doe ik de aanbeveling richting de zzp-belangenbehartigers om meer samen te werken en de handen waar mogelijk ineen te slaan. Dit verhoogt de organisatiegraad van de doelgroep en maakt een eventuele belangenorganisatie voor politici beter zichtbaar. Een sterke, onafhankelijke en zichtbare belangenorganisatie kan de zorgen en belangen van zelfstandig professionals beter over het voetlicht brengen in Den Haag.

3. Ronde tafelgesprek tussen politici en zelfstandig professionals

Tot slot een derde aanbeveling, die op één lijn ligt met een recent verschenen opiniestuk in de Volkskrant met de titel *'Praat met zzp'ers en niet slechts óver hen: velen van hen zijn maar wat blij als zzp'er te kunnen werken'* (Güvercin, 2021). Veel zelfstandig professionals gaven aan graag in gesprek te gaan met politici over hun werkzaamheden als zelfstandig ondernemer. Zij storen zich aan het feit dat iedere zzp'er over één kam wordt geschoren en dat er vooral óver hen wordt gepraat. Dit heeft gevolgen voor het vertrouwen dat zij hebben in de politiek (tabel 5.7). Mijn aanbeveling richt zich dan ook tot de Kamerleden van de Commissie Sociale Zaken en Werkgelegenheid, om tweemaal per jaar deel te nemen aan een ronde tafel met zelfstandig professionals. Dit straalt waardering uit en heeft een positief effect op de responsiviteit van de politiek. Verder zal kennisuitwisseling zorgen voor nieuwe inzichten en een positief effect hebben op het kennisniveau van de Kamerleden. Vertrouwen in de deskundigheid van politici kan zo een positief effect hebben op de vertrouwensrelatie (Denters, 2012; Van der Meer, 2017).

6.8 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Tot slot enkele interessante inzichten en aanbevelingen voor vervolgonderzoek. In dit onderzoek lag de focus primair op zelfstandig professionals, een relatief homogene en hoogopgeleide doelgroep. Dit was een bewuste keuze gezien de database van mijn stagebedrijf en het wetenschappelijk bewijs dat zelfstandig professionals c.q. zelfstandig ondernemers over het algemeen minder vertrouwen hebben in de politiek. Meerdere onderzoekers pleiten ervoor om meer onderzoek te doen naar specifieke groepen in de samenleving die vatbaar zijn voor een lager niveau van politiek vertrouwen (Dekker, 2006; Engbersen et al., 2020). Enkele voorbeelden zijn immigranten of praktisch opgeleide zzp'ers (Nunnally, 2012). Dit zijn weer andere doelgroepen, vaak werkzaam in andere sectoren, en gemiddeld genomen lagere salarissen en een hoger percentage 'laagopgeleid' is. Mijn aanbeveling voor vervolgonderzoek is daarom als volgt: dit onderzoeksdesign toepassen op een andere doelgroep waarvan bekend is dat deze doelgroep ook vatbaar is voor een lager niveau van vertrouwen in de politiek. De verschillen en overeenkomsten van de onderzoeksresultaten van andere doelgroepen kunnen met elkaar vergeleken worden (Turper & Aarts, 2015). Dit resulteert weer in nieuwe inzichten voor vervolgonderzoek of beleidsaanbevelingen om de vertrouwensrelatie te versterken.

Verder moet er bij vervolgonderzoek naar politiek vertrouwen meer aandacht komen voor longitudinaal onderzoek (Schoon & Cheng, 2011; Van der Meer, 2017). Samenlevingen ondergaan snelle veranderingen op maatschappelijk en politiek vlak en deze korte termijn ontwikkelingen hebben invloed op het politiek vertrouwen (Bovens & Wille, 2011). Om die reden is het van belang om vertrouwen over een langere periode te meten en zo ontwikkelingen in politiek vertrouwen beter in kaart te brengen. In de methodologische reflectie is reeds toegelicht dat politiek vertrouwen in dit onderzoek is gemeten op een bepaald punt in de tijd, gebaseerd op correlaties en regressies.

De context is daarmee van grote invloed op de onderzoeksresultaten (Van de Walle, 2006; Schoon & Cheng, 2011). Diepgaand, longitudinaal onderzoek naar de vraag hoe politiek vertrouwen zich ontwikkelt onder zelfstandig professionals brengt ontwikkelingen en schommelingen van politiek vertrouwen beter in kaart en geeft een goed overzicht welke factoren en determinanten daadwerkelijk een causaal verband laten zien met politiek vertrouwen door de tijd heen.

Een derde aanbeveling voor vervolgonderzoek is de aanbeveling om meer kwalitatief internationaal onderzoek te verrichten naar politiek vertrouwen (Schneider, 2017). Kwalitatief diepgaand onderzoek moet meer inzicht geven in het concept en antwoord geven op de vraag wat mensen verstaan onder politiek vertrouwen. In dit onderzoek leverde de gesprekken met zelfstandig professionals al interessante en uiteenlopende definities op. In huidig onderzoek naar politiek vertrouwen wordt nog te vaak enkel gebruik gemaakt van kwantitatieve vragenlijsten, gebaseerd op verschillende metingen en items (Turper & Aarts, 2015). Omdat vertrouwen een complex en multidimensionaal concept is, is het cruciaal om eerst diepgaand empirisch kwalitatief materiaal te verzamelen over het concept (Seyd, 2016). Internationaal, diepgaand kwalitatief onderzoek naar politiek vertrouwen verhoogt het wetenschappelijke kennisniveau en draagt bij aan de verdere validering en operationalisering van het concept. Dit maakt internationaal vergelijkend onderzoek naar politiek vertrouwen en vertrouwen in de overheid beter mogelijk (Van de Walle & Six, 2013).

Literatuurlijst

- ABN Amro & Adapt. (2021, 25 januari). *De zper in tijden van corona*.
https://www.abnamro.nl/nl/media/20210128-Rapport-De-zper-in-tijden-van-corona_tcm16-98172.pdf
- Abts, K. (2005). DE GRAMMATICA EN DYNAMICA VAN VERTROUWEN. *Ethiek & Maatschappij*, 8(2), 3–27.
https://www.ethiekenmaatschappij.ugent.be/wp-content/uploads/2012/07/EM_82-2005-Abts.pdf
- Abts, K. (2006). Politieke steun/ongenoegen gedeconstrueerd: Politieke tevredenheid, politiek vertrouwen en politieke verbondenheid. *Tijdschrift voor Sociologie*, 27(1), 54–83.
- Alarcón García, G., & Ayala Gaytán, E. (2013). Trust in Spanish Governments: Antecedents and Consequences. *Economic Analysis & Policy*, 43, 177–193. doi:10.1016/S0313-5926(13)50017-
- Arancibia, C. (2008). Political Trust in Latin America. (Proefschrift, University of Michigan, Ann Arbor, Verenigde Staten). Opgehaald van <http://deepblue.lib.umich.edu/handle/2027.42/61668>
- Bell, E., Bryman, A., & Harley, B. (2019). *Business Research Methods*. New York: Oxford University Press.
- Blokstra, J. (2019, December 20). *Vertrouwen in de lokale overheid : Een methodologische zoektocht naar factoren die het vertrouwen in de gemeente verklaren*. Erasmus University Rotterdam. Retrieved from <http://hdl.handle.net/1765/122601>
- Boeije, H. (2012). *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers
- Boersema, W. (2021, 11 maart). Traditioneel is Nederland het land van vertrouwen, maar er broeit iets. *Trouw*. <https://www.trouw.nl/binnenland/traditioneel-is-nederland-het-land-van-vertrouwen-maar-er-broeit-iets~b07278b1/>
- Borum, R. (2010). The Science of Interpersonal Trust. *Mental Health Law & Policy Faculty Publications*, 574, 1–55. http://scholarcommons.usf.edu/mhlp_facpub/574
- Bovens, M. A. P., & Wille, A. C. (2008). Politiek vertrouwen langs de meetlat. *Socialisme en democratie*, 65(10), 32–43. <http://dspace.library.uu.nl/handle/1874/34996>
- Bovens M. A. P., & Wille, A.C. (2011), Politiek vertrouwen in Nederland: Tijdelijke dip of definitieve daling?. In: Andeweg R., Thomassen J. (red.) *Democratie Doorgelicht: Het functioneren van de Nederlandse democratie*. Leiden: Leiden University Press. 21-43.
- Bouckaert, G., & Van de Walle, S. (2001). *Government Performance and Trust in Government*. EGPA Annual Conference, Vaasa, Finland.
https://www.researchgate.net/publication/228767477_Government_Performance_and_Trust_in_Government/stats
- Bouckaert, G., Van de Walle, S., Maddens, B., & Kampen, J. (2002). Identity vs Performance: An Overview of Theories Explaining Trust in Government. Instituut voor de overheid, Katholieke Universiteit Leuven, België. Opgehaald van http://soc.kuleuven.be/io/pubpdf/IO0505002_identity.pdf
- Bouckaert, G., & van de Walle, S. (2003). Comparing Measures of Citizen Trust and User Satisfaction as Indicators of ‘Good Governance’: Difficulties in Linking Trust and Satisfaction Indicators. *International Review of Administrative Sciences*, 69(3), 329–343. <https://doi.org/10.1177/0020852303693003>.
- CBS. (2020a). *Dossier zzp*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-zzp>
- CBS. (2021b). *Zelfstandigen Enquête Arbeid 2021*. <https://www.cbs.nl/nl/nl/achtergrond/2021/27/zelfstandigen-enquete-arbeid-2021>

- Celis, K. (2006). Substantive Representation of Women: The Representation of Women's Interests and the Impact of Descriptive Representation in the Belgian Parliament (1900–1979). *Journal of Women, Politics & Policy*, 28(2), 85–114. https://doi.org/10.1300/j501v28n02_04
- Chanley, V. A., Rudolph, T. J., & Rahn, W. M. (2000). The Origins and Consequences of Public Trust in Government. *Public Opinion Quarterly*, 64(3), 239–256. <https://doi.org/10.1086/317987>
- Christensen, T., & Lægreid, P. (2005). Trust in Government: The Relative Importance of Service Satisfaction, Political Factors, and Demography. *Public Performance & Management Review*, 28, 487–511. doi:10.1080/15309576.2005.11051848
- Citrin, J., & Stoker, L. (2018). Political trust in a cynical age. *Annual Review of Political Science*, 21, 49–70. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-050316-092550>
- Conen, W., & Schippers, J. (2017). De invloed van startmotieven op de financiële situatie en arbeidstevredenheid van zzp'ers: The impact of motives on the financial situation and job satisfaction of the solo self-employed. *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 33(3), 250–268. https://www.tijdschriftvoorarbeidsvraagstukken.nl/inhoud/tijdschrift_artikel/TA-33-3-2/Deinvloed-van-startmotieven-op-de-financiële-situatie-en-arbeidstevredenheid-van-zzp-ers
- Connelly, B. L., Crook, T. R., Combs, J. G., Ketchen, D. J., & Aguinis, H. (2015). Competence- and Integrity-Based Trust in Interorganizational Relationships: Which Matters More? *Journal of Management*, 44(3), 919–945. <https://doi.org/10.1177/0149206315596813>
- Cook, T. & Gronke, P. (2005). The sceptical American: Revisiting the meanings of trust in government and confidence in institutions. *Journal of Politics* 67 (3): 784–803.
- Cowley, P. (2014). Descriptive Representation and Political Trust: A Quasi-natural Experiment Utilising Ignorance. *The Journal of Legislative Studies*, 20(4), 573–587. <https://doi.org/10.1080/13572334.2014.937121>
- Creswell, J. W. (2015). A concise introduction to mixed methods research. London: Sage Publications.
- Dalton, R. J. (2004). Democratic challenges, democratic choices: the erosion of political support in advanced industrial democracies. *Choice Reviews Online*, 42(07), 42–4265. <https://doi.org/10.5860/choice.42-4265>
- Dalton, R. (2005). The Social Transformation of Trust in Government. *International Review of Sociology*, 15(1), 133–154. <https://doi.org/10.1080/03906700500038819>
- De Heer, L. (2014). Vertrouwen in de gemeente Zwijndrecht. (Mastherthesis, Erasmus Universiteit Rotterdam, Nederland). <http://hdl.handle.net/2105/18148>
- Denters, B. (2012). A dirty job that needs to be done! De rol van het raadslid in de ogen van Nederlandse burgers. *Bestuurswetenschappen*, 66(3), 14–34. Opgehaald van http://www.utwente.nl/bms/pa/staff/denters/Publications/2012/2012%20ZZ%203-12%20Denters_Dirty%20Job.pdf
- Dekker, P. (2006). *Politiek cynisme*. Stichting Synthesis. ISBN: 9077916024. https://research.vu.nl/ws/portalfiles/portal/85506745/Dekker_red_Politiek_cynisme_2006.pdf
- Dekker, P. (Eds). (2012). *Political trust in The Netherlands: Measurements, methods, meanings – and some reflections on public opinion research in public opinion formation*. Paper for the 65th Annual WAPOR Conference. Hong Kong, China. <https://wapor2012.hkpop.hk/doc/papers/ConcurrentSessionsIII/IIIA/IIIA-1.pdf>
- De Vocht, A. (2019). Basishandboek SPSS 26; IBM SPSS statistics versie 26. Bijleveld Press.
- De Werkvereniging. (2021, 3 maart). *Peiling onder modern werkenden*. <https://werkvereniging.typeform.com/report/aKEhvn/bIJfXDyolu15PJ7g>

- Dunn, J. R., & Schweitzer, M. E. (2005). Feeling and Believing: The Influence of Emotion on Trust. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(5), 736–748. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.88.5.736>
- Easton, David. (1965). A Systems Analysis of Political Life. New York. 1975. A Re-Assessment of the Concept of Political Support. *British Journal of Political Science* 5(4):434-57.
- Edelenbos, J. (2002). Vertrouwen in interorganisatorische samenwerking. *Bestuurswetenschappen*, 56(4), 298- 322.
- Engbersen, G., Van Bochove, M. E., De Boom, J., & Krouwel, A. (2020, december). *De verdeelde samenleving – De maatschappelijke impact van COVID-19 in Amsterdam, Den Haag, Rotterdam & Nederland*. <https://www.kenniswerkplaats-leefbarewijken.nl/publicaties/de-verdeelde-samenleving-de-maatschappelijke-impact-van-covid-19-in-amsterdam-den-haag-rotterdam-nederland/>
- Eurofound. (2017). *Exploring self-employment in the European Union*. Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- Evers, T. (2020). *Zzp'er, fictieve dienstbetrekking en schijnondernemerschap: Een onderzoek naar en een evaluatie van maatregelen inzake de zzp-problematiek*. <https://hdl.handle.net/1820/2e222357-4fc5-403d-91e5-f8e42c1b4375>
- Fagley, N., & Adler, M. G. (2012). Appreciation: a spiritual path to finding value and meaning in the workplace. *Journal of Management, Spirituality & Religion*, 9(2), 167–187. <https://doi.org/10.1080/14766086.2012.688621>
- Field, A. (2009). *Discovering Statistics Using SPSS*. SAGE Publications.
- Foster, C., & Frieden, J. (2017). Crisis of Trust: Socio-economic determinants of Europeans' confidence in government. *Harvard University*, 1–49. https://scholar.harvard.edu/files/jfrieden/files/friedenfoster_feb2017.pdf
- Fukuyama, F. (1995). *Trust: The social virtues and the creation of prosperity*. New York: The Free Press.
- Gabriel, O. W. (2018). Participation and Representation: Background and Beliefs of Activists and the Inactive. *Political Representation in France and Germany*, 247–277. https://doi.org/10.1007/978-3-319-72029-6_9
- Geißel, B. (2007). Reflections and findings on the critical citizen: Civic education ? What for? *European Journal of Political Research*, 47, 34–63. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2007.00714.x>
- Grimmelikhuijsen, S., & Knies, E. (2015). Validating a scale for citizen trust in government organizations. *International Review of Administrative Sciences*, 83(3), 583-601. <https://doi.org/10.1177/0020852315585950>.
- Grimmelikhuijsen, S., Herkes, F., Leistikow, I., Verkroost, J., Vries, F., & Zijlstra, W. G. (2021). Can decision transparency increase citizen trust in regulatory agencies? Evidence from a representative survey experiment. *Regulation & Governance*, 15(1), 17–31. <https://doi.org/10.1111/rego.12278>
- Hakhverdian, A., & Mayne, Q. (2012). Institutional Trust, Education, and Corruption: A Micro-Macro Interactive Approach. *The Journal of Politics*, 74(3), 739–750. <https://doi.org/10.1017/s0022381612000412>
- Hardin, R. (2013) Government without trust, *Journal of Trust Research*, 3:1, 32-52, DOI: 10.1080/21515581.2013.771502
- Hetherington, M. J., & Husser, J. A. (2011). How Trust Matters: The Changing Political Relevance of Political Trust. *American Journal of Political Science*, 56(2), 312–325. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2011.00548.x>

- Hetherington, M. J., & Rudolph, T. J. (2015). *Why Washington Won't Work* (1ste ed.). Amsterdam University Press.
- Hinojosa, M., Fridkin, K. L., & Kittilson, M. C. (2017). The impact of descriptive representation on "persistent" gender gaps: political engagement and political trust in Uruguay. *Politics, Groups, and Identities*, 5(3), 435–453. <https://doi.org/10.1080/21565503.2017.1330215>
- Hooghe, M. (2011). Why There is Basically Only One Form of Political Trust. *The British Journal of Politics and International Relations*, 13(2), 269–275. <https://doi.org/10.1111/j.1467-856x.2010.00447.x>
- Hwang, M. M. H. (2017). Ethnicity and political trust in Canada: Is there a deepening divide? *Canadian Journal of Sociology*, 42(1), 23–54. https://www.researchgate.net/publication/316064918_Ethnicity_and_political_trust_in_Canada_Is_there_a_deepening_divide
- Inglehart, R. (2008). Changing values among Western publics from 1970 to 2006. *West European Politics* 31(1–2): 130–146.
- Kim, J. (2005). "Bowling Together" Isn't a Cure-All: The Relationship between Social Capital and Political Trust in South Korea. *International Political Science Review*, 26, 193-213. doi:10.1177/0192512105050381
- Kloosterman, R., & Schmeets, H. (2010). *Vertrouwen in medemens en instituties toegenomen aan het begin van de 21e eeuw*. Sociaal en Cultureel Planbureau. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2010/27/vertrouwen-in-medemens-en-instituties-toegenomen-aan-het-begin-van-de-21e-eeuw>
- Klosse, S., Flexibele arbeid, gebalanceerde bescherming (2017). In Voor de zekerheid: De toekomst van flexibel werkenden en de moderne organisatie van arbeid. Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.
- Korsten, A. & De Goede, P. (2007). *Dalend Vertrouwen in de (Rijks)overheid (2000-2005): Verklaringen op een Rij*. Prepared for The Netherlands Institute of Government (NIG) fourth annual work conference. University of Tilburg, the Netherlands.
- Kończyńska, M., & Bürkner, P. C. (2021). Political trust as a cause and consequence of democracy: Longitudinal analysis of European data. *Institute of Political Studies of the Polish Academy of Sciences*, 1–34. <https://doi.org/10.31235/osf.io/79dth>
- Lane, C. (1998) „Introduction: Theories and Issues in the Study of Trust“, in: Lane, C. en R. Bachmann. *Trust Within and Between Organizations: conceptual issues and empirical applications*. New York: Oxford University Press.
- Lievaart, N. F. (2009). *Bowling alone without public trust*. <https://docplayer.nl/19347685-Bowling-alone-without-public-trust.html>
- Luhmann, N. (1979). *Trust and power*. New York: John Wiley and Sons.
- Marien, S., & Hooghe, M. (2010). Does political trust matter? An empirical investigation into the relation between political trust and support for law compliance. *European Journal of Political Research*, 50(2), 267–291. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2010.01930.x>
- Mayer, R.C., Davis, J.H., & Schoorman, F.D. (1995). An Integrative Model Of Organizational Trust. *Academy of Management Review*, 20(3), 709-734. <https://doi.org/10.5465/amr.1995.9508080335>.
- McEvily, B., & Tortoriello, M. (2011). Measuring trust in organisational research: Review and recommendations. *Journal of Trust Research*, 1(1), 23-63. <https://doi.org/10.1080/21515581.2011.552424>.

- McKnight, D.H., & Chervany, N.L. (2001). Trust and distrust definitions: One bite at a time. In Falcone, R., Singh, M., & Tan, Y.-H (Red.), *Trust in cyber-societies* (pp. 27-54). Berlijn & Heidelberg: Springer-Verlag. doi:10.1007/3-540-45547-7_3
- Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. (2020, 16 november). *Zesde voortgangsbrief: Werken als zelfstandige*. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/11/16/zesde-voortgangsbrief-werken-als-zelfstandige>
- Mishler, W., & Rose, R. (2001). What Are the Origins of Political Trust? *Comparative Political Studies*, 34(1), 30–62. <https://doi.org/10.1177/0010414001034001002>
- Mirck, J. (2021, 4 maart). “Zzp-ondernemers verliezen vertrouwen in politiek”. *De Ondernemer*. <https://www.deondernemer.nl/verkiezingen/zzp-onderzoek-zelfstandigen-minder-vertrouwen-politiek-vvd-d66-pvda-groenlinks~2846590>
- Newton, K., & Norris, P. (1999). Confidence in Public Institutions: Faith, Culture or Performance? Paper for presentation at the Annual Meeting of the American Political Science Association, Atlanta, 1-5th September 1999. Opgehaald van <http://www.hks.harvard.edu/fs/pnorris/Acrobat/NEWTON.PDF>
- Newton, K. (2007). *Social and Political Trust*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190274801.001.0001>
- Norris, P. (2011). *Democratic Deficit. Critical Citizens Revisited*. Cambridge University Press.
- Nunnally, S. C. (2012). Trust in black America: race, discrimination, and politics. *Choice Reviews Online*, 50(01), 50–57. <https://doi.org/10.5860/choice.50-0557>
- OECD (2018). *Trust and its determinants: Evidence from the Trustlab experiment*. [http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=SDD/DOC\(2018\)2&docLanguage=En](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=SDD/DOC(2018)2&docLanguage=En)
- Okello, D. R. O., & Gilson, L. (2015). Exploring the influence of trust relationships on motivation in the health sector: a systematic review. *Human Resources for Health*, 13(1). <https://doi.org/10.1186/s12960-015-0007-5>
- Owens, C. T. (2005). Black Substantive Representation in State Legislatures from 1971–1994*. *Social Science Quarterly*, 86(4), 779–791. <https://doi.org/10.1111/j.0038-4941.2005.00355.x>
- Pantoja, A.D. & Segura, G.M. (2003). Does Ethnicity Matter? Descriptive Representation in Legislaturas and Political Alienation Among Latinos. *Social Science Quarterly*. 84(2), pp. 441-460.
- Pitkin, H. (1967). *The Concept of Representation*. Berkeley: University of California Press.
- Putnam, R. (2000). Bowling alone: the collapse and revival of American community. *Choice Reviews Online*, 38(04), 38–2454. <https://doi.org/10.5860/choice.38-2454>
- PytlikZillig, L.M., & Kimbrough, C.D. (2016). Consensus on Conceptualizations and Definitions of Trust: Are We There Yet? In Shockley, E., Neal, T.M.S., PytlikZillig, L.M., & Bornstein, B.H. (Red.), *Interdisciplinary perspectives on trust: Towards theoretical and methodological integration*. Cham: Springer. Doi:10.1007/978-3-319-22261-5_2
- Rijksoverheid. (z.d.). *Regels ontslagrecht*. Geraadpleegd op 18 juli 2021, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/ontslag/nieuwe-regels-ontslagrecht>
- Rosanvallon, P. (2008). *Counter-Democracy*. Cambridge University Press.
- Rose, L.E. & Pettersen, P.A. (2000) ‘The Legitimacy of Local Government – What Makes a Difference?’ in Hoggart, K. and Clark, T.N. (eds), *Citizen Responsive Government*, Amsterdam: JAI Elsevier Science

- Ruts, H. J. (2020, 4 maart). *AOV akkoord splijt zzp-wereld. SEO onderzoek: draagvlak rond 40%*. Zipconomy. <https://www.zipconomy.nl/2020/03/aov-akkoord-splijt-zzp-wereld-seo-onderzoek-draagvlak-rond-40/>
- Saldaña, J. (2015). *The Coding Manual for Qualitative Researchers* (3de ed.). SAGE Publications.
- Schalk, J.M.A. (2011). Burgerparticipatie en vertrouwen. *Openbaar bestuur*, 21, 4, 12-15.
- Schneider, I. (2017). Can We Trust Measures of Political Trust? Assessing Measurement Equivalence in Diverse Regime Types. *Social Indicators Research*, 133(3), 963–984. <https://doi.org/10.1007/s11205-016-1400-8>
- Schoon, I., & Cheng, H. (2011). Determinants of Political Trust: A Lifetime Learning Model. *Developmental Psychology*, 47(3), 619-631. doi: 10.1037/a0021817
- SEO. (2018). *Karakteristieken en tarieven van zzp'ers*. <https://www.seo.nl/publicaties/karakteristieken-en-tarieven-zzpers/>
- Seyd, B. (2016). *How should we measure political trust?* PSA annual conference, Brighton, Verenigd Koninkrijk. <https://www.psa.ac.uk/sites/default/files/conference/papers/2016/Paper.v2.pdf>
- Shaleva, A. (2015). Culture or Institutions?: A Quasi-Experiment on the Origins of Political Trust in Europe. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2372930>
- Singh, S. K., & Dwivedi, D. R. K. (2020). Data Mining: Dirty Data and Data Cleaning. *SSRN Electronic Journal*. Published. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3610772>
- Six, F., & Verhoest, K. (2017). *Trust in Regulatory Regimes*. Edward Elgar Publishing.
- Smith, M. L. (2010). Building institutional trust through e-government trustworthiness cues. *Information Technology & People*, 23(3), 222–246. <https://doi.org/10.1108/09593841011069149>
- Sociaal en Cultureel Planbureau. (2008). *Burgerperspectieven 2008*. <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2008/07/19/burgerperspectieven-2008>
- Sociaal en Cultureel Planbureau. (2020). *Burgerperspectieven 2020*. <https://digitaal.scp.nl/ssn2020/>
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2021). *Burgerperspectieven 2021*. <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/06/30/burgerperspectieven-2021---kwartaal-2>
- Sociaal Economische Raad. (2021). *Wat is de SER?* www.ser.nl. <https://www.ser.nl/nl/ser/over-ser/wat-is-de-ser>
- Sociaal Economische Raad. (2021b, juni). *Zekerheid voor mensen, een wendbare economie en herstel van de samenleving*. <https://www.ser.nl/nl/adviezen/advies-sociaal-economisch-beleid-2021-2025>
- Suijkerbuijk, P.A.G.M. (1983). *Politiek vertrouwen: begripsvorming, meting en validering (proefschrift)*. Nijmegen: Universiteit Nijmegen.
- Taherdoost, H. (2016). Validity and Reliability of the Research Instrument; How to Test the Validation of a Questionnaire/Survey in a Research. *SSRN Electronic Journal*. Published. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3205040>
- Thomas, T. D., Abts, K., Stroeken, K., & Weyden, P. V. (2015). Measuring Institutional Trust: Evidence from Guyana. *Journal of Politics in Latin America*, 7(3), 85–115. <https://doi.org/10.1177/1866802x1500700303>
- Tomankova, I. (2019). An Empirically-Aligned Concept of Trust in Government. *NISPAcee Journal of Public Administration and Policy*, 12(1), 161–174. <https://doi.org/10.2478/nispa-2019-0007>
- Tummers, L. G., Bekkers, V. J. J. M., & Steijn, A. J. (2009). Policy alienation of public professionals: Application in a new public management context. *Public Management Review*, 11(5), 685-706.

- Tummers, L. (2012). Policy Alienation of Public Professionals: The Construct and Its Measurement. *Public Administration Review*, 72(4), 516–525. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2011.02550.x>
- Turper, S., & Aarts, K. (2015). Political Trust and Sophistication: Taking Measurement Seriously. *Social Indicators Research*, 130, 415–434. <https://doi.org/10.1007/s11205-015-1182-4>
- Van de Walle, S. (2004). *Perceptions of Administrative Performance: The Key to Trust in Government*. Leuven: unpublished PhD thesis at the KU Leuven. <https://lib.ugent.be/nl/catalog/rug01:000964638>
- Van de Walle, S., Kampen, J. K., & Bouckaert, G. (2006). Assessing the Relation Between Satisfaction with Public Service Delivery and Trust in Government. The Impact of the Predisposition of Citizens Toward Government on Evaluations of Its Performance. *Public Performance & Management Review*, 29(4), 387–404. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15309576.2006.11051881>
- Van de Walle S, van Roosbroek S and Bouckaert G (2008) Trust in the public sector: Is there any evidence for a long-term decline? *International Review of Administrative Sciences* 74(1): 47–64
- Van de Walle, S., & Six, F. (2013). Trust and Distrust as Distinct Concepts: Why Studying Distrust in Institutions is Important. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*, 16(2), 158–174. <https://doi.org/10.1080/13876988.2013.785146>
- Van der Brug, W. & Van Praag, P. (2007). Erosion of political trust in the Netherlands: Structural or temporarily? A research note. *Acta Politica*, 42: 443–458.
- Van der Meer, T., & Dekker, P. (2011). Politieke participatie. In L. C. J. M. Halman, & I. J. P. Sieben (Eds.), *Respect man! Tolerantie, solidariteit en andere moderne waarden* (pp. 211–226). Celsus.
- Van der Meer, T., & Hakhverdian, A. (2016). Political Trust as the Evaluation of Process and Performance: A Cross-National Study of 42 European Countries. *Political Studies*, 65(1), 81–102. <https://doi.org/10.1177/0032321715607514>
- Van der Meer, T. (2017). Political Trust and the “Crisis of Democracy”. *Politics*, 1–21. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.77>
- Van der Meer, T. (2017). *Niet de kiezer is gek*. Spectrum.
- Van Thiel, S. (2015). *Bestuurskundig onderzoek. Een methodologische inleiding* (3de ed.). Coutinho.
- Van Zwieten, M., & Willems, D. (2004). Waardering van kwalitatief onderzoek. *Huisarts en Wetenschap*, 47(13), 38–43. <https://doi.org/10.1007/bf03083653>
- Wauters, B., & Lambrecht, J. (2007). *Zelfstandigen in de Belgische politiek: een kwantitatieve analyse*. Universiteit Brussel. <https://lirias.kuleuven.be/retrieve/231810>
- Wauters, B. (2013). Ondernemers en politiek: een moeilijk, maar noodzakelijk huwelijk. *De Tijd*. <https://biblio.ugent.be/publication/4245871/file/4266975>
- Wood, A. M., Joseph, S., Lloyd, J., & Atkins, S. (2009). Gratitude influences sleep through the mechanism of pre-sleep cognitions. *Journal of Psychosomatic Research*, 66, 43–48.
- Zandvliet, K., Gravesteyn, J., Tanis, O. (2013). *ZP tussen werknemer en ondernemer*. https://www.seor.nl/Cms_Media/S0983-ZP-tussen-werknemer-en-ondernemer.pdf
- Zeven, M. (2021, 16 februari). *Ondernemers en politiek gaan toch helemaal niet samen?* Quote. <https://www.quotenet.nl/zakelijk/a35515984/ondernemers-en-politiek-gaan-toch-helemaal-niet-samen/>
- Zmerli, S., & van der Meer, T. W. G. (2017). *Handbook on Political Trust*. Edward Elgar Publishing.
- Yao, X. (2014). Citizen Trust of Government In the Context of Citizen-Centered Administration: *Performance, Information Technology, Participation, and Social Capital*. (Proefschrift, Rutgers University, Newark, Verenigde Staten). doi:10.7282/T33R0VHP

Bijlagen

Bijlage 1. Figuren en tabellenlijst

Lijst met figuren

- Figuur 2.1 Verschillende typen zelfstandigen in Nederland
- Figuur 2.2 Groei van het aantal zzp'ers in Nederland (2010 – 2020)
- Figuur 2.3 Zzp'ers verdeeld naar opleidingsniveau
- Figuur 3.1 Conceptueel model
- Figuur 4.1 Exploratory mixed methods design
- Figuur 5.1 Beantwoording open vraag uit de vragenlijst

Lijst met tabellen

- Tabel 5.1 Betrouwbaarheidsanalyse geconstrueerde schalen
- Tabel 5.2 Respondenten verdeeld naar opleiding en geslacht
- Tabel 5.3 Gemiddelde scores institutioneel vertrouwen
- Tabel 5.4 Beschrijvende statistiek
- Tabel 5.5 Resultaten regressieanalyse hypothese 1 deskundigheid
- Tabel 5.6 Resultaten regressieanalyse hypothese 5 institutioneel vertrouwen
- Tabel 5.7 Resultaten regressieanalyse hypothese 7 waardering
- Tabel 5.8 Resultaten regressieanalyse hypothese 8 vertegenwoordiging
- Tabel 5.9 overzicht resultaten op basis van de getoetste hypothesen

Bijlage 2.   Overzicht van de geïnterviewden

Datum	Code	Functie
7 mei 2021	Respondent 1	Hoofdredacteur van een online kennisplatform over flexibele arbeid, externe inhuur en zelfstandig ondernemerschap
10 mei 2021	Respondent 2	Zelfstandig professional
17 mei 2021	Respondent 3	Zelfstandig professional en voorzitter van een zzp-belangenorganisatie
20 mei 2021	Respondent 4	Zelfstandig professional
21 mei 2021	Respondent 5	Zelfstandig professional en voormalig voorzitter van FNV Zelfstandigen
24 mei 2021	Respondent 6	Zelfstandig professional en voorzitter van een zzp-belangenorganisatie

Bijlage 3.   Topiclijst interviews

Politiek vertrouwen

- *Wat verstaat u onder politiek vertrouwen?*
- *Waarom denkt u dat zelfstandig professionals gemiddeld genomen minder vertrouwen hebben in de landelijke politiek?*
- *Is uw vertrouwen in de landelijke politiek de afgelopen jaren toegenomen, gelijk gebleven of juist afgenomen? Kunt u uitleggen waarom?*

Deskundigheid

- *Heeft u het gevoel dat landelijke politici over het algemeen over voldoende kennis beschikken?*
- *Heeft u het gevoel dat landelijke politici voldoende verstand van zaken hebben omtrent het zelfstandig ondernemerschap?*

Responsiviteit

- *Heeft u het gevoel dat er naar uw zorgen en wensen wordt geluisterd?*

Rechtvaardigheid

- *Bent u van mening dat er in het besluitvormingsproces voldoende rekening wordt gehouden met de belangen en zorgen van de zelfstandig professional?*
- *Bent u van mening dat de politiek zoekt naar voldoende draagvlak voordat zij een beslissing neemt?*

Waardering

- *Voelt u zich gewaardeerd door de landelijke politiek?*
- *Heeft u het gevoel dat landelijke politici weten wat u bijdraagt aan samenleving en economie als zelfstandig professional?*

Vertegenwoordiging

- *Voelt u zich vertegenwoordigd in de landelijke politiek?*

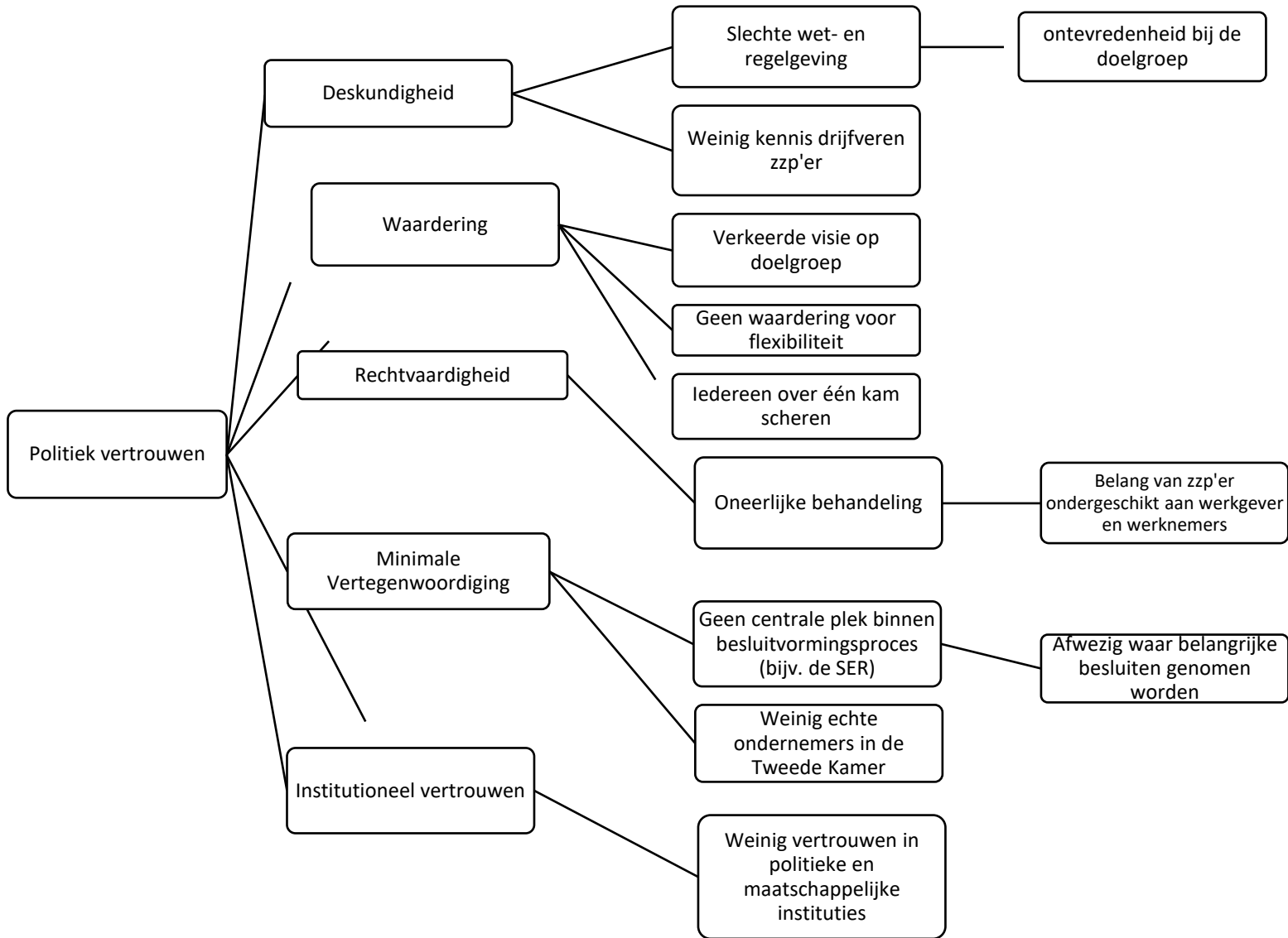
Tevredenheid

- *Bent u tevreden met de beleidskeuzes van de landelijke politiek van de afgelopen jaren?*
- *Wat vindt u van de wet DBA en de plannen om een verplichte arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zzp'ers in te voeren?*

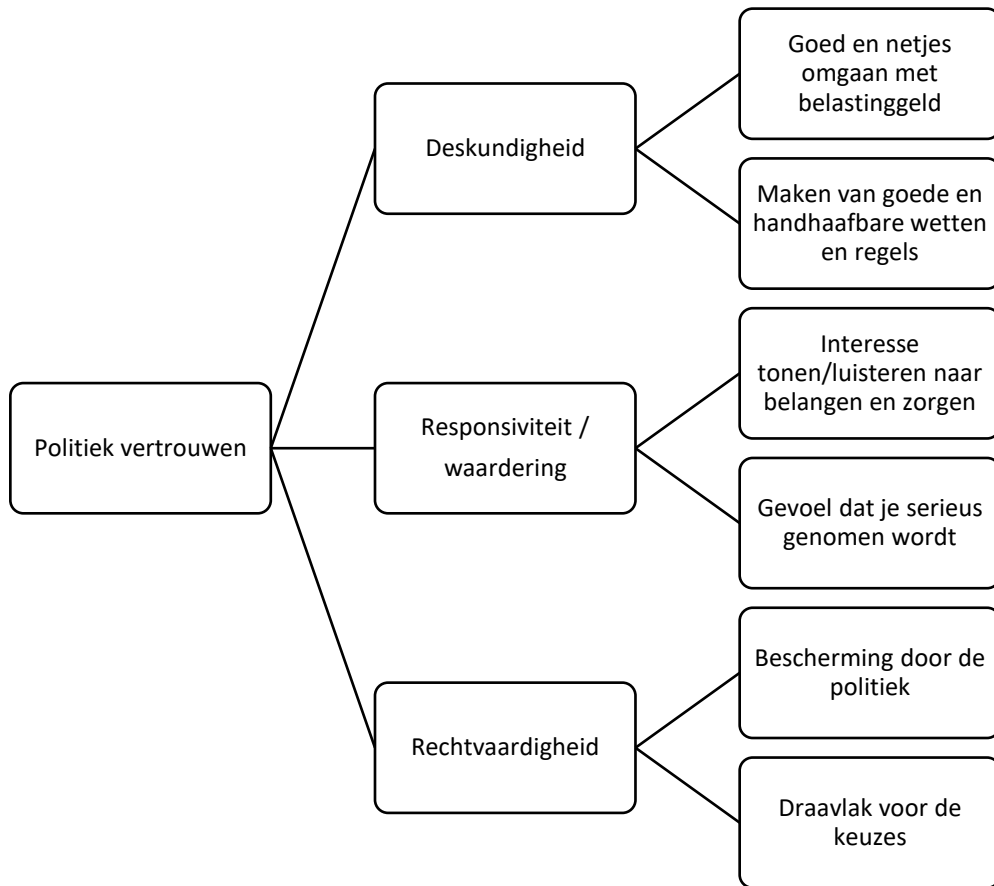
Aanbevelingen

- *Heeft u zelf ideeën of aanbevelingen om de relatie met de landelijke politiek in de toekomst te verbeteren?*

Bijlage 4. Codeboom 1: oorzaken minder vertrouwen in de landelijke politiek

Bijlage 5. Codeboom 2: Wat verstaan zelfstandig professionals onder politiek vertrouwen?

Bijlage 6. Taxonomie coderingen

1. Politiek vertrouwen

1.1 deskundigheid

1.2 responsiviteit

1.3 waardering

1.4 rechtvaardigheid

2. Redenen afname politiek vertrouwen

2.1 Deskundigheid

Weinig kennis over de drijfveren van zelfstandig professionals

Slechte en onuitvoerbare wet- en regelgeving (zorgt voor ontevredenheid)

2.2 Waardering

Verkeerde visie op de doelgroep

Geen waardering voor de flexibiliteit van de doelgroep

Alle zzp'ers worden over één kam geschoren

2.3 Rechtvaardigheid

Ooneerlijke behandeling tussen werknemer, werkgever en zzp'er

Belang van de zzp'er ondergeschikt

2.4 Vertegenwoordiging

Minimaal gevoel van vertegenwoordiging

Weinig zelfstandig ondernemers in de Tweede Kamer

Geen zetel binnen de SER/ontbreken centrale plek in het besluitvormingsproces

2.5 Institutioneel vertrouwen

Weinig vertrouwen in maatschappelijke en politiek instituties

3. Aanbevelingen om vertrouwensrelatie te verbeteren

3.1 Representatieve vertegenwoordiging binnen de SER

3.2 Sterke en onafhankelijke belangenorganisatie voor de zelfstandig professionals

3.3 Panel van zzp'ers dat regelmatig in gesprek gaat met politici

Bijlage 7. Complete vragenlijst

Beste,

Hartelijk dank voor uw deelname aan dit onderzoek. Voordat het onderzoek begint, is het van belang dat u op de hoogte bent van de procedure en het doel van dit onderzoek. Lees daarom onderstaande tekst zorgvuldig door en aarzel niet om opheldering te vragen over de tekst mocht deze niet duidelijk zijn. De onderzoeker, bereikbaar via onderstaand e-mailadres, zal eventuele vragen graag beantwoorden. Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 5 minuten.

Doel van het onderzoek

Het doel van dit onderzoek is als volgt: meer inzicht krijgen in het concept 'politic trust' en achterhalen welke variabelen daadwerkelijk van invloed zijn op het niveau van vertrouwen in de politiek onder zelfstandig professionals in Nederland. Aan de hand van interviews en een vragenlijst zal data verzameld worden. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door Sem Overduin vanuit de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Vertrouwelijkheid van gegevens

Alle onderzoeksgegevens blijven volstrekt vertrouwelijk en worden te allen tijde anoniem verwerkt. Uw antwoorden zijn dus op geen enkele manier naar u te herleiden. De onderzoeksgegevens worden niet ter beschikking gesteld aan derden en alleen de onderzoeker zelf, de scriptiebegeleider en de tweede lezer krijgen toegang tot alle door u verstrekte gegevens.

Vrijwilligheid

Als u nu besluit om af te zien van deelname aan dit onderzoek, dan zal dit op geen enkele wijze gevolgen voor u hebben. Als u tijdens het onderzoek besluit uw medewerking te staken, dan zal dat eveneens op geen enkele wijze gevolg voor u hebben. U kunt uw deelname te allen tijde zonder opgave van reden afbreken.

Indienen van een vraag of klacht

Mocht u een vraag hebben naar aanleiding van dit onderzoek of de vragenlijst, dan kunt u zich wenden tot de onderzoeker via 584066so@eur.nl. U kunt daarnaast een klacht indienen bij de Autoriteit Persoonsgegevens indien u vermoedt dat uw gegevens verkeerd zijn verwerkt.

Toestemmingsverklaring

Ik heb de informatie gelezen en begrepen en geef toestemming voor mijn deelname aan dit onderzoek en het gebruik van de daarmee verkregen gegevens. Ik behoud daarbij het recht om op ieder door mij gewenst moment te stoppen met het onderzoek.

- Ja, ik ga akkoord en wens deel te nemen aan het onderzoek.
- Nee, ik ga niet akkoord en wens niet deel te nemen aan het onderzoek.

Wat is uw geslacht?

- Man
- Vrouw
- Zeg ik liever niet

Wat is uw geboortedatum? (DD/MM/JJJJ)

_____

Wat is uw hoogst genoten opleiding?

- Basisonderwijs
- Middelbaar onderwijs
- MBO
- HBO
- WO-bachelor
- WO-master
- Gepromoveerd
- Zeg ik liever niet
- Weet ik niet

De volgende stellingen gaan over uw vertrouwen in de landelijke politiek.

Kunt u aangeven in hoeverre u vertrouwen heeft in...

	Geen vertrouwen	Een beetje vertrouwen	Redelijk vertrouwen	Volledig vertrouwen	Weet ik niet / geen mening
Landelijke politici	☐	☐	☐	☐	☐
Landelijke politieke partijen	☐	☐	☐	☐	☐
Het parlementaire stelsel	☐	☐	☐	☐	☐

Als u een cijfer zou moeten geven voor de mate van vertrouwen in de landelijke politiek, welk cijfer zou u dan geven? Een 1 staat voor heel weinig vertrouwen, een 10 staat voor heel veel vertrouwen.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Weet ik niet / geen mening
Score	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Er volgen nu een aantal stellingen. Kunt u voor iedere stelling aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met desbetreffende stelling?

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Helemaal mee eens	Weet ik niet / geen mening
Politici hebben oog voor het algemeen belang.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Politici zijn geïnteresseerd in de mening van de zelfstandig professional.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Politici zijn bereid om te luisteren naar de wensen en zorgen van de zelfstandig professional.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Geef aan in welke mate u het eens of oneens bent met onderstaande stellingen.

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Helemaal mee eens	Weet ik niet / geen mening
Politici waarderen mij als zelfstandig professional.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb het gevoel dat ik serieus genomen word door de landelijke politiek.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Politici weten wat ik bijdraag aan de Nederlandse samenleving en economie.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Politici weten hoe het is om als zelfstandig professional aan het werk te zijn.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Geef aan in welke mate u het eens of oneens bent met onderstaande stellingen.

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Helemaal mee eens	Weet ik niet / geen mening
Politici zijn deskundige mensen en beschikken over voldoende kennis.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Een volgend kabinet, ongeacht de samenstelling, is in staat om vraagstukken op de arbeidsmarkt op te lossen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Politici maken over het algemeen hun beloften waar.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Politici beseffen te weinig wat de echte gevolgen zijn van de besluiten die zij nemen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Politici stellen de juiste problemen aan de orde.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Geef aan in welke mate u het eens of oneens bent met onderstaande stellingen.

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Helemaal mee eens	Weet ik niet / geen mening
De politiek weegt de verschillende belangen in de samenleving goed tegen elkaar af.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De onderlinge machtsverhoudingen in Den Haag worden door de politiek te veel in stand gehouden.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De politiek handelt neutraal en laat zich de regels niet voorschrijven door andere instituties in de polder zoals de vakbonden, werkgeversorganisaties en adviesorganen van de regering.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Politici zoeken naar voldoende draagvlak voordat zij een bepaalde beslissing nemen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Geef aan in welke mate u het eens of oneens bent met onderstaande stellingen.

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Helemaal mee eens	Weet ik niet / geen mening
Ik word als zelfstandig professional goed vertegenwoordigd in de politieke arena.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er zijn genoeg politieke partijen die opkomen voor de belangen van de zelfstandig professional.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
In het besluitvormingsproces wordt er voldoende rekening gehouden met de belangen en zorgen van de zelfstandig professional.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Geef aan in welke mate u tevreden of ontevreden bent met onderstaande punten.

	Heel erg ontevreden	Een beetje ontevrede en	Neutraal	Een beetje tevreden	Heel erg tevreden	Weet ik niet / geen mening
De plannen voor een verplichte arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De Wet DBA	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Informatieverstrekking richting de markt over veranderende wet- en regelgeving.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

De volgende vraag gaat over uw vertrouwen in een aantal maatschappelijke en politieke instituties. Kunt u aangeven hoeveel vertrouwen u persoonlijk heeft in elk van de volgende instituties?

Een 1 staat voor heel weinig vertrouwen, een 10 staat voor heel veel vertrouwen.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Weet ik niet / geen mening
Vakbonden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Werkgeversorganisaties	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ministeries	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gemeenten	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De Sociaal Economische Raad	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De Belastingdienst	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Het UWV	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Is uw vertrouwen in de landelijke politiek de afgelopen jaren toegenomen, gelijk gebleven of juist afgenomen?

- Toegenomen
- Gelijk gebleven
- Afgenomen
- Weet ik niet / geen mening

Kunt u uitleggen waarom uw vertrouwen in de landelijke politiek de afgelopen jaren juist is toegenomen of is afgenomen?

Heeft u zelf nog ideeën of suggesties om de relatie tussen de zelfstandig professional en de landelijke politiek in de toekomst te verbeteren?

- Ja, namelijk...
- Nee
- Geen mening

Heeft u tot slot nog op- of aanmerkingen over deze vragenlijst?

- Ja, namelijk...
- Nee
- Geen mening

Bijlage 8. Beschrijvende statistiek

Tabel. Kruistabel leeftijdscategorie en geslacht van de steekproef

	Man	Vrouw	Zeg ik liever niet	Totaal
Leeftijdscategorie				
30 – 39	12 (6%)	3 (1,5%)	1 (0,5%)	16 (8%)
40 – 49	42 (21%)	13 (6,5%)	2 (1%)	57 (28,5%)
50 – 59	69 (34,5%)	20 (10%)	1 (0,5%)	90 (45%)
60 – 69	27 (13,5%)	5 (2,5%)	0 (0,0%)	32 (16%)
70 – 79	5 (2,5%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	5 (2,5%)
Totaal	155 (77,5%)	41 (20,5%)	4 (2%)	200 (100%)

Bijlage 9. Resultaten factoranalyse

KMO and Bartlett's Test

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,925
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	3990,900
	df	528
	Sig.	,000

Uit de analyse is gebleken dat zeven factoren eigenwaarden hadden hoger dan de Kaiser's criterium van 1 (bijlage 10). Gezamenlijk verklaarden deze factoren voor 65,84% de variantie. De factoren 5, 6 en 7 hadden eigenwaarden van net boven de ondergrens van 1 (1,16; 1,08; 1,03). Om de verschillende factoren te interpreteren is gebruik gemaakt van de Varimax methode. Vervolgens is de geroteerde componenten matrix geanalyseerd (bijlage 10). Alleen items met een correlatie > .5 zijn meegenomen in de analyse, zodat de items voldoende met elkaar correleren. Uit de matrix blijkt dat de factoren 5,6 en 7 bestaan uit slechts één of twee items en dat sommige items slecht nauwelijks correleren met andere items.

Het item responsiviteit 1 (politici hebben oog voor het algemeen belang) correleerde in vergelijking met andere items relatief hoog (.778) met de afhankelijke variabele politiek vertrouwen. Desbetreffend item is niet meegenomen in de verdere analyse en had geen correlatie met andere vergelijkbare items van responsiviteit en waardering. Op basis van eigen interpretatie van de items en de matrix zijn nieuwe schalen geconstrueerd. 13 items en drie variabelen zijn verwijderd. Dit heeft geresulteerd in 20 items verdeeld over vier onafhankelijke en één afhankelijke variabele.

De items van de variabelen deskundigheid en rechtvaardigheid correleerden redelijk sterk met de items voor de afhankelijke variabele politiek vertrouwen. De items omtrent rechtvaardigheid zijn uiteindelijk komen te vervallen, omdat het niet mogelijk was een betrouwbare schaal te construeren met twee items. Omdat er in de interviews veel is gesproken over het thema deskundigheid heb ik als onderzoeker toch besloten om de variabele mee te nemen in de verdere analyse. Om de correlatie te verlagen is het laatste item (deskundigheid 5) niet meegenomen in de verdere analyse. Drie items waren voldoende om een betrouwbare schaal te vormen. Wel moet dit in ogenschouw genomen worden bij het interpreteren van de definitieve onderzoeksresultaten en de relatie tussen beide variabelen.

Nieuw geconstrueerde schalen na het uitvoeren van de factoranalyse

Schaal 1: Deskundigheid

- Deskundigheid 1: Politici zijn deskundige mensen en beschikken over voldoende kennis.
- Deskundigheid 2: Een volgend kabinet, ongeacht de samenstelling, is in staat om vraagstukken op de arbeidsmarkt op te lossen.
- Deskundigheid 3: Politici maken over het algemeen hun beloften waar.

Schaal 2: Vertegenwoordiging

- Vertegenwoordiging 1: Ik word als zelfstandig professional goed vertegenwoordigd in de politieke arena.
- Vertegenwoordiging 2: Er zijn genoeg politieke partijen die opkomen voor de belangen van de zelfstandig professional.
- Vertegenwoordiging 3: In het besluitvormingsproces wordt er voldoende rekening gehouden met de belangen en zorgen van de zelfstandig professional.

Schaal 3: Waardering

- Waardering 1: Politici waarderen mij als zelfstandig professional.
- Waardering 3: Politici weten wat ik bijdraag aan de Nederlandse samenleving en economie.
- Waardering 4: Politici weten hoe het is om als zelfstandig professional aan het werk te zijn.
- Responsiviteit 2: Politici zijn geïnteresseerd in de mening van de zelfstandig professional.
- Responsiviteit 3: Politici zijn bereid om te luisteren naar de wensen en zorgen van de zelfstandig professional.

Schaal 4: Institutioneel vertrouwen

1. Vakbonden
2. Werkgeversorganisaties
3. Gemeenten
4. Belastingdienst
5. UWV

Bijlage 10. Rotated Component Matrix

Componenten							
Items	1	2	3	4	5	6	7
Politiek vertrouwen_1	.832						
Politiek vertrouwen_2	.825						
Politiek vertrouwen_4	.811						
Responsiviteit_1	.778						
Politiek vertrouwen_3	.701						
Deskundigheid_3	.626						
Deskundigheid_1	.616						
Rechtvaardigheid_1	.610						
Deskundigheid_2	.601						
Institutioneel_3	.577			.528			
Rechtvaardigheid_4	.533						
Deskundigheid_5	.516						
Vertegenwoordiging_1		.755					
Vertegenwoordiging_2		.748					
Vertegenwoordiging_3		.742					
Rechtvaardigheid_3							
Waardering_3			.658				
Waardering_4			.652				
Responsiviteit_3			.651				
Responsiviteit_2			.639				
Waardering_1			.638				
Waardering_2			.503				
Institutioneel_2				.723			
Institutioneel_4				.688			
Institutioneel_1				.655			
Institutioneel_7				.641			
Institutioneel_5				.596			
Institutioneel_6							
Rechtvaardigheid_2					.656		
Tevredenheid_3					.634		
Tevredenheid_1						.707	
Tevredenheid_2						.517	
Deskundigheid_4							.715

Extraction Method: Principal Component Analysis

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization

Bijlage 11. Analyse open vraag uit de vragenlijst

Kunt u uitleggen waarom uw vertrouwen in de landelijke politiek de afgelopen jaren juist is toegenomen of is afgenomen? (N = 44)

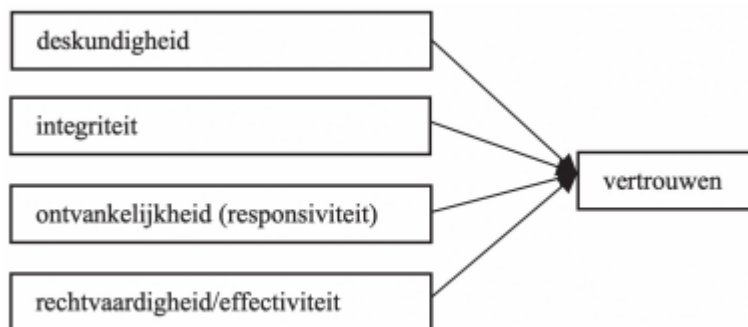
Antwoorden op de open vraag, gecategoriseerd per variabele. Het aantal ligt hoger dan 44, omdat sommige antwoorden raakvlak hebben met meerdere variabelen.

Variabele	Aantal
Deskundigheid	8
Responsiviteit	5
Rechtvaardigheid	5
Waardering	7
Vertegenwoordiging	7
Institutioneel vertrouwen	3
Invloed	2
Ontevredenheid	7
Overig	8

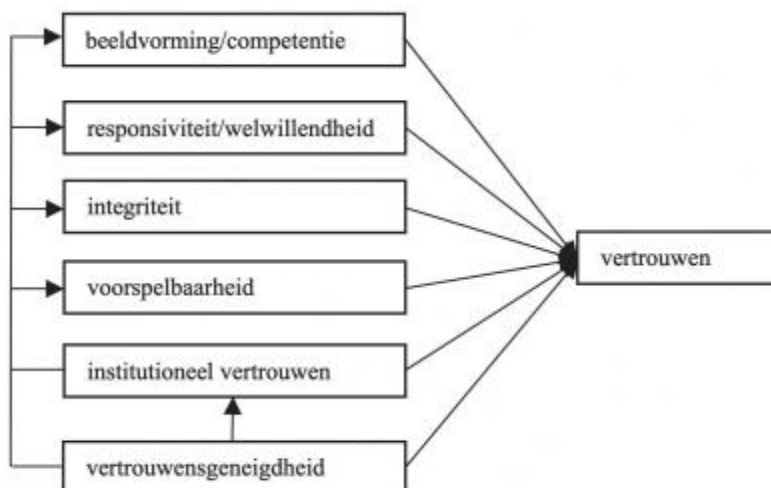
Bijlage 12. Vertrouwensmodellen

Om de variabelen te conceptualiseren en meer inzicht te krijgen in de factoren en determinanten die mogelijk van invloed zijn op politiek vertrouwen heb ik in dit onderzoek veel literatuur gelezen en gebruik gemaakt van bestuurskundige en politicologische modellen. De betrouwbaarheidscriteria komen terug in veel vertrouwensmodellen en boden mij inzicht in de vertrouwensrelatie tussen zelfstandig professional en politiek. De belangrijkste modellen die ik heb gebruikt voor dit onderzoek zijn onderstaand weergegeven. Eerder in het theoretisch kader is vermeld dat de vertrouwensmodellen veel overlap hebben met elkaar.

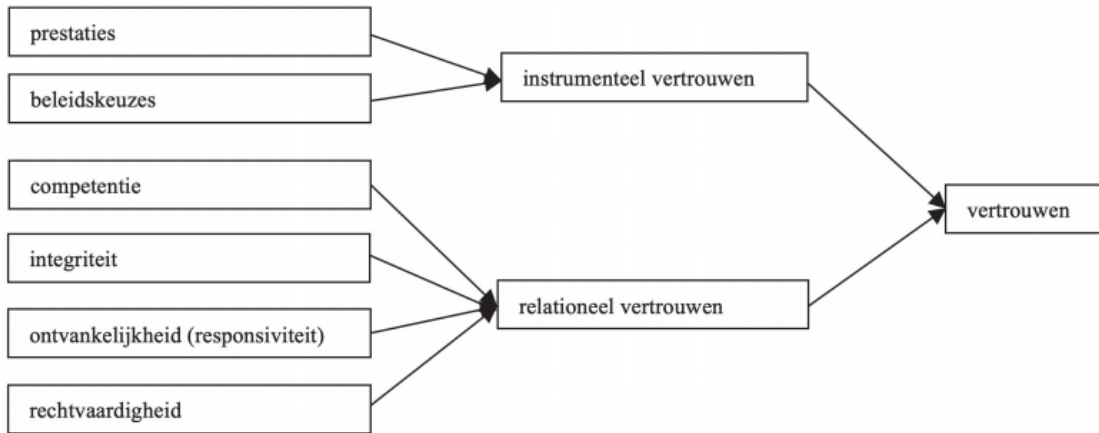
Model 1. Het vertrouwensmodel van Suijkerbuijk (1983)

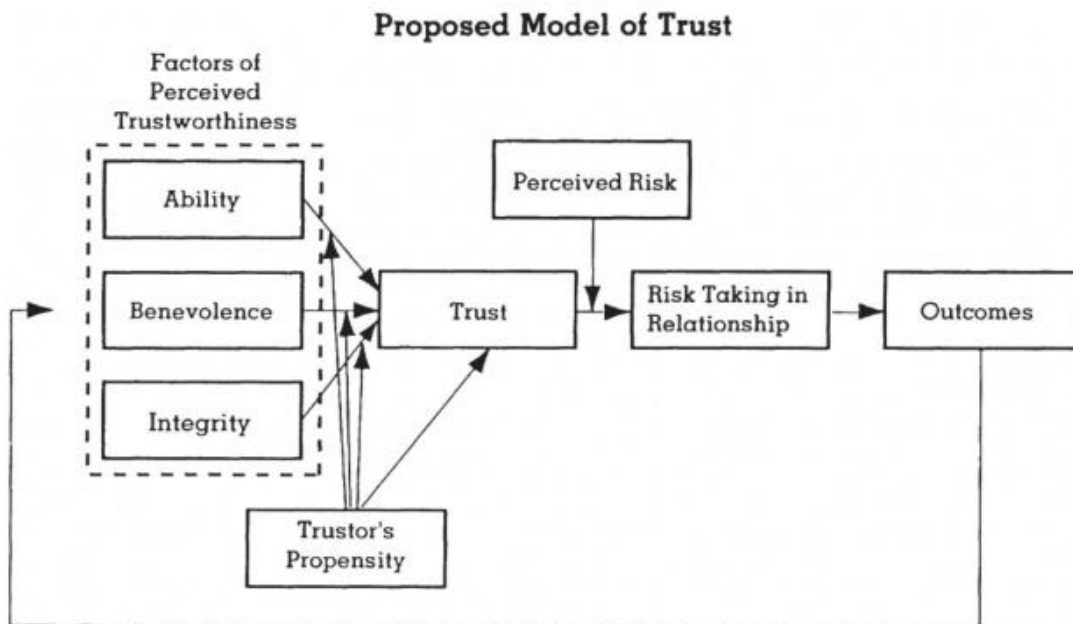
Model 2. Het vertrouwensmodel van McKnight & Chervany (2001)

Model 3. Het vertrouwensmodel van Abts (2006)

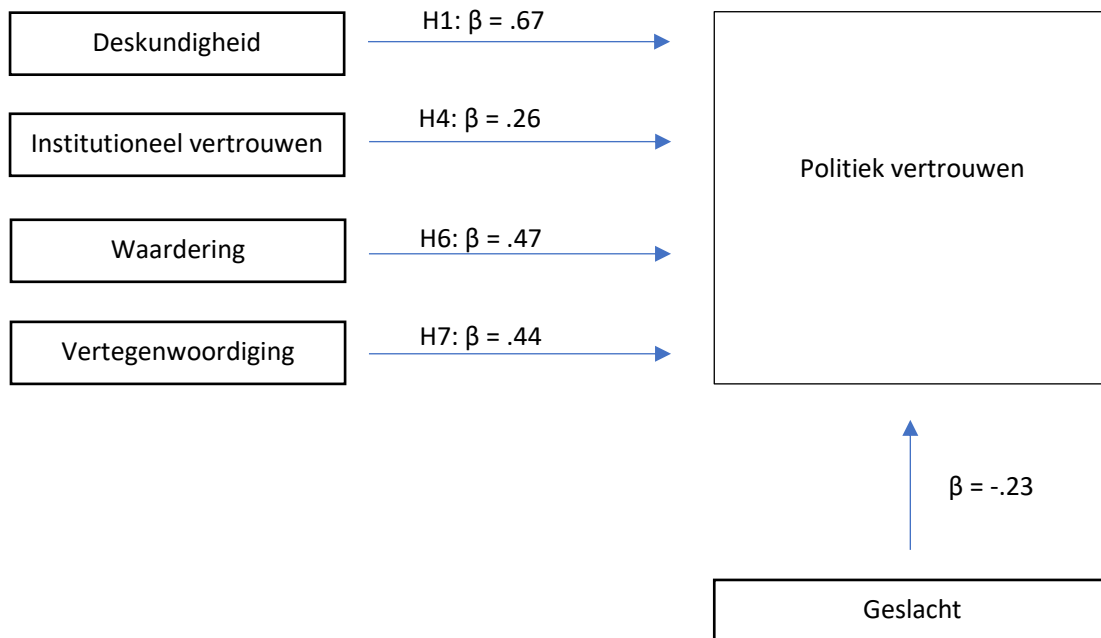

Model 4. Het vertrouwensmodel van Mayer, Davis en Schoorman (1995)

Bijlage 13. Definitief conceptueel model

Na het uitvoeren van de regressieanalyses en het interpreteren van de resultaten leidt dit onderzoek uiteindelijk tot onderstaand definitief conceptueel model.

Bijlage 14. Operationaliseringstabel van de afhankelijke en onafhankelijke variabele(n)

Tabel 14.1 Operationalisering van de afhankelijke variabele politiek vertrouwen

Variabele	Items	Antwoordmogelijkheden
Politiek vertrouwen	1. Hoeveel vertrouwen heeft u in landelijke politici? 2. Hoeveel vertrouwen heeft u in landelijke politieke partijen? 3. Hoeveel vertrouwen heeft u in het parlementaire stelsel? 4. Als u een cijfer zou moeten geven voor de mate van vertrouwen in de landelijke politiek, welk cijfer zou u dan geven?	- Geen vertrouwen - Een beetje vertrouwen - Redelijk vertrouwen - Volledig vertrouwen - Weet ik niet/geen mening - Schaal van 1 tot 10

Bron: Dalton, 2004; Hooghe, 2011; De Heer, 2014; Curtice et al., 2018

Tabel 14.2 Operationalisering van de onafhankelijke variabelen

Variabele	Items
Responsiviteit	<p>1. Politici hebben oog voor het algemeen belang.</p> <p>2. Politici zijn geïnteresseerd in de mening van de zelfstandig professional.</p> <p>3. Politici zijn bereid om te luisteren naar de wensen en zorgen van de zelfstandig professional.</p>
Deskundigheid	<p>4. Politici zijn deskundige mensen en beschikken over voldoende kennis.</p> <p>5. Een volgend kabinet, ongeacht de samenstelling, is in staat om vraagstukken op de arbeidsmarkt op te lossen.</p> <p>6. Politici maken over het algemeen hun beloften waar</p> <p>7. Politici beseffen te weinig wat de echte gevolgen zijn van de besluiten die zij nemen.</p> <p>8. Politici stellen de juiste problemen aan de orde.</p>
Rechtvaardigheid	<p>9. De politiek weegt de verschillende belangen in de samenleving goed tegen elkaar af.</p> <p>10. De onderlinge machtsverhoudingen in Den Haag worden door de politiek te veel in stand gehouden.</p> <p>11. De politiek handelt neutraal en laat zich de regels niet voorschrijven door andere instituties in de polder zoals de vakbonden, werkgeversorganisaties en adviesorganen van de regering.</p> <p>12. Politici zoeken naar voldoende draagvlak voordat zij een bepaalde beslissing nemen.</p>
Waardering	<p>13. Politici waarderen mij als zelfstandig professional.</p> <p>14. Ik heb het gevoel dat ik serieus genomen word door de landelijke politiek.</p> <p>15. Politici weten wat ik bijdraag aan de Nederlandse samenleving en economie.</p> <p>16. Politici weten hoe het is om als zelfstandig professional aan het werk te zijn.</p>
Vertegenwoordiging	<p>17. Ik word als zelfstandig professional goed vertegenwoordigd in de politieke arena.</p> <p>18. Er zijn genoeg politieke partijen die opkomen voor de belangen van de zelfstandig professional.</p>

	19. In het besluitvormingsproces wordt er voldoende rekening gehouden met de belangen en zorgen van de zelfstandig professional.
Tevredenheid	20. De plannen voor een verplichte arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen. 21. De Wet DBA 22. Informatieverstrekking richting de markt over veranderende wet- en regelgeving.
Institutioneel vertrouwen	23. De volgende vraag gaat over uw vertrouwen in een aantal maatschappelijke en politieke instituties. Kunt u aangeven hoeveel vertrouwen u persoonlijk heeft in de volgende instituties? <ul style="list-style-type: none"> - Vakbonden - Werkgeversorganisaties - Ministeries - Gemeenten - De Sociaal Economische Raad - De Belastingdienst - Het UWV